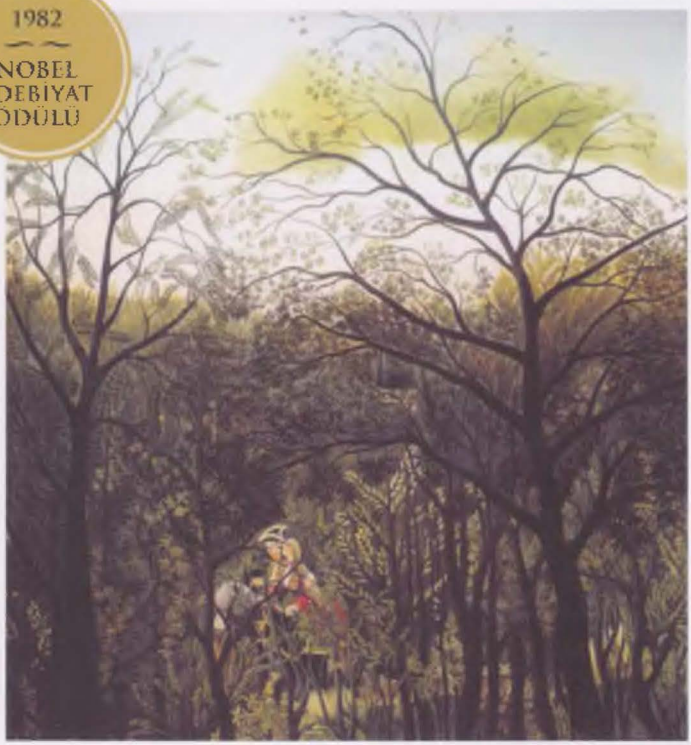
GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

YAPRAK FIRTINASI

1982
NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

ÖYKÜ

Çeviri: YAŞAR GEDİKOĞLU

CAN

8. BASKI

GABRIEL GARCÍA
MÁRQUEZ

YAPRAK FIRTINASI

La hojarasca, Gabriel García Márquez
© 1955, Gabriel García Márquez
© 1983, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Bu eserin Türkçe yayın hakları Agencia Literaria Carmen Balcells S.A. aracılığıyla alınmıştır.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1983
8. basım: Aralık 2012
Bu kitabın 8. baskısı 1000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak baskı: Azra Matbaası
İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-07-1586-0

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

YAPRAK FIRTINASI

ÖYKÜ

1982 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Türkçesi

Yaşar Gedikoğlu

Gabriel Garcia Márquez'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Başkan Babamızın Sonbaharı, 1982
Bir Kayıp Denizci, 1982
Kırmızı Pazartesi, 1982
Yüzyıllık Yalnızlık, 1984
Kolera Günlerinde Aşk, 1989
Labirentindeki General, 1990
Albaya Mektup Yok, 1991
İyi Kalpli Erendira, 1991
Şer Saati, 1991
Hanım Ana'nın Cenaze Töreni, 1992
On İki Gezici Öykü, 1993
Aşk ve Öbür Cinler, 1994
Bir Kaçırılma Öyküsü, 1996
Şili'de Gizlice, 1996
Anlatmak İçin Yaşamak, 2005
Benim Hüzünlü Orospularım, 2005
Mavi Köpeğin Gözleri, 2011

GABRIEL GARCİA MÁRQUEZ, 6 Mart 1928'de Kolombiya'nın Aracataca kentinde doğdu. Hukuk ve gazetecilik öğrenimini yarım bıraktı. 1940'lardan başlayarak uzun yıllar gazetecilik yaptı. Yayımlanan ilk önemli yapıtı, *Yaprak Fırtınası*'dır. *Albaya Mektup Yok*, ülkesi uğruna savaşarak yaptığı hizmetlerin karşılıksız kaldığını anlayan bir subay eskisinin öyküsüdür. Bunu *Hanım Ana'nın Cenaze Töreni* (1962) ve *Şer Saati* (1962) izledi. Garcia Márquez, en tanınmış romanı *Yüzyıllık Yalnızlık*'ı (1967), Meksika'ya ilk gidişinde yazdı. *Yüzyıllık Yalnızlık*'taki bir bölümden esinlenerek yazdığı öykülerini *İyi Kalpli Eréndira* (1972) adlı kitapta toplayan yazar, daha sonra birbiri ardı sıra *Mavi Köpeğin Gözleri* (1972), *Başkan Babamızın Sonbaharı* (1975), *Kırmızı Pazartesi* (1981), *Kolera Günlerinde Aşk* (1985), *Labirentindeki General*'i (1989) yayımladı. Onu, *Aşk ve Öbür Cinler* (1994) ve *Benim Hüzünlü Orospularım* (2004) izledi. Garcia Márquez, 1982'de Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer görüldü.

YAŞAR GEDİKOĞLU, 1936 yılında Aydın'da doğdu. 1956'da Üsküdar Amerikan Kız Koleji'ni bitirdikten sonra Güzel Sanatlar İç Mimari Bölümü'nde okudu. 1956-1957 yıllarında iki kişisel heykel sergisi açtı. 1958'de Melih Cevdet Anday'la evlendi, boşandıktan sonra 1979'da Paris'e yerleşti. 1987'den beri Türkiye'de yaşıyor ve çeviriler yapıyor. John Steinbeck, Gabriel García Márquez, Graham Swift, Patricia Highsmith, Hermann Hesse, Ernest Hemingway ve Pär Lagerkvist gibi yazarların yapıtlarını Türkçeye kazandırdı.

YAPRAK FIRTINASI

Acı çekerek ölen Polyneices
tüm kasabadan istemiş ki
cesedini gömmesinler, ağlamasınlar;
Onu yas tutmadan, mezarsız
aç kuşlara bıraksınlar.
Değerli Creon veriyor bu buyrukları
Sana ve bana, –evet, evet bana dedim–
ve kendisi bildirecekmiş
bunu duymayanlara.
Dahası: Bunu öylesine önemsemiş ki
cesedi gömmeye kalkışacak kişi
kasabada taşlanarak öldürülecekmiş.

ANTİGONE

— Birdenbire kasabanın ortasına çöken bir kasırga gibi, ardında yaprak fırtınasıyla muz şirketi geldi. Başka kentlerin insan ve eşya hurdasından oluşan yaprak fırtınası canlanıvermişti; her zamankinden daha uzak ve saçma görünen içsavaşın pisliğiydi. Kasırga amansızdı. Döne döne yükselen yoğun kokusu saklı bir ölüm ve ten salgısının kokusu, bulaştığı her şeyi kirletiyordu. Bir yıldan kısa bir sürede, kendinden önceki kötülüklerin molozla-

rını bütün kasabaya ekti; kendi yükünü, döküntülerini sokaklara saçtı. Birden bu döküntüler, fırtınanın çılgın, kestirilemeyen hızına uygun olarak toparlandı, biçimlendi ve bu, bir ucundan nehir geçen, öteki ucunda mezarlık bulunan dar sokak, başka kentlerin artıklarından doğan, bambaşka, gelişmiş bir kasabaya dönüşünceye dek sürdü gitti.

İnsanların oluşturduğu yaprak fırtınasına katılıp sert gücüyle sürüklenerek kasabaya dükkânların, hastanelerin, eğlence yerlerinin, elektrik fabrikalarının molozları da geldi; bekâr kadın ve erkek döküntüleri ise tek parça yükleriyle ya bir tahta sandık ya da bir elbise çıkınıyla gelip katırlarını, otelin önündeki kazıklara bağladılar. Birkaç aya kalmadan erkekler, bir ev ve iki karı sahibi oldular; üstelik savaş yüzünden bir düzen kurmakta geç kaldıkları için kendilerine askerî bir unvan bile verildi.

Kentlerin acı aşklarının artıkları bile geldi bize kasırgayla; küçük tahta evler yaptılar. Başlangıçta yarım bir kulübecik, bir gece için kederli bir yuva oldu; sonra gürültülü, gizli kapaklı sokaklar belirdi, derken kasabanın ortasında vurdumduymaz bir köy oluşuverdi.

Bu tipinin ortasında, bilinmedik yüzler kargaşalığında, cadde boyunca sıralanan tentelerin, sokakta giysilerini değiştiren adamların, güneş şemsiyesini açmış sandıkların üstünde oturan kadınların ve otelin orada aç bırakılıp ölüme terk edilen katırların arasında biz ilk gelenler, son gelenler olduk; yabancıydık, yeni gelenlerdik biz.

Savaştan sonra Macondo'ya geldiğimizde toprağın verimliliğini görüp bir gün er geç yaprak fırtınasının geleceğini düşünmüştük, ama pek güçlü olacağına inanmıyorduk. Bir çığın yaklaştığını duyduğumuz zaman oturup yeni gelenlerin bizi tanımalarını sabırla bekledik. Sonra ilk kez tren sesi duyuldu. Yaprak fırtınası bir dönüş yaptı, karşılamaya çıktık, dönmesiyle birlikte gücü-

nü de yitirdi. Ama birleşip bir bütün oldu ve bozulup çürümenin doğal yollarından geçip toprağın filizlenmesine katıldı.

Macondo, 1909

I

İlk kez bir ölü gördüm. Bugün çarşamba ama bana pazarmış gibi geliyor, çünkü okula gitmedim; kimi yerleri sımsıkı dar, yeşil fitilli kadife elbisemi giydirdiler. Mamá'nın elini tutup eşyalara çarpmamak için her adımda önündeki zemini bastonla yoklayan dedemin ardı sıra (topaldır ve karanlıkta gözleri iyi görmez) oturma odasındaki aynanın önünden geçtim; kendimi yeşiller içinde, boynumun bir yanını sıkıştıran beyaz kolalı yakayla boylu boyunca gördüm. Kendimi süslü, yuvarlak aynada gördüm ve şöyle dedim: "İşte bu benim, sanki bugün pazar."

Ölünün olduğu eve geldik.

Kapalı odada sıcaktan soluk alınmıyor. Sokakta güneşin cızırdadığını duyuyorsun ama hepsi bu. Hava durgun, elle tutulur gibi; sanki katlanabilen çelik bir levhaymış gibi geliyor insana. Cesedin yattığı odada sandık kokusu var, oysa görünürde sandık falan yok. Köşede bir ucundan halkada asılı bir hamak var. Bana öyle geliyor ki burada her şey kırık dökük, çökmek üzere nerdeyse; başka bir kokuları olsa bile bu eşyaların çöp kokusu saçan görüntüleri var.

Ölüler şapka giymeli, diye düşünürdüm hep. Şimdi görüyorum ki giymemeli. Kafalarının muma benzediğini, çenelerinin bağlandığını görüyorum. Ağızlarının hafif aralık olduğunu görüyorum; mor dudaklarının arasından lekeli, biçimsiz dişlerini görüyorum. Bir sopayı sımsıkı

kavrayan parmakların rengindeki kalın, yapışkan, yüzlerinin renginden biraz daha koyu renk dillerini bir yana sarkıtıp kıstırdıklarını görüyorum. Gözlerinin korkmuş, ürkmüş bir adamın gözlerinden daha koca koca açıldığını, derilerinin ıslak, katı toprağa benzediğini görüyorum. Ölü bir adamın hareketsiz, uyuyan birine benzediğini sanırdım, şimdi bunun tam tersini görüyorum. Bir kavga sonrası öfke nöbeti içinde olan uyanık birine benzediğini görüyorum.

Mama da bugün sanki pazarmış gibi giyindi. Kulaklarını örten eski bir hasır şapka ile kapalı yakalı, kolları bileklerine dek uzun, siyah bir elbise giydi. Bugün çarşamba olduğu için bana uzak birisi, sanki bir yabancı gibi geliyor; dedem tabutu getiren adamları karşılamak için kalkınca bana bir şey söylemek istediğini hissediyorum. Mama yanımda, sırtı kapalı kapıya dönük oturuyor. Derin derin soluk alıyor ve aceleyle giydiği şapkanın altından çıkan saçlarını arkaya itip duruyor. Dedem, adamlara tabutu yatağın yanına yere koymalarını söyledi. İşte ancak o zaman ölünün gerçekten oraya sığabileceğini anladım. Adamlar tabutu içeri getirdiğinde, yatağı boyunca kaplayan bu vücut için çok küçük görünmüştü bana.

Beni niye getirdiler anlamıyorum. Daha önceden bu eve hiç gelmemiştim; üstelik burada kimse yaşamıyor sanırdım. Köşe başında, kocaman bir ev bu, kapının açıldığını hiç bilmem. Annem bana, "Bugün öğleden sonra okula gitmeyeceksin," dedi; buna da hiç sevinmedim, çünkü ciddi ve durgun bir sesle söylemişti bunu; sonra fitilli kadife elbisemle dönüp geldi, bir sözcük bile söylemeden giydirdi, dedemle buluşmak için kapıya gittik ve bu evi bizimkinden ayıran üç evin önünden geçtik; işte ancak o zaman köşe başında birinin oturduğunu anladım. O biri öldü ve annemin, "Doktorun cenazesinde uslu dur," dediği adam da o olmalı.

İçeri girdiğimde ölüyü görmedim. Dedemi gördüm, kapıda adamlarla konuşuyordu, sonra bize içeri girmemizi söyledi. Odada biri var sanmıştım ama içeri girince karanlık ve boş olduğunu hissettim. İlk anda yüzüme sıcak çarptı ve başından şu âna dek, tıpkı sıcak gibi, ağır dalgalarla gelip giden yoğun çöplük kokusunu hemen aldım. Mamá elimden tutup beni karanlık odaya soktu, bir köşeye, yanına oturttu. Az sonra eşyaları seçmeye başladım. Dedemin, çerçevesine iyice sıkışmış bir pencereyi açmaya çalıştığını gördüm; bastonu ile pencerenin mandalına vurduğunu, her vuruşta yükselen tozla ceketinin kirlendiğini gördüm. Başımı dedemin, pencereyi açamadım, diye söylenerek yürüdüğü yana çevirdim ve işte o zaman yatakta biri olduğunu gördüm. Kımıldamadan yatan esmer bir adam vardı. Sonra başımı anneme döndürdüm; o hiç kımıldamadan ciddi ciddi oturuyor, odanın başka bir köşesine bakıyordu. Ayaklarım yere değmiyor, yerden bir karış yukarıda, havada kalıyordu. Ben de bunun için hiçbir şey düşünmeden, avuçlarımı iskemleye yapıştırıp ellerimi kalçamın altına koydum ve ayaklarımı sallamaya başladım. Bu, Mamá'nın bana, "Doktorun cenazesinde uslu dur," dediğini hatırlayıncaya dek sürdü. Sonra arkamda buz gibi bir şey hissettim. Dönüp baktım, üstü delikli, kuru tahta duvardan başka bir şey görmedim. Sanki biri bana duvardan seslenmişti: "Sallama bacaklarını. Yataktaki adam doktor, öldü o." Yatağa bakınca adamı eskisi gibi görmedim. Yatakta uzanmış yatan biri gibi değil, gerçek bir ölü gibi gördüm onu.

O andan beri, ne kadar bakmamaya çalışsam, başımı sanki birinin o yana doğru çevirdiğini hissediyorum. Odanın başka yerlerine baksam bile yine onu görüyorum, patlak gözleri, yeşil ölü suratıyla gölgeler arasında, her yerde onu görüyorum.

Ölüyü beklemek için niye kimse gelmiyor anlama-

dım. Gelenler biziz; dedem, Mamâ ve dedeme iş gören dört Goahiro. Adamlardan biri bir torba kireç getirip tabutun içine boşalttı. Annem yabancı gibi bir tuhaf durmasaydı, adamların niçin böyle yaptığını sorardım. Tabuta niçin kireç döktüler aklım almıyor. Torba boşalınca adamlardan biri tabutun üstüne silkeledi, son kalanlar da döküldü; kireçten çok talaş tozuna benziyor. Ölüyü omuzlarından, ayaklarından tutup kaldırdılar. Üstünde kül rengi bir gömlekle ucuz bir pantolon var, belini siyah bir kayışla tutturmuş. Yalnız sol ayakkabısı var ayağında. Ada'nın dediği gibi bir ayağı kral, bir ayağı köle. Ayakkabının sağ teki yatağın bir ucunda. Ölü rahatsız gibiydi yatakta. Tabutta daha rahat, daha sakin görünüyor, canlı bir insanın dövüş sonrasındaki öfkeli yüzünü andıran yüzü sakin, kaygısız bir görünüm almış. Yandan görünüşü daha uysal. Sanki şimdi tabutun, bir ölü olarak, kendisine en uygun yer olduğunu hissediyor.

Dedem odada dolaşıp duruyor. Bazı şeyler aldı, tabuta koydu. Yine Mamâ'ya bakıyorum, dedemin bunları niye tabuta koyduğunu bana anlatsın istiyorum. Ama annem siyah giysileri içinde taş gibi, ölünün olduğu yere bakmamaya çalıştığı belli. Ben de aynı şeyi yapmak istiyorum, olmuyor. Gözlerimi ölüye dikiyorum, inceliyorum. Dedem tabutun içine bir kitap fırlatıyor ve adamlara işaret ediyor. Üç adam cesedin üstüne kapağı koyuyorlar. Ancak o zaman başımı tabuttan yana çeviren ellerden kurtuluyorum ve odayı gözden geçirmeye başlıyorum.

Anneme bakıyorum yine. Eve geldiğimizden beri ilk kez o da bana bakıyor ve gülümsüyor; boş, isteksiz bir gülümseme bu; son dönemeçte kaybolan trenin uzaklardan düdüğünü işitiyorum. Cesedin olduğu köşeden bir ses geliyor. Adamlardan birinin kapağı bir ucundan kaldırdığını görüyorum ve dedem ölünün ayakkabısını, yatağın üstünde unutulan tekini koyuyor tabuta. Yine tren

sesi, daha da uzaklardan geliyor ve birden anımsıyorum: Saat iki buçuk. Öğleden sonra okulda çocukların birinci derse girmek için sıra oldukları saati (tren, kasabanın son dönemecinde düdüğünü öttürurken) anımsıyorum.

Abraham'ı düşünüyorum.

Çocuğu getirmemeliydim. Böyle şeyleri görmesi doğru değil. Cesedin verdiği gergin hava, otuzuna merdiven dayamışım, bana bile dokunuyor. Şimdi çıkıp gidebiliriz. Papa'ya, sevgi ve şükran duygularından kopmuş bir adamın on yedi yıldır kalıntılarının biriktiği odada fenalaştığımızı söylerim. Doktora duygusal bir ilgi gösteren tek kişi herhalde babamdır. Bu anlaşılmaz ilgi bu adamın şimdi işine yaradı, dört duvar arasında kokuşmayacak.

Bütün bunların saçmalığı beni sıkıyor. Az sonra herkesin görünce sevineceği tabutun arkasından sokakta yürüyeceğimizi düşündükçe fena oluyorum. Pencerelere sıralanacak kadın yüzlerini gözümün önüne getiriyorum; babam ve çocukla ben, tabutun ardı sıra yürürken. Tabutun içinde, kasabanın kokuştuğunu görmek istediği tek adam var; büyük bir yalnızlığın ortasında mezarlık yoluna koyulacak, sonra kendilerinden öç alınmasına yol açacak bir iyiliğe karar veren üç kişi izleyecek onu. Papa'nın bu kararı, yarın bizim cenaze törenlerimizde arkamızdan yürüyecek kimsenin bulunmamasına yol açabilir.

Belki bu nedenle çocuğu getirdim. Papa az önce, "Sen de benimle gelmelisin," dediği zaman ilk aklıma gelen, çocuğu da almak oldu; böylece kendimi daha güvenli hissedecektim. Şimdi eylülün bu boğucu öğle sonrasında buradayız, düşmanlarımızın kötü güçleriyle kuşatıldığımızı hissediyoruz. Papa için üzülecek bir şey yok. Bütün yaşamında böyle şeyler yapmış; kasabanın ağzına çanak tutmuş, bütün geleneklere sırt çevirip en

olmayacak şeyler için söz verip üstelik yerine de getirmiş. Yirmi beş yıl önce bu adam bizim eve geldiğinde, Papa –yabancının garip davranışlarını görüp– bu adamın cesedini kuşlara atmak için bütün kasabada tek bir kişinin bile çıkmayacağını düşünmüş olmalı. Belki Papa bütün güçlükleri önceden görmüş ve olası sıkıntıları ölçüp biçmişti. Ve şimdi yirmi beş yıl sonra bunu, üstünde uzun süre düşündüğü, bitirmesi gereken herhangi bir iş gibi alıyordu. Mademki Macondo sokaklarında cesedi sürüklemek ona düşüyordu, kesinlikle bu iş yapılacaktı.

Yine de saati gelince tek başına yapacak yürekliliği bulamadı ve ben pek küçükken, daha aklımı bile kullanamazken verdiği dayanılmaz söze beni de ortak etti. "Sen de benimle gelmelisin," dediği zaman sözlerinin nelere yol açacağını düşünmeme fırsat bile vermedi; herkesin ininde çürüyüp toz olmasını bekledikleri bu adamı gömmenin saçmalığını, çirkinliğini hesap edemedim. Macondolular böyle bir şeyi beklemiyorlardı. Bütün kalpleriyle, hiçbir pişmanlık duymadan, üstelik özlemle bir gün Doktor'un çürüyen bedeninden yayılacak o "tatlı" kokunun kasabayı sarmasına hazırlanmışlardı. Herkes tiksinmek, korkmak, rahatsız olmak şöyle dursun, uzun süredir beklenen ânın geldiğini görüp mutlu olacaktı ve ölünün kokusu, en gizli kinleri doyuruncaya dek bu durumun sürmesini isteyecekti.

Şimdi biz Macondo'yu bu beklediği zevkten yoksun bırakacağız. Bana öyle geliyor ki bu kararımız, yüreklerinde hüzünlü bir öfkeden çok, sanki o işi bir süre için geri bırakmışlar gibi bir duygu yaratacak.

Çocuğu evde bırakmamı gerektiren bir başka neden de bu: On yıl önce Doktor'un başına çöreklenen, şimdi de bizim başımıza çöreklenecek kötülüklere katmamalıydım onu. Çocuk bu sözün dışında kalmalıydı. Niye geldi buraya, bu çöp dolu odada ne işi var bilmiyor bile. Hiç konuş-

muyor, ellerini iskemleye yapıştırmış, ayaklarını sallıyor, birinin gelip bu korkunç bilmeceyi çözmesini bekliyoruz.

Bana birkaç kez baktı; beni bu yabanlık elbiseyle ve kendi önsezilerim bile tanımasın, diye giydiğim bu eski hasır şapkayla, bilmediği, yabancı biri gibi gördüğünü hissettim.

Meme ölmeseydi, bu evde olsaydı, belki başka türlü olurdu. Meme için geldim, diye düşünürlerdi. Meme'nin acısını, herhalde acılı olmazdı ama öyle de görünebilirdi, paylaşmak için geldim der, bir çözüm yolu bulurlardı. Meme on bir yıl önce ortadan kayboldu. Doktorun ölümüyle onu bulma, hiç olmazsa kemiklerini bulma olanağı ortadan kalktı. Meme yok burada ama burada olsaydı, herhalde –hiç aydınlanmayan bütün bu şeyler olmasaydı– o da, yatağını ancak bir katırın verebileceği sevgi ve şefkatle ısıtan adama karşı kasabadan yana olurdu.

Trenin son dönemeçten düdüğünü duyuyorum. Saatin iki buçuk olduğunu düşünüyorum; bütün Macondo'nun şu anda bizim bu evde ne yaptığımızı merak ettiklerini düşünmekten kurtulamıyorum. Señora Rebeca'yı düşünüyorum; sıska, parşömen gibi, her haliyle, elbisesiyle bir hayaleti andırır; yüzü pencere telinin siperinde, vantilatörünün yanında oturuyor. Trenin son dönemeçte kaybolduğunu duyunca Señora Rebeca başını vantilatörden yana uzatıyor, sıcaktan ve öfkeden bitkin yüreğinin çarkları vantilatörünküler gibi dönüyor (ters yönde), kendi kendine mırıldanıyor, "Bütün bunlarda bir şeytan işi var," ürperiyor; yaşama günlük şeylerin küçük kökleriyle bağlı Señora Rebeca.

Ve sakat Agueda, sevgilisini uğurlayan Solita'nın istasyondan döndüğünü görüyor, ıssız köşeyi dönerken şemsiyesini açıyor kız; cinsel bir mutluluk içinde kızın yaklaştığını duyuyor, Agueda'nın da bir zamanlar bildiği bu mutluluk, onda dinsel sabır gerektiren bir hastalığa

bırakmış yerini, şöyle söylüyor: "Yatağında dönüp duracaksın, ağıldaki domuz gibi."

Kurtulamıyorum bu düşünceden. Düşünme saatin iki buçuk olduğunu! Posta katırı kızgın toz bulutu içinde yürüyor; gazetelerini almak için öğle uykularını bozan adamlar gidiyor ardından. Peder Angel kilisenin küçük odasında uyukluyor; yağlı karnının üstünde açık bir dua kitabı, geğiriyor, katırın geçip gidişini dinliyor, uykusunu kaçıran sinekleri kovuyor, "Köftelerinle zehirledin beni," diye söyleniyor.

Papa aldırmıyor hiçbir şeye; yatağın üstünde unutulan ayakkabının tekini koymak için tabutu açmalarını isteyecek kadar soğukkanlı. Bu adi adamla ondan başka kimse ilgilenmezdi. Cesedi dışarı çıkardığımızda, bütün gece topladıkları dışkılarla bizi bekleyen bir kalabalık görürsem hiç şaşmam; isteklerine karşı geldiğimiz için bizi pislik yağmuruna tutacaklar. Belki Papa yüzünden yapamazlar. Belki de yaparlar, çünkü bütün kasabanın yıllardır beklediği bir zevki yok ettik biz; korkunç bir şey bu, boğucu ikindilerde bu evin önünden geçen kadınlar ve erkekler şöyle düşünmüşlerdi: "Er geç duyacağız o kokuyu." Büyüğü küçüğü hepsi böyle dediler.

Az sonra saat üç olacak. *Señorita* çoktan öğrenmiş. Señora Rebeca onun geçtiğini görünce, pencere telinin arkasından kendini göstermeden seslendi; bir an için vantilatörün yanından ayrılıp şöyle dedi: "Señorita, şeytan bu, anlarsın ya." Ve yarın okula benim çocuğum gitmeyecek, başka bambaşka bir çocuk gidecek; büyüyecek, çoluğa çocuğa karışacak ve sonunda ölecek; kimseler onu Hıristiyan geleneklerine göre gömmek iyiliğinde bulunmayacak, böyle bir çocuk o işte.

Bu adam yirmi beş yıl önce, kendisini salık veren bir mektupla babamın evine gelmeseydi (nereden geldiğini kimse öğrenemedi) şu anda evimde herhalde huzur için-

de olurdum; ot yiyip yuvalarından fırlamış şehvetli köpek gözleriyle kadınlara bakarak bizimle oturmasaydı huzur içinde olurdum. Benim cezam daha ben doğmadan önce yazılmış ama çıkmamış ortaya, gizli kalmış; otuzuna basacağım bu uğursuz artıkyıla dek. Babam bana, "Sen de gelmelisin, dedi. Ve sonra ben daha bir şey soramadan bastonuyla yere vurup, "Bu işi yapmaktan başka çare yok. Doktor bu sabah astı kendini," diye ekledi.

Adamlar gittiler, sonra bir kutu çivi ve bir çekiçle döndüler. Tabutu çivilememişlerdi. Ellerindeki şeyleri masaya bıraktılar, ölünün yatağına oturdular. Dedem sakin görünüyor ama bu sakinlik sıkıntılı ve yarım. Tabuttaki cesedin sakinliği gibi değil, duygularını gizleyen sabırsız bir adamın sakinliği bu. Baş kaldıran ve kaygılı bir adamın sakinliği; topallayarak odada bir aşağı bir yukarı yürüyor, kümelenmiş şeyleri topluyor yerden.

Odada sinekler olduğunu keşfedince tabutun sineklerle dolduğunu düşünüyor, kıvranmaya başlıyorum. Hâlâ çivilcyip kapatmadılar. Önceleri yakınlardaki bir vantilatörden sandığım vızıltıyı, tabutun iki yanına ve ölünün yüzüne körcesine çarpan sineklerin yaptığını düşünüyorum şimdi. Başımı sallıyorum, gözlerimi kapatıyorum; dedemin sandığı açıp içinden bir şeyler çıkardığını görüyorum, ne olduğunu seçemiyorum. Yatağın üstünde dört ateş noktası görüyorum ama cigara içen adamları göremiyorum. Sineklerin vızıltısı, boğucu sıcak ve geçmek bilmeyen dakikalarla kuşatılmışım, biri bana sanki şöyle söylüyor: "Sen de böyle olacaksın. Sineklerle dolu bir tabuta gireceksin. On bir yaşında bile yoksun, ama bir gün böyle olacaksın, kapalı bir kutuda sineklere bırakılacaksın." Ve bacaklarımı bitiştirip öne uzatıyorum, parlak siyah çizmelerime bakıyorum. Bağlarımdan biri çözülmüş,

diye düşünüyorum ve yeniden Mamá'ya bakıyorum. O da bana bakıyor ve botumu bağlamak için eğiliyor.

Mamá'nın başından yükselen, kapalı dolaplar ve uyuyan tahtalar gibi kokan ılık buhar, bana yine tabuta kapatılmayı anımsatıyor. Soluk almam güçleşiyor, buradan çıkmak istiyorum; kavurucu sokak havasını solumak istiyorum ve son çaremi kullanıyorum. Mama ayağa kalkınca yavaş sesle ona, "Mama!" diyorum, gülümsüyor ve "Hımmm!" diyor. Sonra ona doğru uzanıyorum, parlayan anlamsız yüzüne doğru uzanıyorum, titreyerek, "Dışarı çıkmak istiyorum," diyorum.

Mamá dedemi çağırıyor, ona bir şeyler söylüyor. Dedem yanıma gelip, "Şimdi olmaz," derken gözlüğünün ardındaki kısık, durgun gözlerine bakıyorum. Geziniyorum, sonra sakin oturuyorum, boş veriyorum başarısızlığıma. Ama yine her şey çok yavaş geçmeye başlıyor. Derken bir hızlanma oluyor, bir daha, bir daha. Sonra Mamá yine omzuma doğru eğiliyor, "Geçmedi mi hâlâ?" diyor. Katı ve ciddi bir sesle soruyor bunu, sanki azarlar gibi, soru sorar gibi değil. Midemde bir sıkışıklık, bir katılık var; ama Mamá'nın sorusu midemi gevşetip rahatlatıyor, yumuşatıyor ve sonra her şey, Mamá'nın ciddiyeti bile bana saldırgan ve küstah geliyor. "Hayır," diyorum, "hâlâ geçmedi." Midem sıkışıyor, ayaklarımla yere vurmaya çalışıyorum (bir başka son çare); ama olmuyor, yalnızca boşluk var ayaklarımın altında, beni yerden kesen boşluk.

Odaya biri giriyor, dedemin adamlarından biri, onu bir polis ve yeşil, kalın pamukludan pantolon giymiş bir adam izliyor. Adamın belinde tabanca asılı bir kemer var, elinde kıvrık geniş kenarlı şapkasını tutuyor. Dedem karşılamak için ona doğru gidiyor. Yeşil pantolonlu adam karanlıkta öksürüyor, dedeme bir şeyler söylüyor, yine öksürüyor ve öksürerekten polise pencereyi açmasını buyuruyor.

Tahta duvarların kaygan bir görünüşü var. Sıkıştırılmış soğuk külden yapılmışa benziyorlar. Polis, tüfeğinin kabzasıyla pencerenin mandalına vururken panjurlar açılmayacakmış gibi geliyor bana. Ev çökecek, duvarlar un ufak olacak, rüzgârda sessizce dağılan külden bir saray gibi ve kendimizi sokakta bulacağız sanıyorum; güneşte oturmuşuz, üstümüz başımız toz toprak içinde. Ama ikinci vuruşta panjurlar açılıyor ve odaya ışık giriyor; çılgınca doluyor içeri. Tıpkı açılan bir kapıdan eğitilmemiş bir hayvanın içeri dalması gibi bu; hiç bağırmaz, koşar, koklar, öfkelidir, duvarları tırmalar, salyası akar, sonra sakin sakin döner, kafesin en serin bir köşesinde kıvrılıp yatmaya gider.

Pencerenin açılmasıyla her şey daha belirgin oldu ama garip, gerçekdışı görünüşleri de kesinleşti. Mamá derin bir soluk alıp elimden tuttu ve, "Gel, pencereden evimize bakalım," dedi. Kasabayı sanki bir yolculuk dönüşü görüyorum. Evimiz görünüyor; eskimiş, boyası solmuş ama badem ağaçlarının gölgesinde serin; buradan bakınca o iç açıcı yeşillikte hiç bulunmamışım sanki, korkulu düşler gördüğüm kimi gecelerde annemin bana anlattığı o güzel düşsel ev sanki bizimkisi şimdi. Pepe'yi görüyorum, bitişik evin çocuğu. Islık çalarak düşüncelere dalmış, bizi görmeden geçip gidiyor. Değişmiş, yabancı olmuş, sanki saçını yeni kestirmiş gibi.

Sonra belediye başkanı ayağa kalkıyor; gömleği açık, terli, görünüşü allak bullak. Benim yanıma geliyor, kendi düşündüklerinin heyecanıyla tıkanır gibi, "Korkmadan öldüğüne emin olamayız," diyor; bir sigara yakıp gömleğini ilikliyor, yüzü tabuttan yana dönük şöyle düşünüyor belki: "Yasaya aykırı davrandığımı söyleyemezler şimdi." Gözlerinin içine bakıyorum, en gizli düşüncelerini oku-

duğumu sezdirecek kadar sert baktığımı hissediyorum. Ona, "Başkalarını hoşnut etmek için yasadışı iş yapıyorsunuz," diyorum. Beklediği sanki tam bu sözmüş gibi yanıt veriyor: "Saygıdeğer bir insansınız Albay. Yetkilerimi aşmadığımı siz de bilirsiniz." "Doktorun öldüğünü sen biliyorsun herkesten önce," diyorum.

"Doğru, ama ben yalnız bir devlet görevlisiyim. Tek doğru yol, gömme izni almaktır."

"Yasalar senden yanaysa yararlan ondan. Bir doktor getir, gömme izni al."

Başını kaldırıyor, ama çalım atar gibi değil, üstelik çok sakin, en küçük bir şaşkınlık ve tutukluk göstermeden, "Siz saygıdeğer bir kişisiniz, bunun yetkiyi kötüye kullanmak olduğunu bilirsiniz," diyor.

Bu sözleri duyunca, içkinin bile beyne korkaklık kadar zarar vermediğini anlıyorum.

Belediye başkanı da kasabanın öfkesine katılıyor, anladım artık. On yıldan beri gelişen bir duygu bu. O fırtınalı akşam, yaralıları Doktor'un kapısına getirmişler, bağırmışlardı ona (çünkü kapıyı açmıyor, kapının arkasından konuşuyordu), "Doktor bakıver bu yaralılara, götürecek başka doktor yok," ve hâlâ açılmıyordu kapı. "Tek doktor sensin. Yap bir iyilik," ve o karşılık vermişti (kapı hâlâ kapalıydı), kalabalık onun odanın ortasında durduğunu, yukarıdan sarkan lambanın ışığında, katı sarı gözlerinin parladığını düşünüyordu. "Bütün bildiklerimi unuttum. Başka yere götürün." Açmıyordu kapıyı (bundan sonra da hiç açılmadı) ve öfke büyüdü, yayıldı, Doktor'un yaşamının geri kalan süresi içinde Macondo'ya bir an bile soluk aldırmayan ortak bir hastalığa dönüştü. Her kulakta, o akşam bağırarak söylenen (Doktor'u dört duvar arasında kokmaya mahkûm eden) o sözler yansıyarak sürdü gitti.

On yıl, zehir katmışlardır korkusuyla, kasaba suyunu içmeden geçti, Yerli karısı ile avluda yetiştirdikleri sebze-

leri yediler. Şimdi kasaba, sıranın kendine geldiğini hissediyordu. On yıl önce Doktor'un onlardan esirgediği merhameti bu kez onlar esirgeyecekti Doktor'dan; Macondo biliyordu onun öldüğünü (çünkü bu sabah hiç kuşkusuz herkes daha hafif uyanmıştı) ve uzun süre beklediği zevki tatmaya hazırlanıyordu. Tek istedikleri, o açılmayan kapılar ardında çürüyen bedenin kokusunu duymaktı.

Bir kentin azgınlığı karşısında benim verdiğim söze hiçbir şey yardımcı olamaz, şimdi anlıyorum; kudurmuş insanların öfkesi ve sabırsızlığıyla dört bir yandan sarılmışım. Kilise bile bu kararıma karşı çıkmanın yolunu buldu. Az önce Peder Angel, "Altmış yıl Tanrısız yaşadıktan sonra kendini asan bir adamın kutsanmış yere gömülmesine izin vermem. Bu iş sevap değil Tanrı'ya karşı gelmek olur, günaha girersin, vazgeçersen Tanrı da senden hoşnut kalır," dedi bana. "Ölü gömmek kitaplarda yazıldığına göre sevaptır," dedim. Peder Angel da, "Evet, ama burada bize düşmez, sağlık görevlilerinin işi," dedi.

Kalktım, geldim. Evimde yetişmiş dört Goahiro'yu çağırdım. Kızım Isabel'i de yanıma aldım. Böylece bu iş, kasaba sokaklarında cesedi tek başıma mezarlığa sürüklemeden daha insanca, daha aile havası içinde görünecek ve meydan okumaktan, kişisel olmaktan uzaklaşacak. Bu yüzyıl olanları gördükten sonra Macondo'nun her şeyi yapabileceğini sanıyorum. Ama bana yaşlıyım, Albayım, üstelik aklım yerinde ve bedence sakatım, diye saygı göstermezlerse bile, belki kadındır, diye kızıma saygı gösterirler. Kendim için yapmıyorum bunu. Ölünün rahatı için bile değil belki de. Yalnızca değer verdiğim bir sözü tutmak için. Isabel'i getirdiysem, korkaklıktan değil, merhamettendir. O da çocuğu getirdi (aynı nedenle getirdiğini biliyorum), işte şimdi buradayız, üçümüz bu acı olayın ağırlığını yüklendik.

Buraya az önce geldik. Onu tavanda asılı bulacağımı-

zı sanıyordum, ama adamlar önceden gelip yatağa yatırmışlar, bütün bu işlerin bir saati aşmayacağına içlerinden inanarak onu hemen hemen kefenlemişlerdi. Geldiğimde tabutu bulacağımı umuyordum. Bir köşede oturan kızımla çocuğu görüyorum, odayı inceliyorum, bu işi neden yaptığını anlatan bir şey bırakmıştır, diye umuyorum. Yazıhane açık, onun yazmadığı bir yığın kâğıtla dolu. Yirmi beş yıl önce evime geldiğinde, benim bütün ailemin giysilerinin sığabileceği o kocaman sandığından çıkan aynı ciltli reçete defterlerini yazıhanenin üstünde görüyorum. Sandıkta iki ucuz gömlekten, bir çift takma dişten, ki bunlar çok basit bir nedenle onun olamazdı, çünkü dişleri ağzında eksiksiz ve sağlamdı, bir portreden ve bir reçete defterinden başka hiçbir şey yoktu. Çekmeceleri açıyorum, hepsinden birtakım basılı kâğıtlar çıkıyor; hep kâğıtlar, eskimiş, tozlu; aşağıda en son çekmecede yirmi beş yıl önce getirdiği o takma diş duruyor; eskimekten ve kullanılmamaktan sararmış. Lambanın yanındaki küçük masanın üstünde açılmamış birçok gazete tomarı var. İnceliyorum gazeteleri. Fransızca, en yenisi üç ay öncesinin; "Temmuz 1928" Ve daha yığınla, hiçbiri açılmamış; Ocak 1927, Kasım 1926. En eskisi: Ekim 1919. Düşünüyorum: "Dokuz yıldan beri, o olaydan bir yıl sonra Doktor gazetelere dokunmamış. O zamandan beri, kendisini ülkesine ve insanlarına bağlayan son şeye de boş vermiş."

Adamlar tabutu getirdiler, cesedi içine indirdiler. O sırada yirmi beş yıl önce evime geldiği günü, büyük savaş sonunda Atlantik Kıyıları genel komutanı olan Albay Aureliano'nun Panama'dan adıma yazdığı bir tavsiye mektubunu bana verdiği günü anımsıyorum. Derin sandığın karanlığında birçok işe yaramaz şeyi elden geçiriyorum. Kıyı bucakta hiçbir iz yok, hep yirmi beş yıl önce getirdiği şeyler. Aklıma geliyor: "İki ucuz gömleği, bir çift takma dişi, bir portresi ve bir de şu eski reçete defteri

vardı." Tabutu kapanmadan bu şeyleri içine koymak için toplamaya başlıyorum. Portre hâlâ sandığın dibinde, o zamanki yerinde sanki. Giyimli kuşamlı bir subaylı resmi, eski zaman fotoğraflarından. Resmi tabuta atıyorum. Takma dişleri ve sonunda reçete defterini de atıyorum. Bitirince adamlara kapatmaları için işaret ediyorum. Düşünüyorum: "O şimdi başka bir yolculuğa çıkıyor. Bu son yolculuğunda, bir öncesinde yanında olan şeyleri de birlikte götürmesi onun en doğal hakkı. Hiç olmazsa en doğal hakkı gibi görünüyor." Ve sonra sanki ilk kez, rahat bir ölüm uykusuna dalmış gibi geliyor bana.

Odayı gözden geçiriyorum ve yatağın üstünde unutulan ayakkabıyı görüyorum. Elimde ayakkabı, yine işaret ediyorum adamlarıma ve tren, kasabanın son dönemecinde gözden kaybolurken düdüğünü öttürdüğü an, kapağı açıyorlar. "Saat iki buçuk," diyorum. "12 Eylül 1928 ve saat iki buçuk; 1903'te aynı gün hemen hemen aynı saatlerde bu adam ilk kez soframıza oturup yemek için ot istemişti." O zaman Adelaida sormuştu ona: "Nasıl ot Doktor?" O geviş getirir gibi, genizden sesiyle, "Bildiğimiz ot bayan. Eşeklerin yediği ot," demişti.

II

Meme evde yok, bu bir gerçek; herhalde ne vakitten beri burada olmadığını kesinlikle bilen yoktur. En son on bir yıl önce görmüştüm onu. Küçük ecza çantası hâlâ bu köşedeydi, komşuların ihtiyaçlarına göre çeşitli mallar bulunduran bir dükkân olmuştu fark edilmeden. Her şey yerli yerindeydi, titiz ve çalışkan Meme özenle yerleşmişti. O günlerde kasabadaki *domestic*'ten[1] birinde ya kom-

1. (İng.) Hizmetçi. (Y.N.)

şularına dikiş diker ya da tezgâhın arkasında o hiç yitirmediği, hem açık hem içekapanık, saflık ile kuşkunun karışımı tatlı Yerli havasıyla müşterilere bakardı.

Evimizden çıktığından beri Meme'yi görmemiştim. Bu köşede ne zamandan beri Doktor'la yaşamaya başladı bilmiyorum. Bunca şeye karşın, üstelik şu gerçeğe karşın, ikisi de babamın evinde kalıyordu. Meme evlatlıktı, adam ise sürekli bir konuk. Kendisine doktorluk görevini bile yapmayan bu adamın karısı olacak kadar Meme'nin alçalmasını aklım almıyor. Üvey annemden Doktor'un iyi bir adam olmadığını öğrenmiştim, Meme'nin kaygı duyulacak bir şeyi olmadığına inandırmak için Papá'yla uzun uzun konuşup odasından dışarı bile çıkmamıştı. Ne olursa olsun, Goahiro kızınınki basit bir rahatsızlık da olsa, sekiz yıl evimizde yaşadığı sürece gördüğü saygı için Doktor'un gelip kıza bir bakması gerekirdi.

Neler oldu bilmiyorum. Yalnızca sabah evde ne Doktor vardı, ne de Meme. Bunun üzerine üvey annem Doktor'un odasını kilitletti ve bir daha adını, yıllar sonra bir gün gelinlik elbisemi diktiği güne kadar anmadı.

Bizim evden gittikten üç ya da dört pazar sonra, Meme, sekiz ayininc kiliseye geldi, ipekli emprimeden rüküş bir elbise ve tepesinde bir demet yapma çiçek bulunan garip bir şapka giymişti. Bizdeyken her zaman basit bir kılıkta, yalınayaktı çoğu kez. Bunun için o pazar kiliseye gelen Meme, benim bildiğimden başka birisiymiş gibi geldi bana. Ayini en ön sırada, hanımların arasında dinledi. Ona tuhaf ve yeni görünüş veren, ucuz şeylerle yapılmış gösterişli bir yeniliğin, bir yığın giysinin içinde, kaskatı, sıkıntılı duruyordu. En önde diz çöktü. Ayini izleyişindeki içtenlik bile yeniydi; hatta haç çıkarışında bile kiliseye girişindeki, evimizde hizmetçi olduğunu bilenleri şaşırtan, onu tanımayanları ise hayretlere düşüren o bayağı gösterişlilik ve rüküşlük vardı.

Ben (o sıralarda on üçünden fazla yoktum) bu değişikliğe, Meme'nin evimizden yitip pazar günü kilisede bir hanım gibi değil de bir Noel ağacı gibi süslenip ortaya çıkışına şaşıyordum; yortu pazarı için üç kadını baştan ayağa donatacak kadar çok şey giymişti Meme. Goahiro kızının döküntüleri ve boncukları, bir dördüncü kadına bile yeterdi. Ayin bitince kadınlar ve erkekler onun çıkışını görmek için kapıda durdular. Büyük kapının yanında merdivenlerde iki sıra oldular. Öyle sanıyorum ki Meme kapıdan çıkıncaya dek, bir sözcük bile etmeden, telaşsız, alaycı bir suskunlukla beklemelerinde gizli bir anlaşma vardı. Meme önce gözlerini kapattı, sonra elindeki yedi renkli güneş şemsiyesiyle aynı anda açtı. Biri çıkıp çemberi kapatıncaya dek iki sıra olmuş insanların arasından yüksek topukları ve acayip kılığıyla kurumlanarak yürüdü; sonra kalakaldı ortada, şaşkın, ürkmüş; gülümsemeye çalıştı kibirle, bu da dış görünüşü gibi yapma ve rüküş oldu. Meme, dışarı çıktığında şemsiyesini açıp yürümeye başlayınca, yanımda duran Papa beni kalabalığa doğru sürükledi. Böylece, adamlar çemberi daralttıkça telaşla kurtulmaya çalışan Meme'ye varmak için yol açtı. Oradakilerin yüzüne bakmadan Meme'nin kolundan tuttu ve başkalarının doğru bulmadıkları bir işi yaptığı zamanlardaki o dikbaşlı ve küçümser suratını takınıp Meme'yi alandan geçirdi.

Meme'nin Doktor'un metresi olduğunu ben neden sonra anladım. O günlerde dükkân açıktı ve Meme ayine, o ilk pazar olanları unutup hakkında söylenenlere, düşünülenlere hiç aldırmadan, sanki kadınların en hoşu o imişçesine hâlâ gidiyordu. Bu, böyle iki ay sürdü ve sonra bir daha kiliseye gitmedi.

Doktoru evimizde kaldığı sıralarda anımsıyorum. Kara burma bıyıklarını, kadınlara şehvetli, doymak bilmez köpek gözlerle bakışını anımsıyorum. Ona hiç yak-

laşmadığımı biliyorum; belki ben onu, herkes kalktıktan sonra sofrada kalıp eşeklerin yediği ottan yiyen garip bir hayvan gibi görüyordum. Yaralılarla ilgilenmediği o geceden sonra bir kez olsun çıkmadığı köşesinden, Papa'nın üç yıl önceki hastalığında da çıkmadı; tıpkı altı yıl önce, iki gün sonra metresi olan kadına yaptığı gibi. Kasaba, Doktor hakkında yargıya varmazdan önce küçük ev kapılarını kapatmıştı. Ama dükkân kapandıktan aylar, hatta yıllar sonra Meme'nin hâlâ orada oturduğunu biliyorum. Onun kaybolduğunu çok sonra fark ettiler sanırım, kapıya çivilediklerı kâğıttaki imzasız notta da böyle yazılıydı. Bu nota göre Doktor, metresini öldürmüş ve bahçeye gömmüş; çünkü kasabanın kendisini zehirlemek için bu kadını kullanacağından korkmuş. Ama ben evlenmeden önce görmüştüm Meme'yi. On bir yıl önceydi, duadan dönüyordum, Goahiro kadını dükkânın kapısına çıkıp o neşeli ama biraz buruk haliyle bana, "Chabela, evleniyorsun da bana bir haber bile vermedin," demişti.

"Evet," diyorum ona, "öyle olmalı." Sonra ipi çekiyorum; bir ucu yeni kesilmiş, iplikleri görünüyor. Adamlarımın cesedi indirmek için kestikleri düğümü yeniden yapıyorum ve düğümlü uçlardan birini kirişin üstünden geçene dek fırlatıyorum; bu adamınki gibi daha nice ölümleri başaracak sağlamlıkta, asılı sallanıyor. Tıknefeslikten ve içkiden yüzü berbat bir halde, şapkasını sallayarak serinlemeye çalışıyor, ipi gözden geçirip sağlamlığını ölçüyor, "Böyle incecik bir ipin onu taşıması olanaksız," diyor. "Bu ip onun yıllarca hamağını taşıdı," diyorum. Şapkasını bana verip bir iskemle çekiyor, elleriyle ipe asılıyor, zorlanmaktan yüzüne kan çıkıyor. Sonra yine iskemlenin üstünde durup sarkan ipe bakıyor. "Olanaksız. Bu ip benim boynuma bile yetişmiyor," diyor. O

zaman, gömme işini durdurmak için bile böyle mantıkdışı davrandığını anlıyorum.

Yüzüne gözlerimi dikip inceliyorum, "Senden en azından bir buçuk karış daha uzun, hiç fark etmedin mi?" diyorum. O tabuta bakmak için dönüyor. "Olsun, bu işi kendini asarak yaptığından kuşkuluyum," diyor.

Oysa benim hiç kuşkum yok. O da biliyor bunu, ama uzlaşırız, diye korkup oyalamak için bahane buluyor. Korkaklığı her yana amaçsız gidip gelişinden belli. İkili ve birbirine aykırı düşen bir korkaklık: cenaze törenini hem önlemek, hem düzenlemek. Tabutun yanına gidince topuklarının üstünde dönüp bana bakıyor ve, "İnanmam için onu asılmış görmem gerek," diyor.

Yapabilirdim ben bunu. Tabutu açmalarını ve asılmış adamı az önceki gibi sallandırmalarını söyleyebilirdim adamlarıma. Ama artık bu kadarı da fazla olurdu kızım için. Fazla olurdu çocuk için; kızım getirmemeliydi onu. İlk kez dinlenen bir adamı rahatsız etmek, savunmasız bir bedene acı vermek, bir ölüye böylesine davranmak beni mahvettiği halde, tabutta huzur içinde yatan cesedi kaldırmak ilkelerime aykırı olduğu halde, yalnızca bu adamın işi daha nerelere vardıracağını görmek için ölüyü sallandırırdım. Ama olamaz bu. Ona da söylüyorum: "Şunu bil ki bunu adamlarımdan isteyemem. Sen istersen kendin asarsın onu, olanlardan da sen sorumlu olursun. Şunu da unutma, ne zaman öldüğünü bilmiyoruz."

Kıpırdamıyor. Tabutun yanında duruyor, bana bakıyor, sonra Isabel'e bakıyor, sonra çocuğa, sonra yine tabuta bakıyor. Birden öfkeli ve yıldırıcı oluveriyor. "Bundan neler doğar bilirsiniz." Ve bu sözüyle ne demek istediğini anlıyorum. Ben de, "Elbette biliyorum. Sorumluluklarını bilen bir insanım," diyorum. O, kollarını kavuşturmuş, ter içinde üstüme yürüyor, birtakım komik ve ezbere hareketlerle beni korkutmaya uğraşıyor, "Size

sorabilir miyim, bu adamın dün gece kendini astığını nereden çıkardınız?" diyor.

Önüme gelmesini bekliyorum. Kıpırdanmadan duruyorum; sıcak keskin soluğu yüzüme çarpıncaya dek suratına bakıyorum, kollarını göğsünde kavuşturmuş, koltukaltının arkasından şapkasını sallıyor. Sonra ona, "Bana, bu soruyu resmî bir yetkiyle sorarsanız size kıvançla yanıt veririm," diyorum. Aynı pozda, yüz yüze duruyoruz. Ben konuşunca en ufak bir şaşkınlık ve bozulma göstermiyor. "Elbette size resmî bir soru soruyorum, Albay," diyor.

İstediği bütün ipleri vereceğim ona. Uğraşsın, örsün bakalım, sonunda er geç kördüğüm olacak, çıkmaza girecek, sabırlı ve sakin olmalı. Ona, "Adamlar cesedi indirdiler," diyorum. "Çünkü siz karar verip gelinceye dek onu orada öyle asılı bırakamazdım. İki saat önce söylemiştim size gelmenizi, siz bu süreyi iki sokağı yürüyerek geçirdiniz."

Hâlâ olduğu yerde duruyor. Bastonuma dayanmış, biraz öne eğik durarak bakıyorum ona. "İkincisi, dostumdu o benim, diyorum. Ben daha sözümü bitirmeden olduğu yerde alaylı alaylı gülüyor, yoğun ekşi soluğu yüzüme çarpıyor. "Dünyada en kolay şey, değil mi?" diyor. Ve birden gülmeyi kesiyor, "Demek bu adamın kendini asacağını biliyordunuz," diyor.

İşleri karıştırmak için böyle sürdürüp uzatacağını anlıyorum; sakin ve sabırlı olarak ona, "Bir daha söylüyorum," diyorum, "kendini astığını öğrenir öğrenmez yaptığım ilk iş size gelmek oldu, iki saat geçti bunun üstünden." Ve sanki ona bir şeyler anlatmamışım da soru sormuşum gibi, "Yemek yiyordum, diyor. Ben de ona, "Biliyorum, öğle uykusuna bile vaktiniz oldu sanırım," diyorum.

O zaman ne söyleyeceğini bilemiyor. Geri gidiyor. Çocuğun yanında oturan Isabel'e bakıyor. Adamlara ve sonunda bana bakıyor. Ama yüzündeki anlatım değişmiş

şimdi. Bir an için aklını vereceği başka bir şey aranır gibi bir hali var. Bana arkasını dönüyor, polisin yanına gidiyor ve ona bir şeyler söylüyor. Polis başını sallayıp odadan çıkıyor.

Sonra geri gelip koluma giriyor. "Sizinle öteki odada konuşalım, Albay," diyor. Şimdi sesi bambaşka. Rahatsız, gergin şimdi. Öteki odaya giderken kolumda elinin belli belirsiz ağırlığını hissediyorum, bana neler söyleyeceğini biliyorum.

Bu oda ötekisi gibi değil, büyük ve serin. Avlunun ışığı doluyor içine. Burada onun sıkıntılı gözlerini, gözlerinin anlatımına uymayan gülümsemesini görebiliyorum. Şöyle diyor: "Albay, belki bir başka yoldan çözümleyebiliriz bunu." Ve onun bitirmesine fırsat vermeden soruyorum:

"Ne kadar?"

Sonra o bambaşka bir adam oluyor.

Meme, bir tabak pelte ile annemden öğrendiği tuzlu çöreklerden getirdi iki tane. Saat dokuzu çalmıştı. Meme dükkânın arka tarafında karşımda oturmuş, sanki bu ziyareti kurtaran pelte ve çöreklermiş gibi dalgın dalgın yiyordu. Bunu anladım, bıraktım onu, içinin çıkmazlarında kaybetsin kendini ve tezgâhın üstünde yanan yağ kandilinin ışığında, yüksek topuklarla ve şapkayla kiliseye geldiği günden şimdi onu daha yaşlı, daha solgun gösteren o özlem dolu ve hüzünlü coşkuyla dalsın geçmiş günlere. O gece Meme'nin geçmişi anımsamak istediği apaçık görülüyordu. Ve o sırada öyle geliyordu ki insana, sanki geçen yıllar içinde Meme zamandışı, değişmez, tek bir yaşta tutmuştu kendini; o gece, geçenleri anımsarken kendi özel zamanını yeniden harekete geçirip çoktan beri durmuş olan yaşlanma işine başlıyordu.

Meme durgun ve kederliydi, Büyük Savaş'tan önce, geçen yüzyılın sonlarındaki ailemizin derebeyi saltanatını

anlatıyordu. Meme, annemi anımsadı. O gece ben kiliseden dönerken anımsadı annemi ve bana o neşeli ama biraz buruk haliyle, "Chabela, evleniyorsun da bana bir haber bile vermedin," dedi. Tam bu günlerde ben de annemi arıyor ve onu belleğimde yeniden canlandırmaya çalışıyordum. "Senin canlı bir resmin gibiydi," dedi. İnanıyordum ona. Yerli kadının karşısında oturuyordum, hayal ve gerçeğin karışımı bir dille anlatıyordu, anımsadığı şeylerin birçok inanılmaz masalsı yanı vardı, sanki o bunlara içtenlikle inanıyordu, hem de geçen sürenin, bu uzak ama unutulması güç masalları gerçeğe dönüştürdüğüne bile inanıyordu. Annemle babamın savaş sırasında yaptıkları yolculuktan, Macondo'ya yerleşmeleriyle biten zorlu göçten söz etti. Ailem savaşın kötülüklerinden kaçıyor; yerleşecek, yola yakın, verimli ve sakin bir yer arıyordu; "taşı toprağı altın" diye bir şey duymuşlar, görmeye gelmişlerdi; o sıralarda burası, domuzlarını şişmanlatmakta gösterdikleri aynı özenle gelenek ve dinsel uygulamalarını sürdüren, göçmen ailelerince yeni yeni kurulan bir kasabadaydı. Macondo, anam babam için adanmış topraktı, barıştı. Burada, birkaç yıl sonra üç ahırlı, iki konuk odalı büyük bir taşra evi durumuna gelecek olan evi yapacakları en uygun yeri buldular. Meme hiç bıkmadan bütün ayrıntıları anlatıyor; en değersiz şeylerden, onları yeniden yaşamak için giderilmez bir tutkuyla ya da bir daha yeniden yaşayamayacağını bilmesinden kaynaklanan bir acıyla söz ediyordu. Yolculukta ne sıkıntı çekilmiş ne de ayrım gözetilmişti. Atlar bile cibinlik içinde uyumuştu; bu, babamın çılgın ya da parasını savuran bir adam olmasından ileri gelmiyordu, annemin garip merhameti ve insani duygularındandı. Tanrı'nın hayvanları, insanlar gibi sivrisineklerden korunmuş görürse hoşnut olacağını sanıyordu. Garip ve ağır yüklerini her yere sürükletiyorlardı. Sandıklar, daha kendileri yeryüzüne gelmeden önce ölen, kat kat yerin dibinde

arasan bulamayacağın atalarının giysileriyle doluydu; bizimkilerin (annem ile babam kardeş çocuklarıydı) en uzak akrabalarının, yıllardır kullanılmamış, kutular dolusu mutfak eşyası vardı; her durdukları yerde bir aile mihrabı donattıkları aziz resimleriyle dolu bir sandık bile vardı. Atlarla, tavuklarla, evimizde yetişen (Meme'nin arkadaşları) ve ailemi göç boyunca eğitilmiş sirk hayvanları gibi izleyen dört Goahiro garip bir karnaval alayıydı bu.

Meme, hüzünle anımsıyordu geçenleri. Aradaki süreyi kendisi için bir kayıp olarak gördüğü izlenimini uyandırıyordu, sanki anılarla parçalanan kalbinde duymuştu; eğer zaman dursaydı, o hâlâ, annem ve babam için bir çile, çocuklar içinse cibinlik altında uyuyan atlar gibi garip görüntüleriyle bir eğlence olan o göç yolculuğunda olacaktı.

Sonra her şey ters gitmeye başladı dedi Meme, yüzyılın son günlerinde yeni kurulmuş Macondo köyüne, parlak yakın geçmişine hâlâ bağlı, savaşın çökerttiği perişan bir aile olarak geldiler. Yerli kadın annemin katıra yan binmiş, gebe, yemyeşil sıtmalı yüzü, hasta şiş bacağıyla kasabaya gelişini anımsadı. Belki babamın içinde öfke tohumları yeşermeye başlıyordu, ama güçlüklere karşın yerleşip köle satmak ve yolculuk süresince annemin döl yatağında büyüyen, doğum yaklaştıkça ona ölümü de yaklaştıran çocuğun doğmasını beklemek daha kolayına geldi.

Lambanın ışığı Meme'nin profilini aydınlatıyordu. Meme, o durgun Yerli görünümü, bir atın kuyruğu ya da yelesi gibi sık ve düz saçlarıyla oturan bir puta benziyordu; dükkânın arkasındaki küçük sıcak odada, yeşil ve düşseldi; eski dünyevi varlığını anımsamaya başlayan bir put gibi konuşuyordu. Ona hiç yakınlık duymamıştım, ama o gece, birden ve kendiliğinden oluşan o yakınlık gösterisinden sonra Meme ile aramda kan bağından çok daha sağlam bağlarım olduğunu anladım.

Meme'nin susmalarından birinde, bitişik odadan, şimdi çocukla ve babamla bulunduğum bu odadan, bir öksürük sesi işittim. Kısa, kuru bir öksürüktü; bunu boğaz temizler gibi bir ses izledi ve sonra yatakta dönen adamdan gelen o şaşmaz sesi duydum. Meme birden konuşmasını kesti, yüzünü kederli ve suskun bir bulut kararttı. Unutmuştum Doktor'u. Burada olduğum sürece (saat on sularıydı) bu Goahiro kadınıyla yalnızmışım gibi gelmişti bana. Hava değişiverdi. Hiç tatmadığım pelte ve çörek tabağını tutan kolumda bir yorgunluk hissettim. Eğildim, "Uyumamış," dedim. Meme şimdi anlamsız, soğuk ve tümden kayıtsızdı. "Gün ağarıncaya dek uyumaz," dedi. Birden, evimizin geçmişini anımsadığında Meme'de görülen hayal kırıklığının nedenini anladım. Yaşamımız değişmişti, şimdileri daha güzeldi, Macondo canlı bir kasaba olmuştu, cumartesi geceleri bol keseden para bile harcanıyordu; ama Meme daha iyi bir geçmişe bağlı yaşıyordu. Herkes dışarıda gününü gün ederken o içeride, dükkânın arkasında kuru ve kimselerin bilmediği bir yaşam sürdürüyordu; bütün gün tezgâhın arkasında duruyordu, geceleri ise gün ağarıncaya dek uyumayan, evde yürüyerek, dolaşarak vakit geçiren ve hiç aklımdan çıkmayan o aç köpek gözleriyle kendisine yiyecekmiş gibi bakan adamla birlikteydi. Gitgide sevgiden, acımadan yoksun, katı bir hayvana dönen ve bir gece için bile doktorluk görevini yapmayan bu adamla Meme'yi birlikte düşünmek üzdü beni; bütün gün evin içinde durmadan yürümesi, en dengeli insanı bile delirtmeye yeterdi.

Odasında uyanık olduğunu bildiğimden, sesimi yükseltip konuşmayı değiştirmek istedim; dükkânın arka tarafından seslerimiz geldikçe o aç köpek gözlerini açıyordu herhalde.

"İşlerin nasıl gidiyor?" diye sordum.

Meme güldü. Üzgün, sessiz bir gülmeydi, o ânın

havasından uzaktı, dolapta sakladığı ve ancak gerektiği zaman hiç benimsemeden kullandığı bir şey gibiydi, sanki az güldüğünden yerinde kullanmasını unutmuştu gülmeyi. "Şöyle böyle," dedi, başını belirsiz bir biçimde çevirerek, sonra yeniden sessiz ve anlamsız oldu. Kalkma zamanımın geldiğini anladım. Niye yemediğimi hiç açıklamadan tabağı Meme'ye uzattım, onun yerinden kalkıp tabağı tezgâhın üstüne bırakmasını seyrettim. Bana oradan baktı ve tekrarladı: "Annenin canlı bir resmi gibisin." Işığa karşı oturuyordum, ters yönden geldiği için gölgede kalmıştım, Meme konuşurken görememişti beni. Sonra tabağı tezgâhın üstüne bırakmak için kalkınca, lambanın gerisinde, önden gördü beni ve o nedenle, "Annenin canlı bir resmi gibisin," dedi. Sonra döndü, yerine oturdu.

Derken annemin Macondo'ya geldiği günleri anımsamaya başladı. Katırdan inip salıncaklı iskemleye geçmişti doğruca, üç ay hiç kıpırdamadan oturmuştu, yemeğini bile yiyecek gücü yoktu. Kimi kez yemeğini getirirler, o, tabak elinde, taş gibi, sallanmadan biri gelip elinden tabağı alıncaya dek neredeyse gün boyu otururdu; bir iskemlenin üstünde duran ayaklarında ölümün geliştiğini hissederdi. Günü gelip çatınca doğum sancıları onu köşesinden çıkarttı, kendi kendine kalktı ayağa, yine de sundurma ile yatak odası arasındaki yirmi adımı yürümesi için yardım etmeleri gerekti, dokuz aylık sessiz çilesi sırasında pençesine düştüğü ölümün gelmesiyle şehit oldu. Sallanan iskemleden yatağa geçişinde birkaç ay önceki yolculukta bile görmedikleri acıları, güçlükleri, ıstırapları gördüler, ama o yaşamının son perdesini kapatmadan önce yatağa varması gerektiğini biliyordu ve ulaştı oraya.

Meme, annemin ölümünden sonra babamın büyük bir kedere kapıldığını söyledi. Ama babamın bir gün evde yalnızken kendi kendine söylediği gibi, bir erkeğin yanında nikâhlı karısı yoksa o evin namusuna kimse gü-

venemezdi. Bir yerde okumuştu, ölen sevgiliyi her gece anmak için yasemin dikmek gerekirdi, avlu duvarının kenarına dikti yasemin sarmaşığını ve bir yıl sonra üvey annem Adelaida ile ikinci evliliğini yaptı.

Meme konuşurken kimi kez ağlayacakmış gibi geldi bana. Ama tuttu kendini, geçmişteki mutluluğun ve bu mutluluktan kendi isteğiyle ayrılmış olmanın kefaretini ödeyip rahatlamıştı. Sonra gülümsedi. İskemlesinde gevşedi ve doğal haline döndü. Sanki kederini ölçüp biçmiş, kalan güzel anılarda hâlâ iyi bir denge olduğunu, öne yaslandığı sırada görmüştü. Sonra o eski ve dostça, alaycı, kocaman gülümsemesiyle güldü. Öteki işinse beş yıl sonra, babam yemek yerken kendisinin yemek odasına gelip, "Albay, Albay, sizi çalışma odanızda bir yabancı bekliyor," demesiyle başladığını söyledi.

III

Kilisenin arkasında, sokağın öteki yanında, bir zamanlar ağaçsız bir alan vardı. Macondo'ya geldiğimizde, geçen yüzyılın sonlarına doğru henüz kiliseyi yapmaya başlamamışlardı. Çocukların okuldan sonra oynadıkları çorak ve çıplak bir arsaydı orası. Sonradan kilise yapımı başlayınca arsanın bir ucuna dört direk diktiler. Buranın bir kulübe olacağı belliydi. Öyle de oldu zaten. İçine kilise inşaatının malzemesini koydular.

Kilise işi bitince biri, küçük kulübenin duvarlarını çamurla sıvadı; küçük, taşlık, bir tek sarısabrın bile yetişmediği çıplak arsaya bakan duvara bir kapı açtı. Bir yıl sonra küçük kulübe tamamdı, iki kişiye yetecek kadar büyüktü. İçinde taze kireç kokusu vardı. Bu kapalı yerde uzun süredir bulunan kokuların en güzeli, hep sürüp gitsin istenecek tek koku, bu taze kireç kokusuydu. Duvarlar badana olduktan sonra kulübeyi tamamlayan aynı el, kapının iç ta-

rafına bir demir kol koydu, dış yüzüne de asma kilit taktı.

Kulübenin sahibi yoktu. Kimse ne kulübeye ne de içindeki malzemeye sahip çıkmıştı. Gelen ilk papaz Macondo'nun varlıklı ailelerinden birinin yanında konuk oldu. Sonra da başka bir bölgeye gönderildi. İşte o günlerde (galiba ilk papaz gitmeden önce), kucağında çocukla bir kadın o kulübeye yerleşti; kimse onun neden, ne zaman geldiğini ve kapıyı nasıl becerip açtığını bilmiyordu. Bir köşede, yosun tutmuş, rengi kararıp yeşile çalmış toprak bir çömlekle, çivide asılı bir maşrapa vardı. Duvarların badanası bozulmuştu. Avludaki taşları, yağmurun sertleştirdiği ince bir toprak tabakası örtmüştü. Kadın güneşten korunmak için evin önüne dallardan bir dam ördü. Kiremitten, çinkodan, palmiye yapraklarından dam döşemeye gücü yetmiyordu, dalların yanına bir asma dikti ve kemgözlerden korunmak için sokak kapısına bir demet sarısabır ile bir somun ekmek astı.

1903'te, yeni papazın geldiğini haber verdikleri zaman kadın, çocuğuyla hâlâ kulübedeydi. Halkın yarısı papazın gelişini beklemek için anayola çıkmıştı. Soluk soluğa, tıkanacakmış gibi koşarak gelen bir çocuğun, papazın katırının yolun son dönemecinde olduğunu söylemesine dek köy bandosu duygulu parçalar çaldı. Bunun üzerine müzisyenler duruşlarını değiştirip marş çalmaya başladılar. Karşılama nutkunu çekecek adam sonradan yapılan yüksekçe kürsüye çıktı, papazı selamlayıp karşılamak için görünmesini beklemeye başladı. Ama az sonra marş müziği bozuldu, konuşmacı masadan indi ve şaşkın kalabalık, arkasında Macondo'da gördükleri sandıkların en kocamanını taşıyan bir katırın üstünde bir yabancının geçtiğini gördü. Adam kimseye bakmadan kasabaya doğru yoluna devam etti: Papaz yolculuk için sivil giyinmiş olabilirdi ama kimse bu yanık yüzlü, asker tozluklu yabancının, sivil elbiseler giymiş bir papaz olduğunu düşünemezdi.

Gerçekten de değildi, çünkü aynı anda kasabanın öteki ucundaki kestirme yoldan, korkunç zayıf, kuru ve gergin yüzlü garip bir papazın, katıra binmiş, cüppesini dizlerine dek çekmiş, eski ve solmuş bir şemsiyeyle güneşten korunarak geldiğini gördüler. Kilisenin yakınına gelince papaz evinin nerede olduğunu sordu; hiçbir şey bilmeyen birine sormuş olmalıydı ki, şu yanıtı aldı: "Kilisenin arkasındaki kulübe, peder." Kadın yoktu, ama çocuk içeride yarı açık kapının arkasında oynuyordu. Papaz indi, şişkin bir bavulu kulübeye taşıdı. Bavul kilitli değildi, sadece başka bir deriden yapılmış bir kayışla bağlanmıştı; kulübeyi gözden geçirdikten sonra katırı getirdi, avludaki asma yapraklarının gölgesine bağladı. Sonra bavulu açıp şemsiye gibi eski ve onun kadar kullanılmış bir hamak çıkardı; bir direkten ötekine, çaprazlamasına astı, çizmelerini çıkardı; kendisine kocaman, korkmuş gözlerle bakan çocuğa aldırmadan uyumaya çalıştı.

Kadın döndüğünde papazın orada bulunmasının garipliğinden korkmuş olmalıydı, papazın yüzü öylesine anlamsızdı ki öküz başından pek farklı değildi. Kadın herhalde ayaklarının ucuna basarak odada yürümüştü. Katlanabilen yatağını kapıya çekmiş, kendi giysileri ile çocuğun paçavralarını bohçalamış, çömlek ve çanağı umursamadan kulübeden gitmiş olmalıydı; çünkü bir saat sonra, okuldan kaçan oğlan çocuklarının kalabalığı arasında marşlar çalan bandonun başı çektiği karşılayanlar alayı, kasabayı ters yönden geçip geldiğinde papazı kulübede yalnız buldu; hamağında sere serpe, ayakları çıplak, cüppesinin önü açık, yatıyordu. Anayola birisi haber getirmişti herhalde, ama kimsenin aklına papaza kulübede ne işi olduğunu sormak gelmedi. Kadınla bir yakınlığı var sanmış olmalıydılar, tıpkı kadının papaza kulübeyi alması için izin verildiğini ya da kulübenin zaten kilise malı olduğunu sanıp kulübeden kaçması gibi; belki sadece

kimseden izin almadan ve hiç para ödemeden, kendinin olmayan bir yerde iki yıldan fazla oturmasının hesabını sormalarından korkmuştu. Karşılamaya gelenler ise ne o anda ne de sonra hiçbir şey soramadılar, çünkü papaz konuşmaya hiç istekli değildi. Hediyeleri yere koydu, kadınları ve adamları ancak soğuk bir tavırla selamladı, dediğine göre bütün gece gözünü bile kırpmamıştı.

Karşılamacılar, gördükleri bu en acayip papazın soğuk davranışı karşısında dağıldılar. Kısa kırpılmış kül rengi saçları ile suratının öküz kafasına benzediğine dikkat etmişlerdi; dudak, diye bir şey yoktu, yalnızca ağzının yerinde sanki doğuştan olmayan, sonradan keskin ve müthiş bir bıçağın açtığı enlemesine bir yarık vardı. Ama hemen o öğleden sonra onun birine benzediğini fark ettiler. Ve gün ağarmadan herkes onun kim olduğunu bulmuştu. Macondo'nun küçük bir göçmen köyü olduğu sıralarda onu elinde sapan ve taşla, çırılçıplak, sadece ayakkabı ve şapka giymiş olarak gördüklerini anımsadılar. Eski askerler onun 85 yılındaki içsavaşta yaptığı işleri anımsadılar. On yedi yaşında albay olduğunu, korkusuz ve dikbaşlı olduğunu, hükümete karşı geldiğini anımsadılar. Fakat papaz olarak döndüğü güne dek Macondo'da onun ne olduğunu bilen yoktu. Pek az kişi adını hatırlıyordu. Oysa eski askerlerin çoğu ona, annesinin taktığı (inatçı ve serkeş olduğu için) ve sonradan orduda arkadaşlarının da çağırdığı aynı adı anımsıyorlardı. "Köpek" diye çağırıyorlardı onu. Ve ölümüne dek Macondo'da böyle çağırdılar onu. "Pup, Puppy."[1]

İşte böyle, *köpeciğin* Macondo'ya vardığı aynı gün ve hemen hemen aynı saatte bu adam da bizim eve geldi.

1. (İng.) Her ikisi de köpek yavrusu anlamında. (Ç.N.)

Papaz, herkes onu anayolda beklerken kestirmeden geldi; kimsenin beklemediği, ne adını ne de işini bildiği bu ikinci adam ise anayoldan geldi. Karşılamadan sonra eve dönmüştüm. Sofraya yeni oturmuştuk –her zamankinden biraz daha geç olarak– Meme geldi, bana, "Albay, Albay, çalışma odanızda bir yabancı sizi görmek istiyor," dedi. Ben de, "Söyle gelsin buraya," dedim. Meme, "Çalışma odanızda, sizi hemen görmeliymiş," dedi. Adelaida, Isabel'e çorba içirmeyi bıraktı (Isabel o sırada beş yaşından fazla yoktu) ve yeni gelene bakmak için çıktı. Az sonra belli bir kaygıyla döndü, "Odada bir aşağı bir yukarı dolaşıp duruyor," dedi.

Mumların gerisinden geçişini gördüm. Sonra yeniden Isabel'e çorba içirmeye başladı. "Buraya getirseydin, dedim yemeğimi sürdürerek. "Ben de öyle yapacaktım. Ben gittiğimde aşağı yukarı geziniyordu odada, merhaba dedim, hiç yanıt vermedi, raftaki dans eden kız biblosuna bakıyordu. Yeniden merhaba diyecektim ki dans eden kız biblosunu kurup yazıhanenin üstüne koydu ve dansını seyretmeye başladı. Ikinci kez dediğim merhabayı müzik yüzünden mi duymadı bilmiyorum, ama ben yazıhanenin karşısında duruyordum, o da yazıhanenin üstüne eğilmiş, hâlâ biraz kurgusu kalmış olan dans eden kızı seyrediyordu. Adelaida, Isabel'e çorbasını içiriyordu. Ben, "Oyuncak ilgisini çekmiş olmalı," dedim. Ve o hâlâ Isabel'e çorbasını içirerekten: "Çalışma odasında bir aşağı bir yukarı dolaşıp duruyordu, ama sonra, dans eden kızı görünce, sanki daha önceden ne işe yaradığını, nasıl çalıştığını biliyormuş gibi aldı onu oradan. Oyuncağı kuruyordu, ben ilk kez merhaba dediğimde müzik başlamamıştı. Sonra onu yazıhanenin üstüne koydu ve durup seyretmeye başladı, gülümsemiyordu, danstan çok mekanizma ilgisini çekmiş gibiydi."

Bana birinin geldiği hiç haber verilmezdi. Hemen

her gün konuklarımız olurdu; atlarını ahıra bırakan bildik yolcular, tam bir güvenle, soframızda her zaman hazır bir yer olduğunu bilmenin rahatlığıyla gelirlerdi içeri. Adelaida'ya, "Bir haber getirdi herhalde," dedim. O da: "Ne olursa olsun, çok tuhaf bir hali var. Dans eden kızı seyrediyordu, duruncaya dek ben de o sırada yazıhanenin karşısında, ne söyleyeceğimi bilemeden kalakalmıştım, müzik susmadan bana bir karşılık vermeyeceğini biliyordum. Sonra her zamanki gibi, dans eden kız dururken hafifçe sıçradığında o hâlâ merakla bakıyordu, yazıhanenin üstüne eğilmişti, ayaktaydı. Sonra bana baktı; benim orada olduğumun farkındaydı, anladım; ama bebeğin dansının ne kadar sürdüğünü görmek için aldırış etmemişti. Ona yeniden merhaba demedim, ama bana bakınca gülümsedim, kocaman gözlerinin bebekleri sarıydı, insana bir anda tepeden tırnağa bakıyordu bu gözler. Ben gülümseyince o ciddiyetini bozmadı, fakat başını çok resmi bir biçimde sallayarak, 'Albay, Albay'ı görmek istiyorum, dedi. Ağzı kapalı da konuşurmuş gibi derinden gelen bir sesi var. Sanki bir 'vantrilok' gibi."

Isabel'e çorbasını içirirken, "Önce çalışma odasında bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu," dedi. O zaman yabancının Adelaida'da görülmedik bir etki bıraktığını anladım, yabancı ile ilgilenmem için özel bir dikkat gösteriyordu. O Isabel'e çorbasını içirip konuşurken ben de yemeğimi yedim. O: "Bana, Albay'ı görmek istiyorum deyince ben de ona, 'Yemek odasına gelin, lütfen,' dedim. Dans eden kız elinde, yaslandığı yerden doğruldu. Sonra başını kaldırıp bir asker gibi dik ve sert durdu; uzun çizmeler, ucuz kumaştan bir elbise ve boğazına dek ilikli bir gömlek giymişti. Hiç yanıt vermeden, elinde oyuncak, sessiz durunca, ne söyleyeceğimi bilemedim. Oyuncağı yeniden kurmak için odadan çıkmamı bekler gibiydi. Onun asker olduğunu anladım birden, bana birini hatırlattı."

Ben de, "Demek önemli bir şey var diyorsun," dedim. Mumların üstünden baktım ona. Adelaida bana bakmıyordu. Isabel'e çorbasını içiriyordu.

"Ben çalışma odasına girdiğimde bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu, yüzünü göremedim. Ama arka tarafta dimdik durunca, gözleri de öyle sertti ki, bu adam asker, diye düşündüm. Ona, 'Albay'la özel olarak görüşmek istiyorsunuz, değil mi?' dedim. Başını salladı. Sonra onun birine benzediğini ya da o benzediği adamın da kendisi olduğunu söylemek için sana geldim; buraya nasıl geldi anlayamadım.

Yemeğimi yiyor ve bir yandan mumların üstünden ona bakıyordum. Isabel'e çorba içirmeyi bıraktı.

"Bir haber getirmediğini biliyorum. Kimseye benzediği yok, düpedüz o adamın kendisi, eminim. Asker olduğundan kuşkum yok. Yüzüğü bakır renginde, sivri uçlu bıyıkları var. Uzun çizmeler giymiş, kimseye benzediği falan yok, düpedüz o adamın, eminim."

Israrlı, monoton bir sesle hafiften konuşuyordu. Hava sıcaktı, belki de bu yüzden sıkılmaya başladım. Ona, "Peki, kime benziyor?" dedim. O, "Bir aşağı bir yukarı dolaşırken yüzünü görememiştim, ama sonra," derken ben sözlerindeki ısrar ve monotonluktan sıkıldım, "Peki, peki, yemeğim bitince gidip görürüm onu," dedim. Isabel'e yeniden çorba içirmeye başladı: "Bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu, bunun için başlangıçta yüzünü görmedim. Ama sonra, 'İçeri buyrun lütfen,' deyince duvarın yanında yanıt vermeden durdu, elinde dans eden kız vardı. O zaman kime benzediğini buldum, sana söylemeye geldim. Kocaman, küstah gözleri var, odadan çıkmak için arkamı döndüğümde bacaklarıma baktığını hissettim."

Adelaida sustu birden. Yemek odasında kaşıktan yükselen madenî ses duyuluyordu. Yemeğimi bitirdim, peçetemi katlayıp tabağımın altına koydum.

O anda çalışma odasından gelen kurulmuş oyuncağın neşeli müzik sesini işittim.

IV

Evde, mutfakta duran, ayakları desteksiz, eski tahta oyma bir iskemle vardır. Dedem ayakkabılarını sobanın yanında, bu kırık iskemlenin üstünde kurutur.

Dün bu saatlerde Tobias, Abraham ve Gilberto ile okuldan çıktık, yanımızda sapan, yepyeni bir çakı, bir de kuşları koyacağımız büyük bir şapka ile ekili tarlalara gittik. Yolda, bir zamanlar konuklar için kullanılan, şimdi ise her gece bir ölü adamın başında şapkasıyla üstünde oturup sönmüş sobanın küllerine baktığı, mutfağın bir köşesine atılmış o işe yaramaz iskemleyi düşündüm.

Tobias ile Gilberto fidanların karanlık geçidinde yürüyorlardı. Sabahleyin yağmur yağdığı için çamurlu otlarda ayakları kayıyordu. Biri ıslık çalmaya başladı, keskin ve kuvvetli ıslık, bu sebze mağarasında sanki fiçının içinde söylenen şarkı gibi yansıdı. Abraham benimle gerideydi. Sapanı ve taşı ile atışa hazırdı. Benim de çakım açıktı.

Birden güneş katı ve sert yapraklardan oluşan tavanı delip geçti ve otların üstüne tıpkı canlı bir kuş gibi çırpınan ışık seli döküldü. "Gördün mü?" diye Abraham sordu. İleriye doğru baktım, geçidin sonunda Tobias ile Gilberto'yu gördüm. "Yok, kuş değil," dedim. "Şimdi güneş açtı, o parladı."

Suyun kıyısına gelince soyunmaya başladılar, alacakaranlık suda sert tekmeler atıyorlar, sanki su onları hiç ıslatmıyordu. "Yağmurdan sonra kuş yok," dedim. Ben de inandım bu sözüme. Abraham gülmeye başladı. Gülmesi saf ve yavandı, musluktan akan su sesine benziyordu. Soyundu. "Çakını da alacağım suya, şapkayı balıkla dolduracağım," dedi.

Abraham çırılçıplaktı karşımda, elini açmış çakıyı bekliyordu. Hemen yanıtlamadım. Çakıyı sımsıkı tutuyordum; avcumda temiz, sert çeliği hissettim. "Vermiyorum ona çakıyı," diye düşündüm. Söyledim:

"Vermiyorum sana çakıyı. Daha dün aldım, bugün hep bende kalacak." Abraham elini çekmedi. O zaman ona, "*Incomploruto*," dedim.

Abraham anladı beni. Benim sözcüklerimi yalnız o anlıyor. "Öyle olsun," dedi bozuk ve gergin bir havayla suya doğru yürüdü. "Sen de soyunmaya başla, biz seni kayanın üstüne bekliyoruz," dedi dalarken. Yeniden göründü, pırıl pırıl, gümüş kaplı, kocaman bir balık gibiydi, su Abraham'a değer değmez sıvı oluvermişti sanki.

Ben kıyıda kaldım, sıcak çamura yattım. Çakıyı yeniden açıp Abraham'a bakmaktan vazgeçtim ve gözlerimi öte yana doğru, yukarılara, ağaçlara doğru, tutuşan bir ahır gibi korkunç ve ürkütücü gökyüzüne, loşluğa doğru çevirdim.

"Haydi, çabuk ol," dedi Abraham öte kıyıdan. Tobias kayanın ucunda ıslık çalıyordu. Ben, "Bugün yüzemeyeceğim. Yarın yüzerim," dedim kendi kendime.

Dönerken, Abraham akdikenlerin arkasında gizlendi. Ben de peşi sıra gidecektim, ama bana, "Gelme buraya, ben bir şey yapacağım," dedi. Ben dışarıda durdum, yoldaki kuru yaprakların üstüne oturup gökte eğriler çizen bir kırlangıcı seyre koyuldum.

"Bugün yalnız bir kırlangıç var," dedim.

Abraham hemen yanıt vermedi. Akdikenlerin arkasında sesi çıkmıyordu, sanki duymuyordu beni, kitap okuyordu sanki. Sessizliği derin ve yoğundu, gizli bir güçle doluydu. Uzun bir suskunluktan sonra, iç geçirdi. Ve, "Kırlangıçlar," dedi.

Ben yine, "Bugün öğleden sonra yalnız bir kırlangıç var," dedim. Abraham hâlâ akdikenlerin arkasındaydı, ne

yaptığını kestiremiyordum. Sessizdi, kabuğuna kapanmıştı, ama sessizliği ölü değildi. Umutsuz ve zorlu bir durgunluktu. Hemen sonra:

"Yalnız bir mi? A, evet. Haklısın, haklısın."

Ben bir şey söylemedim ondan sonra. Akdikenlerin ardında o kıpırdanmaya başladı, olduğu yerde, ayağının altındaki ölü yaprakların hışırtısını duyuyordum. Sonra sanki çekip gitmiş gibi sessiz kaldı. Derken derinden soluyup sordu:

"Sen ne söylemiştin?"

Tekrarladım: "Bugün öğleden sonra yalnız bir kırlangıç var." Ben bunları söylerken kıvrık bir kanadın inanılmaz mavilikteki gökyüzünde daireler çizdiğini gördüm. "Çok yüksekten uçuyor," dedim.

Abraham hemen yanıt verdi:

"Elbette ya."

Akdikenlerin arkasından pantolonunu ilikleyerek çıktı. Kırlangıcın hâlâ daireler çizdiği yere doğru baktı ve bana bakmaksızın, "Az önce bir şey söylüyordun kırlangıçlar için, neydi o?" dedi.

Biz ikimiz bu konuya dalıp geciktik. Kasabanın ışıkları yanmıştı döndüğümüzde. Eve koştum; verandada, annemin dediğine göre, daha ben doğmadan her salı dedeme şarkı söylemeye gelen Saint Jerome'un ikizleri ile şişman kör kadını gördüm.

Bütün gece, ertesi gün okuldan çıkıp yine dereye gideceğimizi düşündüm, ama Gilberto ile Tobıas olmayacaktı bu kez. Ben Abraham'la yalnız gitmek istiyorum, suya dalıp çıktığında, tıpkı gümüşi bir balık gibi parlayan göbeğini görmek istiyorum. Bütün gece, ikimiz o yeşil tünelin karanlığında yine yürüyelim ve yürürken Abraham'ın butlarına elimi değdireyim istedim. Ne zaman böyle yapsam sanki biri beni hafiften ısırırmış gibi oluyorum, bir ürperme geliyor tenime.

Öteki odada dedemle konuşan şu adam az sonra çıkarsa, belki dörtten önce evde oluruz. Ben de o zaman Abraham ile dereye giderim.

Bizim evde oturmak üzere kaldı. Verandadan uzak odalardan birini, sokağa açılanı aldı, bunun uygun olduğunu düşünmüştüm, onun yaradılışındaki bir adamın küçük kasaba otelinde rahat edemeyeceğini biliyordum. Kapıya bir yazı koydu (birkaç yıl öncesi ev badana olunca ya dek oradaydı, kalemle kendi eli ile yazmıştı) ve hemen o hafta, gelen sayısız hastalar için yeni iskemleler getirmemiz gerekti.

Albay Aureliano Buendía'nın mektubunu verdikten sonra, çalışma odasında konuşmamız o denli uzamıştı ki bunun yüksek askerî makamlarla ilgili önemli bir iş olduğundan Adelaida'nın kuşkusu kalmamıştı, sofrayı bir bayram günü gibi kurdu. Albay Buendía'dan, erken doğan kızından, çılgın büyük oğlundan konuştuk. Daha konuşmamızın başlarında bu adamın Albay'ı iyi tanıdığını anladım. Albay bu adama kefil olacak denli güven göstermişti. Meme gelip yemeğin hazır olduğunu söyleyince karımın yeni geleni ağırlamak için tez elden bir şeyler hazırladığını anladım. Ama yeni sofra örtüsü üstünde, ancak Noel ve yılbaşı yemeklerinde ortaya çıkan porselenlerle hazırlanan masa hiç de tez elden çıkmışa benzemiyordu.

Adelaida masanın bir ucunda, dimdik bütün ağırbaşlılığıyla oturuyordu; üstünde evlenmemizden önce kentte ev işlerine bakarken giydiği boğazına dek kapalı kadife elbise vardı. Adelaida'nın görgüsü bizden daha inceydi, evliliğimizden bu yana bu görgü evimin düzenini etkilemişti. Olağanüstü önemli zamanlarda kullandığı aile yadigârı madalyonunu takmıştı; Adelaida bütünü ile

tıpkı sofra gibi, eşyalar ve yemek odasında soluduğumuz hava gibi, büyük bir temizlik ve dinginlik duygusu veriyordu. Salona girince, giyimine, davranışlarına hiç özen göstermeyen bu adam biraz utanmış ve kendini buraya yakıştırmamış olacak ki sanki boyunbağı varmış gibi gömlek düğmesini yokladı, kayıtsız ve güçlü adımlarında hafif bir sinirlilik göze çarpıyordu. Yemek odasına girdiğimizde kesinlikle anımsadığım bir şeydi bu; ben de kendimi Adelaida'nın hazırladığı bu sofra için pek uygun kılıkta bulmadım.

Tabaklarda dana ve av eti vardı. Yeni parlatılmış, şahane şamdanların arasındaki yeni porselenlerin dışında her şey her zamanki yemeğimizden pek başka değildi. Karım sadece bir konuğumuz olduğunu bilmesine karşın sekiz kişilik yer hazırlamıştı; ortada duran şarap şişesi, karımın daha ilk andan, hatırı sayılır bir subayla karıştırdığı bu adama duyduğu saygının abartılmış bir gösterisiydi. Evimin daha önceden bu denli gerçekdışı bir hava ile dolduğunu hiç görmemiştim. Adelaida'nın giysileri, elleri (gerçekten çok güzel ve görülmemiş beyazlıkta idi) özenli ziyafet sofrası ve yapmacıklı görünüşü ile uygun düştüğü için gülünç durmuyordu. Adam gömlek düğmesini yoklayıp durakladığı an ben öne geçip, "İkinci karım, 'Doktor'," dedim. Adelaida'nın yüzünü bir bulut kapladı; kederli, garip bir hal aldı. Yerinden kımıldamadan elini uzattı; gülümsüyordu, odaya girdiğimizdeki törensel ağırbaşlılığı kalmamıştı.

Yeni gelen adam topuklarını bir asker gibi vurdu, parmaklarının ucu ile alnına dokundu ve Adelaida'nın olduğu yere yürüdü.

"Evet, bayan," dedi. Ama isim falan söylemedi.

Adelaida'nın elini beceriksizce sıkarken davranışlarının bayağı ve kaba olduğunu fark ettim.

Masanın öteki ucuna, yeni kristallerin, şamdanların

arasına oturdu. Kötü giysileri ile sofra örtüsünün üstünde bir çorba lekesine benziyordu.

Adelaida şarapları koydu. Başlangıçtaki heyecanı durgun bir sinirliliğe dönüşmüştü. "Peki, her şey hazırlandığı gibi olacak, ama sen de bana bir açıklama yapmak zorundasın," der gibiydi.

Adelaida şarabı dağıtıp masanın öbür ucuna oturmuştu. Meme tabaklara yemek koymak üzere idi, o iskemlesinde arkaya yaslanıp ellerini masaya koydu ve gülümseyerek, "Bak kızım, sen şimdi bir parça ot haşla, çorba gibi getir bana, dedi.

Meme kalakaldı. Gülmek istedi, yapamadı; Adelaida'ya döndü. Sonra Adelaida gülümseyerek fakat belirli bir şaşkınlıkla sordu adama: "Nasıl ot, Doktor?" O kısık, geviş getirir gibi sesiyle, "Bildiğiniz ot, bayan. Eşeklerin yediğinden," dedi.

V

Öğlen uykusu saatinde her şeyin durduğu bir an vardır. Böceklerin bilinmedik, saklı küçücük hareketleri bile durur o an için; doğanın çarkı yavaşlar; dünya kaos'un ucunda sendeler, kadınlar ağızlarından tükürükleri sızmış, yanaklarında işlemeli yastık yüzünün çiçeği ile doğrulurlar, sıcaktan ve kinden boğulacak gibi olurlar; "Macondo'da günlerden hâlâ çarşamba," diye geçirirler içlerinden. Sonra bir köşeye tıkılmaya, uyku ile gerçeği bağlamaya giderler; kasaba kadınları ortaklaşa işledikleri enli, kalın bir iplikçesine, fısıltıları dokuyarak anlaşırlar.

İçerdeki zaman dışarıdaki zamanla aynı hızda olsaydı, şimdi yakıcı güneşin altında, tabutla birlikte sokağın ortasında olurduk. Biz çıktığımızda akşam olacaktı. Ay ışığında, ağır bir eylül akşamı, kadınlar yeşil bir aydınlıkta avlularında çene çalarken biz dönekler, bu kavurucu

eylülün kızgın güneşinde sokakta olacağız. Kimse törene karışmayacak. Belediye başkanı kararından dönmez, biz de eve gideriz, diye umuyordum, çocuk okula giderdi; babam da nalınlarını giyer, başının altına bir leğen tutup soğuk su akıtırdı, sol elinin yanı başında içi buzlu limonata dolu bir sürahi olurdu. Ama değişti şimdi durum. Babam bir kez daha inandırma gücünü başarı ile kullanmış ve belediye başkanının başlangıçta bana çok kesin görünen tutumunu kendi dilediği biçime döndürmüştü. Dışarıda kasaba kıpır kıpırdı; o uzun, hiç değişmeyen, acımasız fısıldaşmalar sürdükçe sürüyordu; sokak temizdi, son esen rüzgârın son öküz pisliklerini süpürmesi ile el değmemişçesine temiz toprak üstüne bir tek gölge bile düşmüyordu. Kimseler olmayan bir kasaba bu, evler kapalı, odalarında kötü yüreklerden dökülen sözcüklerin fokurdamasından başka bir ses duyulmuyor. Ve odada çocuk taş gibi oturmuş, ayakkabılarına bakıyor; yavaş yavaş gözleri lambaya gidiyor, sonra gazetelere, sonra yeniden ayakkabılarına ve şimdi asılmış adama bakıyor çabucak, sarkık diline, cam gibi köpek gözlerine; açlık gitmiş bu gözlerden artık; ölü bir köpek o, hiç acıkmayacak. Çocuk adama bakıyor, asılmış adamın tahtaların altında yattığını düşünüyor; yüzünde acılı bir anlatım beliriyor, sonra her şey değişiyor; berber, dükkânının önüne, kapının yanına bir iskemle ile çıkıyor, içeride küçük tezgâhta, ayna, pudra ve kokulu sular var. El büyüyor, lekeler var üstünde, oğlunun eli olmaktan çıkıyor; kocaman, becerikli bir el oluyor; soğukkanlılıkla, ince bir sakınmayla usturayı kayışa sürtüyor; kulak, tavlanmış bıçağın madeni gıcırtısını dinlerken, kafa şöyle düşünüyor: "Bugün daha erken gelirler, çarşamba çünkü." Ve geliyorlar derken, eşiğin gölgesinin serinliğinde iskemlelere oturuyorlar, bacak bacak üstüne atıp elleri dizlerinde yan gözle süzüyorlar, sigaralarının ucunu ısırıyorlar; aynı şeye bakıp ko-

nuşuyorlar. Karşılarındaki kapalı pencereyi, Señora Rebeca'nın sessiz evini gözlüyorlar. Bir şey unuttu o; vantilatörü fişten çekmeyi unuttu, pencereleri telli odalarda dolaşıyor, sinirli, huzursuz ve acılı, yalnız dulluğunun küçük avuntuları arasında dolaşıp sanki ölmediğine öteberiye dokunarak inanmak istiyor. Odalarının kapısını açıp kapıyor, dededen kalma saatin öğle uykusundan uyanmasını, üçü çalıp duyularını rahatlatmasını istiyor. Bütün bunlar, çocuğun yüz anlatımının değişip yeniden durgun ve taş gibi kesiliverdiği süre içinde geçti; makinede dikiş diken kadının son ilmikten sonra bigudilerle dolu başını kaldırdığı o kısa sürenin yarısından bile az sürdü. Çocuk dikleşip düşüncelere dalmazdan önce kadın makineyi kapatıp verandanın bir köşesine koymuştu, erkekler usturanın deri üstünde bir baştan bir başa gitmesini seyrederken ikinci kez sigaralarını ısırdılar; sakat Agueda ölü dizlerini uyandırmak için son bir güç sarf ediyor ve Señora Rebeca bir kilit daha atıp düşünüyor: "Macondo'da çarşamba, şeytanı gömmek için iyi bir gün." Sonra çocuk yeniden kımıldanıyor ve zaman yeni bir değişme geçiriyor. Zamanın geçtiğini bir şey kımıldayınca anlıyorsun. Ondan önce anlaşılmıyor. Bir şey kımıldayıncaya dek zaman geçmiyor; ter, tene yapışmış gömlek, buz gibi olmuş, sarkık dilli ölü... Asılmış adam için zaman bu yüzden geçmiyor, çünkü çocuk elini oynatsa bile o bunu bilmiyor ki. Ölünün bu bilmediği süre içinde (çünkü çocuk hâlâ elini oynatıyor), Agueda duasında tespihinden bir tane daha çekiyor; Señora Rebeca, sezlongda uzanmış, saatin gelen ânın tam ucunda takılıp kalmasını şaşkın seyrediyor; Agueda'nın tespihten bir tane daha çekmeye vakti oldu (oysa Señora Rebeca'nın saatinde saniye geçmek bilmiyordu), düşünüyor Agueda, "Peder Angel'a bir gidebilsem, gerisi kolay." Sonra çocuğun eli düşüyor, ustura kayışta gidip geliyor ve eşi-

ğin serinliğinde oturan adamlardan biri, "Saat üç buçuk olmalı, değil mi?" diyor. Derken el duruveriyor. Yeni gelen onun tam ucunda, bir kez daha saat ölüyor, ustura kendi çeliğinin sınırlarında bir kez daha duruyor; Agueda hâlâ, dizleri iyileşmiş, bacaklarını gerip iki kolunu açarak kilisenin küçük odasına koşacağı yeni bir el hareketini bekliyor. "Peder Angel, Peder Angel," diye bağıracak ve Peder Angel çocuğun durgunluğundan, köfte karabasanından kalan yapışkan tat ile bitkin, dilini dudaklarında gezdirecek, Agueda'yı görüp, "İşte buna mucize derler," diyecek; sonra yeniden salyalı, terli şekerlemesine dalarak, "Her ne ise Agueda, araftaki ruhlara dua etmenin sırası değil şimdi," diye ekleyecek. Yeni hareket boşa gidiyor, babamın içeri girmesi iki zamanı birleştiriyor; iki yarı anlaşıp pekişiyor ve Señora Rebeca'nın saati, çocuğun tutukluğu ile dulun sabırsızlığı arasında yakalandığını anlıyor, sonra esneyerek, şaşkın, o ânın görkemli sessizliğine dalıyor ve üstünden sıvı zaman, kesin ve düzeltilmiş zaman, damlayarak çıkıyor yüzeye, öne doğru uzanıp törensel bir ağırbaşlılık ile, "Saat tam ikiyi kırk yedi geçiyor," diyor. Ve babam o ânın durgunluğunu bozduğunu bilmeden, "Düşüncelere dalmışsın, kızım," diyor. Ben de, "Bir şey olur mu dersin?" diyorum. O, terlemiş, gülümseyerek, "Olsa olsa, hiç kuşkum yok, birçok evde, pilavın dibi tutacak, süt taşacak," diyor.

Tabut kapalı şimdi, ama hâlâ anımsıyorum ölü adamın yüzünü. Öyle iyi bellemişim ki duvarda da görüyorum açılı gözlerini, ıslak toprak gibi sert, kül rengi yanaklarını, bu bana yakıcı ve huzursuz bir duygu veriyor. Belki de pantolonum bacağımı sıktığı için olacak.

Dedem annemin yanına oturdu. Öteki odadan gelince iskemleyi çekti buraya, şimdi annemin yanında hiç

konuşmadan oturuyor; çenesi bastonuna dayalı, sakat bacağını öne uzatmış. Bekliyor dedem. Annem de bekliyor onun gibi. Yatağın üstündeki adamlar bıraktılar sigara içmeyi; sessizler, sıra olmuşlar, tabuta bakmıyorlar. Onlar da bekliyor.

Gözlerimi kapasalar, elimden tutup kasabanın çevresinde yirmi sekiz kez dolaştırdıktan sonra bu odaya getirseler kokusundan tanırım. Bu odanın çöpünün ve sandıklarının kokusunu hiç unutmayacağım, oysa Abraham'la saklanabileceğimiz, hatta Tobias'a bile yer kalan tek bir sandık gördüm, ama bir şey değişmez nasıl olsa. Odaları kokusundan tanırım.

Geçen yıl Ada beni kucağına aldı. Gözlerimi kısıp kirpiklerimin arasından baktım ona. Kara gördüm, sanki bir kadın değildi; yüzüme bakan, sallanan, kuzu gibi meleyen bir yüzdü sadece. Kokuyu aldığımda uykuya dalmak üzereydim.

Evde tanımadığım koku yoktur. Beni verandada yalnız bıraktıkları zaman gözlerimi kapar, ellerimi öne uzatır, yürürüm. Düşünürüm: "Kâfurlu rom kokusunu duyunca dedemin odasına geldim demektir." Kollarım öne uzanmış, gözlerim kapalı, yürümemi sürdürürüm. Düşünürüm: "Şimdi annemin odasından geçiyorum, çünkü yeni oyun kâğıtları kokusu geliyor. Sonra katran ve naftalin kokusu gelecek." Yürüyorum, annemin odasında şarkı söylediğini duyduğum anda yeni oyun kâğıtları kokusu da geliyor. Sonra katran ve naftalin kokusunu alıyorum. Düşünüyorum: "Şimdi naftalin kokusunu duyuyorum. Sonra kokunun sol tarafına dönüp başka bir koku, kapalı odalar ve iç çamaşırları kokusu duyacağım. Orada dururum." Üç adımdan sonra yeni kokuyu alıp duruyorum. Kollarım uzanmış, gözlerim kapalı, Ada'nın bağıran sesini duyuyorum: "Çocuk, neden öyle gözlerin kapalı yürüyorsun?"

O akşam uykuya daldığım sırada, evin hiçbir oda-

sında olmayan bir koku yakaladım; keskin, baygın bir kokuydu; sanki biri yasemin ağacını sallıyordu. Gözlerimi açtım, yoğun ve ağır havayı kokladım. "Kokuyu duyuyor musun?" dedim. Ada bana bakıyordu, ben konuşunca gözlerini kapattı, başka yere baktı. Yine sordum: "Kokuyu duyuyor musun? Sanki bir yerde yasemin var." Ada, "Dokuz yıl önce duvarın kıyısında yaseminler vardı, onların kokusu," dedi.

Kucağına oturdum. "Şimdi yasemin yok ki," dedim. O: "Şimdi yok. Ama dokuz yıl önce, sen doğduğunda, avlu duvarına yaslanmış bir yasemin ağacı vardı. Geceleri sıcakta, aynı şimdiki gibi kokardı." Omzuna yaslandım. Konuşurken ağzına bakıyordum. "Ama bu ben doğmadan önceymiş," dedim. "O sıralarda büyük bir kış fırtınası oldu. Bahçeyi temizlemek zorunda kaldılar," dedi Ada.

Koku hâlâ geçmemişti, baygın, elle tutulur gibi yoğundu, gecenin öteki kokularını bastırıyordu. "Bana bunu anlatmanı istiyorum," dedim Ada'ya. Bir an konuşmadı, ay ışığının vurduğu sıvalı duvara baktı, sonra, "Yasemin hayalet çiçek olduğunu büyüdüğün zaman öğrenirsin," dedi.

Bir şey anlamadım, ama sanki biri dokunmuş gibi ürperdim. "Peki," dedim. Ada: "İnsanlar öldükten sonra nasıl kalkıp geceleri dolaşırlarsa yaseminler de öyle yaparlarmış."

Hiçbir şey söylemeden omzunda yaslanıp kaldım. Başka şeyler düşünüyordum, dedemin yağmurdan sonra kurusun, diye üstüne ayakkabılarını koyduğu mutfaktaki iskemleyi düşündüm. İşte o zaman anladım, mutfakta bir ölü adam vardı, her gece şapkasını çıkarmadan oturup sönmüş sobanın küllerine bakıyordu. Bir süre sonra, "Mutfaktaki ölü adam işte öyle," dedim. Ada yüzüme bakıp gözlerini açarak sordu. "Ne ölü adamı?" Ben, "Her gece dedemin ayakkabılarını kuruttuğu iskemlede oturan adam," dedim. "Orada ölü adam falan yok. İskemle

ayakkabı kurutmaktan başka bir işe yaramadığı için sobanın yanında duruyor," dedi Ada.

Bu geçen yıldı. Şimdi işler başka, artık bir ölü gördüm; gözlerimi kapatmam yetiyor. Onu içimden, gözlerimin karanlığında görüyorum. Anneme söyleyecektim, ama dedemle konuşmaya başladı, "Bir şey olur mu dersin?" diye soruyor. Dedem çenesini bastonundan kaldırıp başını sallıyor. "En azından, hiç kuşkum yok, birçok evde süt taşacak, pilavın dibi tutacak," diyor.

VI

Önceleri saat yediye dek uyurdu. Boğazına dek ilikli, buruşuk, kirli kolları dirseklerinde kıvrılmış yakasız gömleği ve göğsüne dek çekip düğmelerin çok altında bir yerde, üstten bir kemerle sıktığı pis pantolonuyla mutfağa sökün ederdi. Pantolonu kayıp düşecek gibi gelirdi insana, kimse yoktu ki içinde tutsun. Daha zayıflamış değildi, ama yüzünde o ilk yılın kibirli ve asker görünümü kalmamıştı. Bir an sonra başına ne gelecek bilmeyen ve öğrenmek için de en ufak bir istek göstermeyen adamın yorgun ve dalgın anlatımı vardı onda. Yediyi biraz geçerken koyu bir kahve içer, sonra odasına dönerdi, gördüğüne kuru bir, "Günaydın," derdi yalnızca.

Evimizde dört yıldan beri oturuyordu. Sert ve anlaşılmaz tutumu çevresinde saygıdan çok korku havası yaratmıştı, buna karşın Macondo'da ciddi bir işadamı gözüyle bakılıyordu ona.

Muz şirketi gelip demiryolu işi başlayıncaya dek kasabada tek doktordu. Sonra küçük odada boş iskemleler görülür oldu. Macondo'daki ilk dört yılında ona gelenler, şirketin işçileri için açtığı kliniğe gider oldular. Yaprak fırtınasının açacağı işleri görmüş olmalıydı. Ama hiçbir

şey söylemedi. Hâlâ sokak kapısını açık tutuyor, bütün gün deri iskemlesinde oturuyordu; günler geçti, tek bir hasta gelmedi. Sonra kapıyı sürgüledi, bir hamak aldı, kendini odaya kapattı. O sıralarda Meme, Doktor'a muz ve portakaldan ibaret bir kahvaltı götürmeyi âdet edindi. Meyveyi yiyip kabuklarını bir köşeye atıyordu; cumartesi günü Yerli kadın odayı temizlerken onları oradan topluyordu. Takındığı tavırdan insan kuşkuya düşüyordu; kadın cumartesi temizliğini bıraksa odanın çöplüğe dönmesini umursamayacak gibiydi.

Şimdi hiçbir şey yapmıyordu. Hamakta sallanarak vaktini geçiriyordu. Karanlıkta, yarı aralık kapıdan seçilebiliyordu; zayıf anlamsız yüzü, karışık saçları ve katı sarı gözlerinin korkunç canlılığı, ona çevresi tarafından aldatılmış bir adam görünüşü veriyordu.

Doktorun evimizde kaldığı ilk yıllarda, Adelaida kayıtsız görünüyordu; belki de gerçekten, Doktor'un evimizde kalmasında bana hak vermişti. Ama muayenehanesini kapatıp odasından yemekten yemeğe çıkmaya başlayınca karım hoşgörü duvarlarını yıktı. Bana, "Bu adama bakmakla günaha giriyoruz. Şeytanı besliyoruz gibi bir şey," dedi. Acıma, şaşkınlık ve keder (şimdi bile düşündüğümde büyük bir keder buluyorum bu duyguda) karışımı bir duygu ile ondan yanaydım hep, karşı koydum, "Korumamız gerek onu. Dünyada kimsesi olmayan bir adam, anlayışa ihtiyacı var," dedim.

Kısa bir süre sonra demiryolu işletmeye açıldı. Macondo zengin bir kasaba olmuştu; yeni yüzlerle doldu, bir sineması ve birçok eğlence yeri vardı. Bir sabah yemek odasında görünene dek, odasında kapalı kaldı; kendiliğinden, hatta heyecanla kasabanın şaşırtıcı değişikliklerinden söz etti. İlk kez o sabah duydum o sözleri, "Hele bir 'yaprak fırtınası'na alışalım, bunların hepsi geçer," diyordu.

Aylar sonra akşam saatinden önce sık sık sokağa çıktığı görüldü. Günün son saatlerine dek berber dükkânında oturuyor; kapının yanında, berberin, müşteriler akşam serinliğinden yararlansın, diye dışarı taşıdığı yüksek iskemlenin ve portatif tuvalet masasının yanında toplanan adamların konuşmasına katılıyordu.

Şirket doktorları onun geçim yolunu elinden almakla yetinmediler; 1907 yılında, kasabada onun doktor olduğunu anımsayan, zaten kendinin de bir tekini bile beklemediği hastaların kalmadığı bir sırada, şirket doktorlarından biri, belediye başkanına gidip kasabadaki bütün meslek adamlarının öğrenim belgelerini göstermelerini istedi. Bir pazartesi günü, alanın dört bir köşesinden duyuru yapıldığında, kafalarına taktıkları insanın kendisi olduğunu hiç düşünmemişti herhalde. Karşı çıkmaması için konuştum onunla. Sakin ve kayıtsızdı, kısaca cevaplandırdı beni: "Ben yokum buna, Albay. Bu işe yeniden başlayacak değilim." Elinde gerçekten birtakım belgeler var mıydı hiçbir zaman anlayamamıştım. Bir kez olsun söz etmediği bir ailesi vardı kuşkusuz. Bir anısı kalmış mıydı bilmiyorum, bizim sandığımız gibi Fransız olup olmadığını da anlayamamıştım. Birkaç hafta sonra belediye başkanı ve sekreteri evime gelip diplomasını göstermesini istedikleri zaman odasından çıkmayı reddetti. O gün –beş yıl aynı çatı altında yaşadıktan sonra– adını bile bilmediğimizi fark ettim.

Evimizde sokak üstündeki o küçük odanın kapatıldığını –Meme'yi kilisede süslü püslü gördüğümden ve sonra onunla dükkânda konuştuğumdan beri– anlamak için herhalde on yedi yaşında olmak gerekmezdi (ben o sıralarda on yedimdeydim). Sonradan üvey annem odaya kilit vurdurmuştu, kimsenin dokunmasını istemiyordu

içindeki şeylere: Hamağı alıncaya dek Doktor'un kullandığı yatak, üstünde ilaçların durduğu küçük masa, yalnız parayı almıştı oradan (para bir hayli olmalıydı; çünkü bizim evde hiç masraf etmemişti, Meme'nin dükkân açmasına bile yetmişti); bunlardan başka çöplük ve kendi dilinde yazılı eski gazete yığınının ortasında lavabo ve değersiz birkaç özel eşyası. Sanki bütün bunlar üvey annemin kötü ve şeytanca bulduğu bir şeyle kirlenmişti.

Odanın kapalı olduğunu ekim ya da kasım ayında (Doktor'la Meme'nin evden gittiklerinden üç yıl sonra) anlamıştım, çünkü hemen yeni yılın başlangıcında o oda Martin'le ikimizin olur, diye hayal kuruyordum. Evlendikten sonra orada oturmak istiyordum; çevresinde gizli gizli dolaşıyordum, hatta bir konuşmamızda üvey anneme kilidi açıp evin bu en canayakın, en sıcak köşesine konulan yasağı kaldırmamızı teklif ettim. Ama gelinliğimi dikene dek, kimse bana açıkça ne Doktor'dan ne de hâlâ onun olan, Doktor'u anımsayanlar içinde yaşadığı sürece kişiliğinin evimizden koparılmayacak bir parçası olan küçük odadan söz etti.

Yıl bitmeden evlenecektim. Bilmiyorum, çocukluk ve ilkgençlik yıllarımın içinde geçtiği koşullardan mıydı nedir, o zamanki olaylar üzerinde kesin bir görüşüm yoktu, fakat şu bir gerçek ki düğün hazırlıklarının ilerlediği aylarda ben hâlâ birçok şeylerin sırrını bilmiyordum. Evlenmemizden bir yıl öncesi, Martin'i belirsiz ve gerçekdışı bir hava içinde anıyordum. Belki bu nedenledir ki onun küçük bir odada yanı başımda olmasını istedim, böylece Martin'in, düşlerimde bulduğum bir nişanlı değil de elle tutulur bir erkek olduğuna kendimi inandıracaktım. Tasarımı üvey anneme açacak gücüm yoktu. En doğrusu şöyle söylemek olurdu: "Kilidi kaldırıyorum. Masayı pencerenin yanına, karyolayı da iç duvara dayayacağım. Rafa bir karanfil saksısı koyarım, kapının üstü-

ne de ödağacı dalı asacağım." Ama korkaklığım, bir türlü karar verememem nişanlımın silik görüntüsü ile birleşti. Martin'i belirsiz, dokunsan yitecek bir şekil olarak anımsıyorum; tek gerçek yanı parlak bıyıkları, hafifçe sola eğik başı ve hiç değiştirmediği o dört düğmeli ceketiydi.

Temmuzun sonlarına doğru gelmişti evimize. Bütün gün bizimleydi, çalışma odasında, hiçbir zaman öğrenemediğim gizli bir iş konuştu babamla. Öğleden sonra üvey annem, Martin ve ben fidanlığa gitmiştik. Dönüşte, günbatımının yumuşak ışığında ona yakından baktım, omzumun yanı başında yürüyordu sanki, daha gerçekdışı ve anlamsız olmuştu. Biliyordum, onu hiçbir zaman gerçek bir insan gibi düşünemeyecektim; anıları, "Odayı Martin için hazırlayacağım," dediğim anda bana güç ve yüreklilik verecek sağlamlıktan uzaktı.

Düğünden bir yıl öncesi onunla evleneceğimiz fikri bile bana saçma geliyordu. Onu şubat ayında, Paloquemadoların çocuğunun ölüsünü beklerken gördüm. Biz, birçok kız şarkı söylüyor, el çırpıyorduk, bize verilen bu tek eğlencenin en küçük damlasını bile kaçırmak istemiyorduk. Macondo'da bir sinema, bir halk gramofonu ve daha başka eğlence yerleri vardı, ama babam ve üvey annem benim yaşımdaki kızların oralara gitmesine karşıydı; "Yaprak fırtınasından arta kalan eğlenceler," diyorlardı.

Şubat ayında sıcak bir öğle zamanıydı. Üvey annemle verandada oturmuş, birtakım beyaz bezler dikiyorduk, babam öğle uykusuna çekilmişti. Nalınlarını sürüye sürüye, leğende başını ıslatmaya gidene dek dikişimizi sürdürdük. Ama şubat gecesi serin ve karanlıktı, ölen çocuklarının başında bekleyen kadınların okudukları şarkılar bütün kasabadan duyulurdu.

Paloquemadoların çocuğunu beklemeye gittiğimiz akşam Meme Orozco'nun sesi her zamankinden daha yüksekti. Sıska, alımsız, süpürge gibi dimdik bir kadındı,

ama sesini herkesten daha iyi kullanırdı. Birinci susmada Genoveva Garcia, "Dışarıda oturan bir yabancı var," dedi. Sanırsam Remedios Orozco dışında hepimiz kestik okumayı. "Ceket giymiş, hele bir görün," dedi Genoveva Garcia. "Bütün gece o konuştu, ötekilerin sesi çıkmadı. Dört düğmeli ceketi var, bacak bacak üstüne attı mı çorapları ve tozlukları görünüyor, ayakkabıları bağlı." Biz ellerimizi çırpıp, "Onunla evlenelim," dediğimizde Meme Orozco hâlâ okuyordu.

Sonradan evde düşündüm, bu sözlerle gerçek arasında bir bağ bulamadım. Bu sözleri sanki gerçekte var olmayan bir çocuğun öldüğü evde şarkı okuyup el çırpan düşsel kadınlar söylemişti. Öteki kadınlar yanı başımızda sigara içiyorlardı. Ağırbaşlı ve uyanıktılar, uzun akbaba boyunlarını bizden yana uzatıyorlardı. Arkada, kapı serinliğinde boğazına dek geniş, kara bir kumaşa sarınmış bir kadın, kahvenin pişmesini bekliyordu. Birden bir erkek sesi katılıverdi bize. Önce ayak uyduramadı, sonra madeni ve titrek sese dönüştü, adam kilisede okur gibiydi. Veva Garcia sırtımı dürtükledi. Gözlerimi kaldırdım, ilk kez gördüm onu. Gençti, derli toplu giyinmişti, kolalı yakası, dört düğmesi de ilikli bir ceketi vardı. Ve bana bakıyordu.

Aralık ayında onun döndüğünü duydum ve onun için kilitli küçük odadan daha uygun bir yer olamayacağını düşündüm. Ama henüz karar vermemiştim. Kendi kendime, "Martín, Martín, Martín," dedim. Adı hırpalanmış, gitmiş, paramparça olmuş, benim için anlamını yitirmişti.

Bekleme işini bitirmiştik ki önüme boş bir fincan koydu. "Geleceğinizi bu kahve falında gördüm," dedi. Öteki kızlarla kapıya gidiyordum, sesi derin, inandırıcı ve tatlı geldi bana: "Yedi yıldız tutun, beni göreceksiniz düşünüzde." Kapıdan çıkarken Paloquemadoların çocuğunu gördük küçük tabutunda; yüzünü pudralamış, ağ-

zına gül koymuş, gözlerini kürdanla açmışlardı. Şubat bize ölümün ılık tatlarını yolluyordu, odada yasemin soluğu ve sıcakta kavrulan menekşelerin kokusu dolaşıyordu. Ölenin suskunluğunda, öteki ses değişik ve sürekliydi, "Unutmayın. Yalnız yedi yıldız," diyordu.

Bizim eve temmuzda geldi. Çit boyunca sıralı saksılara yaslanmayı severdi. "Unutma, gözlerine hiç bakmadım. Âşık olmaktan korkan adamın sırrıdır bu," demişti. Ve doğruydu dediği, gözlerini bilmiyordum. Temmuzda, aralık ayında evleneceğim adamın gözlerinin rengini söyleyemezdim. Öğlenleri şubat derin bir sessizliktir; hamamın döşemesinde iki solucan, biri erkek biri dişi, salı günü bir dal limon isteyen dilenci kadın ve arkasına yaslanmış, gülümseyen o, dört düğmesi de ilikli; "Günün her ânında, sana kendimi düşündürteceğim. Kapının arkasına bir resmini asıp gözlerine iğne saplayacağım." Genoveva García gülmekten ölüyor, "Erkekler bu saçmalıkları Goahirolardan öğreniyor," diyordu.

Martin, mart sonlarına doğru evde dolaşıyordu artık. Çalışma odasında babamla saatlerce kalıyorlardı. Anlayamadığım önemli bir iş için babamı inandırmaya çalışıyordu. Evliliğimden bu yana on bir yıl geçti; tren penceresinden veda edişinden ve bana o dönene dek çocuğa iyi bakacağıma söz verdirişinden bu yana ise dokuz yıl oldu. Bu dokuz yıl ondan hiçbir haber almadan geçecekti ve Martin'in bu sonsuz yolculuğa çıkmasına yardım eden babam onun dönüşüyle ilgili hiçbir şey söylemedi. Ama evliliğimiz süresince iki yıl içinde bile, Paloquemadoların çocuğunu beklediğimiz geceden ve mart ayında bir pazar günü Veva García ile kiliseden eve dönerken onu ikinci kez gördüğümden daha gerçek, daha elle tutulur olamamıştı. Otelin kapısında elleri dört düğmeli ceketinin ceplerinde, tek başına duruyordu. "Şimdi artık beni yaşamının sonuna kadar düşüneceksin, iğneler

düştü resimden," dedi. Bunu öyle yumuşak, öyle nazik bir sesle söyledi ki gerçekmiş gibi geldi. Ama bu gerçek bile bir başka ve garipti. Genoveva ısrar ediyordu. "Aptal Goahiroların saçmalıkları," diyordu. Üç ay sonra bir kukla tiyatrosunun yöneticisiyle kaçtı, ama o pazar günü için görüşleri aynı kesinlikteydi. Martin, "Beni Macondo'da birinin anımsayacağını bilmek güzel şey," dedi. Genoveva García, Martın'e öfke dolu bir yüzle bakarak, "Uçan çapkına bakın hele! Şu dört düğmeli ceketin içinde çürüyeceksin," dedi.

VII

Böyle olmasını istemese de kasabada acayip gözle bakılan bir adamdı, candan, tatlı dilli görünmek için gösterdiği çabalara karşın sevimli olamıyordu. Macondolular arasında düzeltme çabalarının yararsız kaldığı anıları yüzünden onlardan uzak yaşıyordu. Kuşku ile bakıyorlardı, tıpkı uzun süre gölgelerde dolaşıp yeniden ortalığa çıkan bir hayvana bakar gibi, davranışları öyle özenliydi ki kasaba aşırı buluyor, güvenemiyordu.

Geceleyin berber dükkânından döner odasına kapanırdı. Bir süredir akşam yemeğini bırakmıştı; önceleri evde, sokaktan yorgun döndüğü ve gelir gelmez hamağına uzanıp ertesi güne dek uyuduğu sanılıyordu. Ama az sonra geceleri ona olağanüstü bir şeyler olduğunu sezdim. Odasında kahredici, çıldırtıcı bir direnme ile dolaştığı duyuluyordu; sanki böyle gecelerde o güne dek olageldiği adamın ruhunu alıyordu içeri; ikisi, geçmiş günlerdeki adam ile şimdiki adam sessiz bir kavgaya tutuşuyorlardı. Geçmişteki, küskün yalnızlığını, dokunulmaz ayrıcalığını ve uzlaşılmaz tutumunu savunuyordu; şimdiki ise, kendi geçmiş benliğinden kurtulmak için duyduğu büyük isteği anlatıyordu. Gün ağarıncaya dek, ken-

di yorgunluğu, görünmez düşmanını da bitkin düşürene dek odasında dolaştığını duyardım.

Tozluklarını çıkarıp her gün yıkandığını, giysilerine kokulu sular serptiğini, bu ondaki değişikliği gerçek ölçüde ancak ben görmüştüm. Birkaç ay sonra bu başkalaşma yüzeye çıkınca, ona olan duygularım basit bir anlayış ve hoşgörü olmaktan çıkıp acımaya dönüştü. Bana dokunan sokaktaki yeni görünüşü değildi. Geceleri odasına kapanıp çizmelerindeki çamuru temizlediğini, muslukta bir paçavra ıslattığını, yıllarca sürekli kullanılmaktan rezili çıkmış ayakkabılarını boyadığını düşünüyordum. Fırçayı ve ayakkabı boyasını, erkeklerin çoğunun ölçülü ve durgun oldukları yaşa uygun düşmeyen bir ayıbın, sanki gizli ve utanç verici unsurlarıymışçasına yatak altında sakladığını düşünmek dokunuyordu bana. Bütün gerekçelerini yerine getirerek geç kalmış, çetin bir delikanlılık yaşıyordu; tıpkı bir delikanlı gibi giyimine özen gösteriyor, gece, giysilerini elinin kenarı ile düzeltiyordu; oysa kuruntularını, umutlarını bir dostuna açacak denli genç değildi artık.

Kasaba, ondaki bu başkalığı görmüş olacak ki, bir süre sonra berberin kızına âşık olduğunu söylemeye başladılar. Bunda bir gerçek payı var mıydı bilmiyorum, ama bu dedikodu üzerine onun korkunç cinsel yalnızlığını, o pislik ve terk edilmişlik yıllarının kahredici biyolojik taşkınlığını anladım.

Her gün öğleden sonra berbere gidiyordu, giysilerine gitgide titizleşmişti; takma yakalı gömlek, altın kol düğmeleri, temiz ve ütülü pantolonlar giyiyor, yalnız hâlâ kemerini pantolon halkalarına geçirmeden, üstten takıyordu. Ucuz esanslara bulanmış kederli bir aşık gibiydi; ilk ziyaretinde çiçek götürmeyi unutan, günbatımı hayranı, sonsuz bahtsız âşıktı.

1909 yılının ilk aylarında o böyleydi işte; her öğle-

den sonra berber dükkânında oturup yabancılarla çene çalması bir yana, kasabadaki dedikoduyu doğrulayan bir şey olmamıştı hâlâ, bir kez olsun onu berberin kızı ile gören kimse yoktu. Bu dedikodudaki alçaklığı sezdim. Kasabada berberin kızının bir yıl süren hastalığı sonucu evde kaldığını herkes biliyordu; *bir ruh* ele geçirmişti kızcağızı; yemeğine pislik atan, sürahideki suya çamur karıştıran, dükkândaki aynaları buğulayan, kızı suratı yemyeşil kesilip ağzı burnu karışıncaya dek döven, görünmez bir sevgiliydi. Pup'ın bütün çabaları, dramatik bir canlılıkla cüppesini vurarak kutsal su, ilahiler ve kutsal emanetlerle yaptığı tedavi boşa çıkmıştı. En sonunda, berberin karısı, büyülenmiş kızını odasına kapattı, oturdukları odaya pirinç serpti ve kızını görünmeyen sevgilisiyle ölü balayına bıraktı; bundan sonra Macondolu erkekler bile kızın gebe kaldığını söylediler.

Bir yıl bile dolmadan kızın doğurmasını, bu canavarca işi beklemeyi bıraktılar; ilgileri bu kez Doktor'un, berberin kızına âşık olduğu fikrine dönüştü, üstelik hepsi bu büyülü kızın damat adaylarından kaçıp odasına kapanacağını, yaşamı boyunca çile dolduracağını biliyordu.

İşte bu yüzden bunun kötü maksatlarla uydurulmuş, acımasız bir dedikodu olduğundan emindim. 1909'un sonlarına doğru Doktor hâlâ berber dükkânına gidiyordu, kimse o oradayken kızın odasından çıktığını görmemişti; bir kez bile birbirleriyle konuştukları bilinmiyordu, böyle iken herkes onları konuşup düğünü ayarlıyordu.

On üç yıl önce, bunun gibi kavurucu ve ölü bir eylül günü, üvey annem gelinliğimi dikmeye başladı. Her gün öğleden sonra babam uyurken üvey annemle ikimiz parmaklığın üstündeki saksıların yanında, bir soba gibi tutu-

şan biberiyenin yanı başına oturur, dikiş dikerdik. Eylül, on üç yıldan beri, daha bile fazla, hep böyle geçmiştir yaşamımda. Düğün yakınlar arasında kutlanacağı için (babam böyle istemişti) dikişi ağırdan alıyorduk; hiç acelesi olmayan, en ufak şeylerin üstünde duran ve zamanın en iyi ölçüsünü ilerlemek bilmeyen şeylerde bulanlar gibiydik. Bu arada konuşurduk. Hâlâ sokak üstündeki odayı unutmamıştım, Martín için en uygun yerin orası olduğunu söylemeye cesaret topluyordum. Ve o gün öğleden sonra açtım.

Üvey annem bir dantel şeridini dikiyordu; seslerle dolu, berrak mı berrak eylülün kör edici ışığında sanki omuzlarına dek bu eylül bulutuyla sarılmıştı. "Olmaz," dedi üvey annem. Sonra yine işine daldı, gözlerinden sekiz yılın acı anıları geçiyordu, "Tanrı kimseye o odaya girmeyi nasip etmesin," dedi.

Martín temmuzda dönmüştü, bizde kalmıyordu. Parmaklıklara yaslanıp öteki yana bakmaktan, "Yaşamımın geri kalanını Macondo'da geçirmek isterim," demekten hoşlanırdı. Öğleden sonra üvey annemle fidanlığa giderdik üçümüz. Yemek zamanı, kasabanın ışıkları yanmadan dönerdik. Sonra bana, "Sen olmasaydın, ben yine, ne olursa olsun Macondo'da otururdum," derdi. Söyleyişinden bunun gerçek olduğu belliydi.

O sıralarda Doktor evimizden gideli dört yıl olmuştu. Ve gelinliğimi dikmeye başladığımız tam o gün –Martín için odadan söz ettiğim o boğucu öğleden sonrası– üvey annem ilk kez bana Doktor'un garip davranışlarını anlattı.

"Beş yıl önce," dedi, "hâlâ o odada, bir hayvan gibi kapalıydı. Yalnızca bundan dolayı hayvan değildi, dahası da var: Boyunduruğa vurulmuş öküz gibi geviş getiren, ot yiyen bir hayvandı o. Berberin kızı ile bütün kasabayı o koca yalanına, ruhlarla geçen karanlık bir balayından sonra gebe kaldığına inandıran o küçük düzenbazla ev-

lenseydi, belki bunların hiçbiri olmazdı. Ama birdenbire kesiverdi berber dükkânına gitmeyi, hatta son anda değişti, yeni bir sayfa çevirir gibiydi ve korkunç planını adım adım uyguladı. Böyle çirkin alışkanlıkları olan bir adamı çatımız altında barındırmak babandan başka kimsenin aklına gelmezdi; hayvan gibi yaşayışıyla kasabayı dehşete düşürüyor, bizim hakkımızda töreleri hiçe sayan kötü insanlar gibi konuşulmasına yol açıyordu. Planı Meme'nin de gitmesi ile tamamlandı. Ama o zaman bile baban yaptığı yanlışın korkunçluğunu göremedi."

"Hiç bilmiyordum bunları," dedim. Ağustosböcekleri avluda sanki bıçkı fabrikası kurmuşlardı. Üvey annem konuşuyor, bir yandan kasnaktan başını kaldırmadan dikişini sürdürüyordu. "O gece hepimiz (onun dışında hepimiz, çünkü berber dükkânından son döndüğünden beri akşam yemeği yemiyordu) sofradaydık, Meme servis yapmak için geldi, bir başkalık vardı halinde. 'Nen var, Meme?' diye sordum. 'Bir şeyim yok, bayan. Nem olsun?' dedi. Doğru söylemediği belliydi, lambanın yanına gelince durakladı, tümden hasta gibiydi. 'Tanrım! Meme, sen hastasın,' dedim. Ama o elinden geldiğince dayanıp tepsiyle mutfağa yöneldi. Sonra başından beri onu gözleyen baban, 'İyi değilsen git yat,' dedi. Ama o yanıt vermedi. Arkası bize dönük, tepsi ile dışarı çıktı; derken kırılan tabak seslerini duyduk. Meme verandada, tırnakları ile duvara tutunup doğrulmaya çalışıyordu. İşte bu sırada baban Meme'ye gelip bakması için o adamı çağırdı."

"Evimizde kaldığı sekiz yıl içinde," dedi üvey annem, "önemli bir şey için ona hiç başvurmamıştık. Biz kadınlar Meme'nin odasına gittik, alkolle ovduk, babanın dönmesini bekliyorduk. Ama gelmediler, Isabel. Bu adam onu sekiz yıl beslemiş, oda vermiş, çamaşırlarını yıkatmıştı; ve ayağına gitmişti getirmek için, bu gerçeğe karşın gelmedi Meme'ye bakmaya. Ne zaman Doktor

aklıma gelse, buraya gelmesinin Tanrı'nın bizlere verdiği bir ceza olduğunu düşünürüm. Sekiz yıl ona ot vermemiz, bakmamız, üstüne titrememiz, hepsi, hepsi bir denemeydi. Tanrı, bizi deniyordu, bize dünyanın nankör ve açıkgöz olduğunu öğretmek istiyordu. Sanki sekiz yılın konukseverliğini, yemeğini, temiz giysilerini alıp domuzlara atmıştık. Meme ölürken (hiç olmazsa biz öyle sanıyorduk) o, odaya kapanmış, gelmeyi reddediyordu; yapacağı iş artık bir yardım değildi, bir efendilik, bir teşekkür borcu, ona bakanlara basit bir saygı gösterisiydi.

Baban ancak gece yarısı dönebildi. Bozuk bir sesle, 'Biraz alkolle ovun, ilaç vermeyin, dedi. Sanki tokat yemiş gibi oldum. Ovulmak Meme'ye iyi gelmişti. Öfkeyle bağırdım: 'Ya! Alkol demek! Biz ovduk bile, biraz kendine geldi! Bunu öğrenmek için sekiz yıl elâlemi beslememiz gerekmezdi!' Baban hâlâ o sakin, lütufkâr saçmalığı ile, 'Önemli bir durum yok. Bir gün sen de öğrenirsin,' dedi. Sanki o adam kâhindi."

O öğleden sonra, sesindeki şiddetten, sözlerinin aşırılığından olacak, bana üvey annem Doktor'un Meme'ye bakmaya gelmediği o geçmiş geceyi yeniden yaşadı gibi geldi. Biberiye çalıları, eylülün kör edici aydınlığında ağustosböceklerinin verdiği uyuşuklukla, komşularda bir kapıyı sökmeye çalışan adamların ağır solukları ile tıkanmış kalmış gibiydiler.

"Derken Meme bir pazar günü ayinine seçkin bir hanımefendi gibi giyinip kuşanıp geldi," dedi. "Sanki bugünmüş gibi anımsıyorum. Çok renkli bir güneş şemsiyesi vardı.

Meme. Meme. Bu da bize Tanrı'nın verdiği bir cezaydı. Anasının babasının yanında açlıktan ölürken aldık onu. Baktık, yedirdik, başını sokacağı bir dam verdik, bir ad verdik, ama yüce Tanrı buna da karıştı. Ertesi gün kapının önünde gördüğümde, Yerlilerden birinin gelip san-

dığını taşımasını bekliyordu; nereye gittiğini bilmiyordum bile. Bir başkalık vardı üstünde, ağırbaşlı görünüyordu, tam orada (şimdi görür gibi oluyorum), sandığın yanında durmuş babanla konuşuyordu. Her şey olup bitmişti bana danışılmadan, Chabela; sanki ben duvarda asılı boyalı bir kuklaydım. Daha neler neler döndüğünü, benim evimde benden gizli neler olduğunu soramadan baban geldi yanıma: 'Meme'ye hiçbir şey sorma. Gidiyor, belki bir süre sonra döner.' Nereye gittiğini sordum, baban yanıt vermedi. Nalınlarını sürte sürte çekip gitti, sanki ben karısı değildim, boyalı kuklaydım duvarda asılı."

"Ancak iki gün sonra," dedi Ada, "ötekinin de gün doğarken, bir hoşça kal demek inceliğini bile göstermeden gitmiş olduğunu öğrendim. Burası onunmuş gibi gelip yerleşmiş ve sekiz yıl sonra evinden gidermiş gibi çıkıp gitmişti, hiçbir şey, bir hoşça kal bile demeden. Aynı bir hırsız gibi. Meme'ye bakmadığı için babanın onun savdığını sanmıştım, sorduğumda bana kısaca, 'İkimizin bunu uzun uzun konuşması gerekiyor,' dedi. Ve dört yıl geçti, bu konuyu bir daha açmadı bana.

Yalnız babanla ve herkesin dilediğini yaptığı bizimkisi gibi düzensiz bir evde böyle bir şey olabilirdi: Artık Macondo'da başka şey konuşulmuyordu ve benim hâlâ, Meme'nin giyinip kuşanıp hanımefendi düzeyine yükselmiş, adı sanı olmayan biri gibi kiliseye geldiğinden ve babanın Meme'nin koluna girip meydanı geçirecek yürekliliği gösterdiğinden bilgim yoktu. Sonra Meme'nin sandığım gibi uzakta olmadığını, köşedeki evde Doktor' la yaşadığını öğrendim. İki domuz gibi yaşamaya gitmişlerdi; Meme vaftiz edilmişti, buna karşın kilise kapısından adımlarını bile atmamışlardı. Bir gün babana, 'Tanrı bunu da cezasız bırakmaz,' dedim. Hiçbir şey söylemedi.

Şimdi memnunum işlerin böyle olmasından, böylece Doktor gitmiş oldu evden. Yoksa, bunlar olmasaydı,

doktor hâlâ o küçük odada olurdu. Doktor'un gittiğini, süprüntülerini de sokak kapısından geçmeyen sandığına doldurup götürdüğünü duyunca rahatladım. İşte bu, benim sekiz yıl geciken zaferimdi.

İki hafta sonra Meme dükkânını açtı, dikiş makinesi bile vardı. Bu evde biriktirdiği para ile yeni bir *domestic* almıştı. Bizi hiçe saydığını düşündüm, babana da söyledim. Karşı çıkışlarıma bir yanıt vermiyordu ama üzüleceği yerde yaptığı işten memnun olduğu belliydi; sanki peygamber sabrıyla, serbest görüşleriyle, anlayışıyla bu evin onurunu yıkıp ruhunu kurtarmıştı. Biraz aptallık vardı bunda. Ona, 'En güzel inançlarını bir domuz uğruna yitirdin,' dedim. Ve o, her zamanki gibi, 'Sen de bir gün anlarsın,' dedi."

VIII

Eski bir kitapta yazdığı gibi, aralık beklenmedik bir ilkyaz gibi geldi. Onunla birlikte Martin de göründü. Bir bavulla, öğle yemeğinden sonra geldi eve, yine o dört düğmeli ceketi giyiyordu, şimdi temiz ve yeni ütülenmişti. Bana hiçbir şey söylemeden doğru babamla konuşmaya çalışma odasına gitti. Düğün günü temmuzda kararlaştırılmıştı. Ama Martin'in gelişinden iki gün sonra babam, üvey annemi çalışma odasına çağırıp düğünün pazartesi günü olacağını söyledi. O gün cumartesiydi.

Elbisem bitmişti. Martin her gün geliyordu evimize: Babamla konuşuyordu, o da yemekte bize anlatıyordu izlenimlerini. Nişanlımı tanımıyordum. Hiç baş başa kalmamıştık. Martin, babama derin ve sağlam bir dostlukla bağlı görünüyordu; babam ise ondan, sanki ben değil de kendisi evlenecekmiş gibi söz ediyordu.

Düğün gününün yakınlığı hiç heyecanlandırmadı beni. Hâlâ o kül rengi bulutun içindeydim; Martin'in ge-

tirdiği bulut, katı, anlamsız, konuşurken elini kolunu sallaması, dört düğmeli ceketini açıp kapaması... Pazar günü öğle yemeğinde bizde idi. Üvey annem yerleri öyle ayarlamıştı ki Martin babamın yanındaydı ve aramızda üç kişilik yer kalıyordu. Yemekte üvey annemle ben pek konuşmadık. Babamla Martin işlerinden konuştular ve ben, üç yer ötede oturup bir yıl sonra oğlumun babası olacak, üstünkörü bir dostlukla bile bağlı olmadığım bu adamı seyrettim.

Pazar akşamı üvey annemin yatak odasında gelinliğimi denedim. Aynada solgun görünüyordum, bana annemin hayaletini hatırlatan tozumsu köpük bulutuna bürünmüştüm. Aynanın karşısında kendi kendime, "İşte bu sensin, Isabel. Ertesi sabah evlenecek bir gelin gibi giyindin," dedim. Tanıyamadım kendimi; ölmüş annemin anısıyla çökmüş gibiydim. Birkaç gün önce, bu köşede Meme onu anlatmıştı bana. Ben doğduktan sonra, anneme gelinliğini giydirip tabuta yatırdıklarını söyledi. Şimdi aynada kendime bakarken, mezarda annemin kemiklerinin yoğun, sarı bir toz ve ince tül parçacıkları ile örtülü olduğunu gördüm. Ben aynanın dışındaydım. Annem içindeydi; canlanmış bana bakıyor, kollarını donmuş çevresinden uzatmış gelin duvağımın tokalarına yapışan ölümü tutmak istiyordu. Arkada, odanın ortasında babam duruyordu, dalgın, düşünceli, "Bu elbiseyle tıpkı ona benziyor şimdi," diyordu.

O gece ilk ve son, tek aşk mektubumu aldım. Martin'den bir haberdi, bir sinema programının arkasına kurşunkalemle yazılmıştı. Şöyle diyordu:

Bu gece oraya saatinde gelmem olanaksız; günah çıkartmaya yarın sabah gideceğim. Albay'a konuştuğumuz şeyin hemen hemen tamam olduğunu ve bu yüzden şimdi gelemediğimi söyle. Korkuyor musun? M.

Yatak odama ağzımda mektubun yavan, unumsu tadı ile gittim. Saatler sonra üvey annem beni sarsarak uyandırdığında ağzım hâlâ acıydı. Gerçekten uyanabilmem birkaç saat sürdü. Gelinliğin içinde yeniden, misk kokan, ıslak ve nemli bir gün doğuşu içindeyim gibi geldi bana. Tıpkı yolculuğa çıkacak birinin tükürüğünün ekmeği ıslatamadığı gibi benim de ağzım kupkuruydu. Düğün, saat dörtten beri oturma odasında sürüp gidiyordu. Hepsini tanıyordum, ama şimdi başka ve yeni görünüyorlardı; erkekler tüvit elbiseler giymiş, kadınlar şapkalı, konuşuyorlar, evi sözcüklerinin ağır, gevşeklik veren dumanı ile dolduruyorlardı.

Kilise boştu. Ben orta yolda, sunak taşına giden adanmış bir çocuk gibi yürürken birkaç kadın dönüp bana baktı. Pup, zayıf ve düşünceli, bu suskun ve çalkantılı karabasanın tek gerçek görünümlü kişisi, mihrabın merdivenlerinden inip kuru elinin dört hareketi ile beni Martin'e verdi. Martin yanımdaydı, sakin gülümsüyordu, Paloquemadoların çocuğunu beklediğimiz geceki gibi. Sanki bana kendi düğününde diğer günlerden daha da soyut olmak istediğini göstermek için şimdi kısa bir yaka takmıştı.

O sabah, eve dönülüp davetliler kahvaltı ettikten ve gerekli, beylik, güzel sözler söylendikten sonra kocam gitti ve öğleden sonra uyku saatine dek görünmedi. Babamla üvey annem benim durumuma aldırmaz görünüyorlardı. Düzende hiçbir değişiklik yapmadan bıraktılar günün kalan kısmı da geçip gitsin, diye böylece o pazartesinin olağanüstü soluğunu hiçbir şey duyurmayacaktı. Gelinliğimi çıkarıp tortop yaptım ve dolabımın en dibine koydum, annemi anımsayarak, düşündüm: "Hiç olmazsa kefen olur bu paçavralar bana."

Hayali damat öğleden sonra ikide geldi, yemek yediğini söyledi. Kısa kesilmiş saçlarıyla gelişine baktım ve

o zaman aralık ayının artık mavi gözlü bir ay olmaktan çıktığını düşündüm. Martin yanıma oturdu, bir an konuşmadan sessiz durduk. Doğduğumdan beri ilk kez gece başlayacak, diye korkuyordum. Bunu herhalde belli etmiş olmalıyım ki birden Martin gerçek oluverdi, omzuma eğilip sordu: "Ne düşünüyorsun?" Kalbimde bir şeyin sıkıştığını hissettim: Yabancı benimle senlibenli konuşmaya başlamıştı. Yukarılara, aralık ayının parlak dev bir top, aydınlık camdan bir ay olduğu yere baktım, "Bir yağmur başlasa, iyi gelir bize, diye düşünüyordum," dedim.

Verandada konuştuğumuz son akşam hava her zamankinden daha sıcaktı. Bir daha gitmemek üzere, birkaç gün sonra berber dükkânından dönüp odasına kapanacaktı. Verandadaki o son akşam bildiğim en sıcak, en ağır akşamlardan biriydi; Doktor görülmedik bir anlayış içindeydi. Bu büyük fırının içinde canlıya benzer tek şey, doğanın susamışlığından ve bu ıssız gecede yanan hintsümbülü ile biberiyenin küçücük, gözle görülmez ama yine de sayısız kıpırdanışlarından uyanan çekirgelerin tekdüze ötmeleriydi. İkimiz de bir an sessiz kaldık; terden başka bir şey, çürüyen canlı bir bedenin sulu akıntısı, o yapışkan ağır şey sızıyordu üstümüzden. Kimi kez yaz görkemiyle ıssızlaşan gökteki yıldızlara bakıyordu; sonra yine durgunlaşıyor sanki, bu canavarca canlı geceyi tümden unutuyordu. Biz işte böyle, o deri iskemlesinde ben sallanan iskemlede yüz yüze, dalgın oturuyorduk. Birden mahzun ve yalnız başını sol omzuna doğru çevirdiğini gördüm. Yaşamını düşündüm; yalnızlığını, korkunç ruhsal sıkıntılarını. Yaşamı bu sıkıntılı kayıtsızlıkla seyrettiğini düşündüm. Önceleri de kimi kez kişiliği gibi değişik, çelişik, karışık kimi duygularla yaklaşmıştım ona. Ama o

anda, onu ta derinden sevmeye başladığımdan hiç kuşkum kalmadı. Daha ilk anda beni onu korumaya iten esaslı gücü içimde yırtıp açtığını düşündüm; karanlık ve boğucu odasının acısını açık bir yara gibi duydum. Onu kederli, yenik, çevresinin ezdiği bir canavar gibi gördüm. Birden, delici sarı gözlerinin yeni bir bakışıyla gergin gecenin bana esinlediği, bir mezar yalnızlığına gömülmesinin sırrı içimde kesinlikle aydınlandı. Niye yaptığımı düşünmeden sordum:

"Söyler misiniz, Doktor? Tanrı'ya inanır mısınız?"

Yüzüme baktı. Saçı alnına düştü, bütün içi daraldı, tutuştu ama yüzünden sarsıldığı, heyecanlandığı belli değildi. Geviş getirir gibi o kısık sesini yeniden bulup, "İlk kez bana bu soru soruluyor," dedi.

"Ya siz Doktor, siz hiç sormadınız mı?"

Ne ilgisiz ne de etkilenmiş bir hali vardı, sadece benim kişiliğimle ilgilenir gibiydi. Soruma ve içindeki amaca aldırmamıştı sanki.

"Bir şey söylemek çok güç," dedi.

"Böyle bir gece sizi korkutmuyor mu? Bizlerden çok daha büyük birinin bahçelerde dolaştığını, o geçerken her şeyin susup şaşkına döndüğünü hissetmiyor musunuz?"

Susuyordu. Cırcırböcekleri, karımın anısı için diktiğim yasemin ağacından canlı, neredeyse insan gibi gelen ılık kokunun gerilerinde sarmışlardı her yanı. Boyutlardan arınmış bir adam yürüyordu gecenin içinde.

"Benim bunlara aldırdığım yok, Albay." İşte o da ötekiler gibi, yanıp tutuşan hintsümbülü ve biberiye gibi şaşkındı. "Beni düşündüren," dedi, gözlerime sert sert bakarak: "Beni düşündüren sizin gibi birinin gecenin içinde yürüyen adamdan kesinlikle emin olduğunu söyleyebilmesi."

"Ruhumuzu kurtarmak istiyoruz Doktor, işte fark burada."

Sonra düşündüklerimi de açtım, "Siz onu duyamazsınız, çünkü siz Tanrı'ya inanmıyorsunuz," dedim.

O hiç sıkılmadan, sakin:

"İnanın bana Albay, ben tanrıtanımaz değilim. Tanrı var, diye düşündüğümde, aynı yok diye düşündüğümdeki gibi rahatsız oluyorum. Bu yüzden hiç aklıma getirmiyorum onu."

Nedendir bilmem, içimde bu yanıtı verecekmiş gibi bir duygu vardı. O "Tanrı'dan rahatsız olan bir adam," diye düşündüm, bana bunları rahatlıkla, sanki bir kitaptan okumuşçasına açık ve kesin bir dille söylerken gecenin ağırlığıyla hâlâ kendimde değildim; peygamber görüntüleriyle dolu uçsuz bir galerideyim gibi geldi.

Orada, çitin öteki yanında Adelaida ile kızımın öteberi ektikleri küçük bahçe vardı. Her sabah ikisi biberiyeye özenle bakıyorlardı, bu yüzden o da sarıp uykularımıza huzur katıyordu. Yasemin dinmeyen soluğunu veriyordu, kızımla aynı yaşta ve bir bakıma annesinin devamı olduğu için duyuyorduk bu kokuyu. Cırcırböcekleri avludaki çalıların arasındaydı, yağmurlardan sonra arsız otları temizletmeyi ihmal etmiştik. Tek inanılmaz, mucizevi şey onun orada olmasıydı, kocaman ucuz mendiliyle terden parlayan alnını siliyordu.

Yeni bir sessizlikten sonra, "Bunu niye sorduğunuzu bilmek isterdim, Albay," dedi.

"Birdenbire geldi aklıma," dedim. "Belki yedi yıl sonra sizin ne düşündüğünüzü merak ettim."

Kaşları çatılmıştı.

"Belki de yalnızlığınız beni endişelendiriyor." Bir yanıt bekledim, gelmedi. Karşımda görüyordum hâlâ yalnız ve üzgün; Macondo'yu, insanlarının çılgınlıklarını, toplantılarda banknotları yakmalarını düşündüm; yönü belirsiz, her şeyin üstüne çıkmış, dilediği yerde sefahat çamurunda yuvarlanan yaprak fırtınasını düşündüm. Yap-

rak fırtınası gelip çatmadan önceki yaşamını düşündüm. Sonraki yaşamını, ucuz kokularını, boyalı eski ayakkabılarını, kendisinin bilmediği ve peşini bir gölge gibi izleyen dedikoduyu düşündüm.

"Doktor, hiç evlenmeyi düşünmediniz mi?" dedim.

Ben daha sorumu tamamlamadan o her zamanki uzun dolambaçlı sözlerine başlamıştı:

"Kızınızı çok seviyorsunuz değil mi, Albay?"

Bunun pek doğal olduğunu söyledim. Konuşmasını sürdürdü.

"Doğru. Ama siz başkasınız. Kimse sizin kadar çivi çakmaktan hoşlanamaz. Sizi kapıya menteşe çakarken gördüm; evde bunu yapacak birçok adamınız var. Hoşlanıyorsunuz bundan. Öyle sanıyorum ki sizin mutluluğunuz, elinizde bir araç kutusuyla evin içinde onarılacak şeyler aramak. Albay, siz menteşeyi kırana teşekkür bile edersiniz. Size mutlu olma fırsatını verdiği için teşekkür edersiniz."

"Huy bu," dedim, işi nerelere getireceğini kestiremiyordum. "Dediklerine göre annem de böyleymiş."

Tepki gösterdi. Sakin ama sert bir hali vardı.

"Güzel," dedi. "İyi bir huy. Üstelik benim bildiğim en ucuz mutluluk. Bunun için böyle bir eviniz olmuş, kızınızı böyle yetiştirmişsiniz. İnsanın sizin kızınız gibi bir kızı olması güzel şey."

Uzun dolambaçlı yollarla nereye varacağını hâlâ kestiremiyordum. Sordum:

"Peki, ya siz Doktor? Bir kızım olsa iyi olurdu, diye hiç düşünmediniz mi?"

"Beni bırakın, Albay," dedi ve güldü, sonra birden yeniden ciddileşti. "Benim çocuklarım sizinki gibi olmazdı."

En ufak bir kuşkum kalmamıştı: Çok ciddi konuşuyordu; bu ciddiyet, bu durum bana ürkütücü geldi. Düşünüyordum:

"İşte her şeyden çok bunun için acınır ona." Onu korumak gerek, diye düşündüm.

"Pup adında birini duydunuz mu hiç?" diye sordum.

Duymadım dedi. Ona, "Pup kilisenin papazıdır ama bundan öte herkesin dostudur. Onu tanımalısınız," dedim.

"Olur, olur," dedi. "Çocukları da vardır, doğru mu?"

"Şimdi söylemek istediğim bu değil," dedim. "Çok sevildiği için bazı ufak dedikodular çıkarıyorlar Pup hakkında. Pup bizlerin dediği gibi, yobaz bir din tüccarı olmaktan çok uzaktır. Bir insan olarak bütün görevlerini yerine getirir."

Dikkatle dinliyordu; sessiz, dalgın, sarı gözleri gözlerime çakıldı. "Bu iyi değil mi?" dedi.

"Pup herhalde erecek," dedim. "İnanıyorum buna. Macondo'da onun gibisini görmedik. Başlangıçta buralı olduğu için inanmak istemediler, yaşlılar bütün oğlan çocukları gibi onun da kuş avlamaya gittiği günlerini anımsadılar. Savaşa girmişti, albaydı, bu da güçlük çıkarıyordu. Bilirsin insanlar ne askerlere ne de papazlara güvenir. Üstelik İncil yerine *Almanaque Bristol*[1] okunmasına da alışık değildik."

Şimdi gülümsüyor, canlı, keyifli bir yüzle dinliyordu. Ben de coştum. "Beni ilgilendiren bir başka şey daha var Doktor, Pup ne zamandan beri Macondo'da biliyor musunuz?" dedim.

Bilmediğini söyledi.

"Sizin geldiğiniz gün geldi o da," dedim. "Daha da garibi eğer bir ağabeyiniz olsaydı, ancak Pup denli size benzeyebilirdi. Dış görünüş bakımından elbette ki."

Şimdi başka bir şey düşünmez gibiydi. Ciddiyetinden, sürekli ve derin dikkatinden, aklımdakini söyleme-

1. Bristol Almanağı. 1832'den beri sabun ve parfüm ürünlerini tanıtmak için Lanman & Kemp Barclay firması tarafından çıkarılan almanak. (Y.N.)

nin zamanı geldiğini hissettim, "Ya, işte böyle Doktor," dedim. "Pup'ı gidip bir görün, çok şeyin sizin gördüğünüz gibi olmadığını anlayacaksınız."

IX

Kilit sessizce ağır ağır pas tutuyor. Doktorun, Meme'yle yaşamak için gittiğini anlayınca Adelaida astı onu odaya. Karım bu gidişi kendi zaferi gibi görüyordu, Doktor'un bizimle birlikte yaşamasına karar verdiğim ilk andan beri, başlattığı sistemli ve sürekli çabanın ulaştığı en yüksek noktaydı. On yedi yıl sonra kilit hâlâ odayı koruyordu.

Eğer sekiz yıl tutumumda bir şey değişmediyse ve bu beni Tanrı'nın gözünde nankör, insanların gözünde de değersiz kılmışsa, ben cezamı ölmeden çok önce çektim demektir. Benim bir Hıristiyanlık görevi, insanlık borcu bildiğim şeyin kefaretini yaşarken ödemem belki de yazgım. Çünkü Martín kızıma talip olup ne denli gerçek olduklarını bir türlü öğrenemediğim bir çanta dolusu evrakla evime gelmezden önce kilit paslanmamıştı. Dört düğmeli ceketi ile her yanından gençlik ve canlılık fışkırarak sevimliliğin parlak havası içinde geldi evime. Isabel ile on bir yıl önce aralıkta evlendi. İmzaladığım kâğıtlarla dolu çantasıyla gideli dokuz yıl geçti, işini bitirir bitirmez, ki paraca ben desteklemiştim, döneceğini söylemişti. Aradan dokuz yıl geçti, diye onu dolandırıcı saymaya hakkım yok. Kızımla evlenmesi, beni iyi niyetine inandırmak için bir bahaneydi, diye düşünmeye de hakkım yok.

Sekiz yıllık bir deneme biraz bir şeyler öğretmişti. Martín küçük odayı alırdı. Adelaida istemedi. Çok sert, kesin bir biçimde karşı koydu. Yeni evlilerin küçük odayı almalarındansa, karım ahırı bile hiç sıkılmadan gelin

odası olarak hazırlayabilirdi. Onun görüşünü hiç düşünmeden kabul ettim. Böylece, sekiz yıl geciken zaferini tanıyordum. Eğer ikimiz de Martin'e güvenmekle yanlış yaptıksa bu ortak bir yanlış oluyordu. Her ikimiz için de ne zafer ne de bozgun vardı. Yine de sonradan olanlar gücümüzü aştı; takvimlerin önceden haber verdiği, önü alınmaz, kötü havalar gibiydi bunlar.

Meme'ye evimizden gidip yaşamına en iyi gördüğü bir yolda yön vermesini söylediğim zaman ve ondan sonra Adelaida beni güçsüz ve istemsiz bulsa bile, her işi dilediğim gibi yoluna koyuyor ve her zaman kendi isteklerimi zorluyor, kabul ettiriyordum (hep böyle yapmışımdır). Ama bir şey bu olaylar dizisi önünde güçsüz kaldığımı söylüyordu bana. Evimde olanları, benim dışımda gizemli bir güç hazırlıyordu; sadece değersiz ve kolay kullanılır araçlar olan bizlerin yolunu o çiziyordu. Her şey, bir kehanetin doğal olarak aksamadan yerine gelmesine çalışır gibiydi.

Meme dükkânı açınca (herkes şunu bilsin ki bir gecede bir taşra doktoru karısı oluveren işçi kadının sonu dükkâncılıktır) Doktor'un bizim evde sanıldığından çok fazla para topladığını anladım; hasta kabul ettiği günlerde topladığı paraları dolabında saklamış, çekmeceyi madenî ve sayısız kâğıt paralarla doldurmuştu.

Meme dükkânı açtığında Doktor'un da arka tarafta kapalı olduğu düşünülüyordu. Dışarıdan hiçbir şey yemediği, kendine bir bahçe hazırladığı biliniyordu; ilk aylarda Meme kendisi için bir parça et alırdı, bir yıl sonra almaz oldu, belki bir arada oturmakla adam onu da vejetaryen yapmıştı. Sonra ta ki görevlilerin kapıyı kırıp evi aramaları, Meme'nin cesedini bulmak için bahçeyi kazmalarına dek, ikisinden de hiç haber alınamadı.

Herkes onun eski yırtık hamağında sallandığını, orada öyle kapalı yaşadığını düşünüyordu. Ama ben, yaşa-

yanların dünyasına dönmesinin artık beklenilmediği o aylarda bile vazgeçemediği yalnızlığının, Tanrı'ya karşı sürdürdüğü sessiz savaşın ölümünden çok daha önce bir doruğa varacağını biliyordum. Er geç Doktor'un dışarı çıkacağını biliyordum; çünkü yarı ölü gibi, kilitli, Tanrı'dan uzak yaşayan bir adamın birdenbire sokağa fırlayıp köşe başında gördüğü ilk kimseye, içinde birikenleri itiraf etmemesi olanaksızdı; su ve ateş işkencelerinin, germe ve kıvırma işkencelerinin, gözlere kızgın demir ve sopa çekmenin, kırbaçlamanın ve aşkın bile sorgucuların karşısında itiraf ettiremeyeceği şeyleri kendiliğinden söyleyecekti. Ölümünden birkaç yıl önce bu başına gelecekti.

Çok önceden, verandada konuştuğumuz son geceden ve daha sonra, Meme için küçük odaya çağırmaya gittiğimden beri biliyordum bu gerçeği. Meme ile karı-koca hayatı yaşamasına karşı koyabilir miydim? Başlangıçta belki ama şimdi olmazdı artık; çünkü bundan üç ay önce yazgı yeni oyununa başlamıştı bile.

O gece hamağında yatmıyordu. Sırtüstü portatif karyolaya uzanmış, başı arkada, mum ışığının herhalde tavanda en kuvvetli vurduğu bir noktaya dikmişti gözlerini. Odada elektrik lambası vardı ama hiç kullanmıyordu. Gölgeler arasında, gözlerini karanlığa dikmiş yatmayı severdi. Odaya girdiğimde oralı olmadı, daha kapı eşiğini aştığımda odada biri olduğunu hissettiğini anladım. "Eğer zahmet olmazsa Doktor, Yerli kız rahatsızlandı biraz," dedim. Yatakta doğrulup oturdu. Hemen öncesi odada yalnız olmadığını sezmişti. Şimdi ise girenin ben olduğumu öğrenmişti. Bunların çok değişik iki duygu olduğu açıktı çünkü hemen bir tuhaf olmuş, saçını düzeltip yatağın ayak ucuna oturup beklemişti.

"Adelaida rica ediyor, Doktor. Gelip Meme'ye bir bakmanızı rica ediyor," dedim.

Ve oturduğu yerden geviş getirir gibi kısık sesiyle ya-

nıtını şaklattı yüzüme, "Hiç gerekmez. Meme gebe, işin doğrusu bu," dedi.

Öne doğru eğildi, yüzümü inceler gibiydi ve, "Meme yıllardır benimle yatıyor," dedi.

İtiraf edeyim ki şaşırdım. Öyle kızıp allak bullak olmadım. Hiçbir şey hissetmedim. Belki de itirafı benim göremeyeceğim kadar önemli ve kavrayışımın dışındaydı. Kendim bile nedenini anlamadığım bir durgunluk içindeydim. Olduğum yerde, kıpırdamadan tıpkı onun kısık sesi gibi durgun, onun gibi soğuk kalakaldım. Doktorun sanki ilk adımı benim atmamı beklermiş gibi, hiç kıpırdamadan hep yatağın üstünde oturduğu uzun bir sessizlikten sonra bana söylediği şeyi bütün korkunçluğuyla anladım. Artık iş işten geçmişti, öfkelenemezdim.

"Siz durumu bildikten sonra," diyebildim sadece.

"Önlemi alınır, Albay. İnsan bir oyuna girdi mi göze alır onu. İşler bozulursa beklenmedik, insanın gücünün ötesinde bir şey var demektir."

Böyle kaçamak yanıtları bilmez değildim. Her zamanki gibi nereye vardıracağını kestiremiyordum. Bir iskemle çekip karşısına oturdum. O zaman yataktan kalktı, pantolonunu çekip düzeltti, kemerinin tokasını bağladı. Odanın öbür ucundan sürdürdü konuşmasını:

"Bütün önlemleri aldığım gerçektir, ikinci kez gebe kalıyor, bu da başka bir gerçek. Birincisi bir buçuk yıl önceydi, hiçbirinizin haberi olmadı."

Yatağa doğru yöneldi, konuşmasını heyecanlanmadan sürdürüyordu. Karanlıkta sert, ağır adımlarının yerdeki tuğlalarda çıkardığı sesi duydum.

"O zamanlar her şeye hazırdı, şimdiyse öyle değil. İki ay önce bana yine gebe olduğunu söyledi, ben de ona birincisinde söylediklerimi tekrarladım: 'Bu gece gel, aynı şeye hazır ol.' Bana o gece değil, ertesi gece gelebileceğini söyledi. Kahve içmek için mutfağa gittiğimde bek-

lediğimi söyledim, bir daha hiç gelmeyeceğini söyledi."

Yatağın yanına gelmişti ama oturmadı. Yeniden bana arkasına dönüp bir kez daha odada yürümeye başladı. Konuştuğunu duyuyordum. Sanki salıncakta sallanıyormuş gibi sesi bir uzaklaşıp bir yaklaşıyordu. Sakin sakin, güvenle konuşuyordu. Onu durdurmaya kalkmanın faydasız olduğunu biliyordum. Dinlemekten başka yapacak şey yoktu. Konuşmasını sürdürüyordu:

"Yine de iki gün sonra geldi. Her şeyi hazırlamıştım. Orada oturmasını söyleyip masama bardağı almaya gittim. İçmesini söylerken bu kez beni dinlemeyeceğini hissetmiştim, gülmeden baktı bana ve biraz da zalim bir tavırla, 'Bunu aldırmayacağım, Doktor. Yetiştirip büyütmek için doğuracağım,' dedi."

Sakin hali sinirlendirmişti beni. Ona: "Bu hiçbir şeyi kurtarmaz, Doktor. Yaptığınız alçaklık bir değil iki: birincisi evimde kurduğunuz ilişki, ikincisi ise çocuk almanız."

"Ama siz de görüyorsunuz ki ben elimden gelen her şeyi yaptım, Albay. Bundan başka yapacağım bir şey yoktu. Sonra başka çıkar bir yol olmadığını görünce sizinle konuşmaya karar verdim. Bu günlerde yapacaktım bunu."

"Bu gibi durumlardan kurtulmanın tek bir yolu vardır, bildiğinizi sanıyorum, eğer gerçekten bu pisliği temizlemek istiyorsanız. Bu evde yaşayanların, bizlerin kurallarını bilirsiniz."

"Sizin başınıza dert açmak niyetinde değilim, Albay. Bana inanın, size şunu söylemek istiyordum: Yerli kadınla köşedeki boş evde oturacağım," dedi.

"Açıkça beraber mi yaşayacaksınız, Doktor?" diye sordum. "Bu bizim için ne demektir biliyor musunuz?"

Yeniden yatağa döndü. Oturup öne doğru uzandı, dirsekleri kollarına dayalı konuşmaya başladı. Konuşması değişmişti. Başlangıçta soğuktu. Şimdi sert ve saldırgan olmaya başlamıştı.

"Sizi sıkıntıya düşürmeyecek tek çare benim önerimdir. Yoksa çocuğun benim olmadığını da söyleyebilirdim."

"Meme aksini söyleyecektir," dedim. Öfkelenmeye başlamıştım. Kendini ortaya koyuşu şimdi çok küstah ve saldırgandı, bunu sakin karşılayamazdım.

Ama o sert ve amansız, "Söylemez dersem bana kesinlikle inanın. Onunla köşedeki eve çekilmemin sadece sizi sıkıntıdan kurtarmak için olduğunu söylüyorum. Tek nedeni budur o eve gitmemin, Albay," dedi.

"Meme'ye kızıma inandığımız gibi inanırız, Doktor. Bu durumda biz Meme'nin yanındayız," dedim.

"Benim bildiklerimi bilseniz böyle konuşmazdınız, Albay. Böyle konuştuğum için özür dilerim ama o Yerli kızla kendi kızınızı kıyaslarsanız, kızınıza hakaret edersiniz."

"Bunu söylemek için nedeniniz yok," dedim.

Sesindeki o katı acılıkla yanıt verdi: "Var, size, çocuğunun babası olduğumu söyleyemez dediğim zaman da nedenlerim var."

Başını arkaya attı. Derin derin iç geçirdi ve, "Meme'nin geceleri nereye gittiğini biraz gözlerseniz, benden onu yanıma almamı bile isteyemezsiniz. Bu durumda tehlikeye giren benim, Albay. Sizi dertten kurtarmak için kendimi yok ediyorum," dedi.

O zaman Meme'yle kilisenin kapısından bile geçmeyeceğini anladım. Ama en önemlisi, son sözlerinden sonra ileride bana vicdan azabı verecek herhangi bir şeye artık kalkamazdım. Benim lehime kâğıt çoktu. Ama onun elinde tuttuğu tek kart vicdanıma karşı oynadığı oyunu kazanmasına yeterdi.

"Öyle olsun, Doktor," dedim. "Hemen bu akşam köşedeki evi hazırlamaları için emir vereceğim. Ama ne olursa olsun şu gerçeği unutmamanızı isterim, sizi evimden ben atıyorum. Kendi isteğinizle ayrılmıyorsunuz.

Albay Aureliano Buendia olanları bilse güvenini kötüye kullanmanızı size pahalıya ödetirdi," dedim.

Ben içgüdüsünü ayaklandırdığımı sanıp karanlık ilkel güçlerinin ortaya dökülmesini beklerken, o efendiliğinin bütün ağırlığıyla çökertti beni.

"Siz efendi, saygıdeğer bir adamsınız, Albay," dedi. "Herkes de bilir bunu, ben bu evde öyle uzun kaldım ki bana bunu hatırlatmanız bile gerekmezdi."

Ayağa kalktığında üstün gelmiş bir hali yoktu. Sekiz yıl gösterdiğimiz özenin karşılığını vermiş olmaktan rahatlamış gibiydi. Bozulan, yanılan bendim. O gece sarı, katı gözlerinde ölüm tohumunun gittikçe geliştiğini görüp tutumumun çok bencilce olduğunu anladım ve vicdanıma düşen bu tek lekenin kefaretini sonraki yaşamımda korkunç bir biçimde çekmem haksızlık olmazdı. Onun ise kendinden yana içi rahattı.

"Meme'ye gelince, alkolle ovun onu. Hiç ilaç vermesinler," dedi.

X

Dedem dönüp Mamá'nın yanına geldi. Annem oturduğu yerde düşüncelere dalmıştı. Elbise ve şapka burada, iskemlenin üstünde ama annem yok içlerinde. Dedem iyice sokuluyor anneme ve onun aklının başka yerlerde olduğunu görüp bastonunu sallıyor annemin önünde, "Uyan kızım," diyor. Annem gözlerini kırpıştırıp başını sallıyor. "Ne düşünüyorsun?" diye dedem soruyor. Annem zoraki gülümseyerek, "Pup'ı düşünüyordum," diyor.

Birbirlerinin sözlerini anlıyorlar. Hiç bakışmadan konuşuyorlar, Mamá iskemlede arkaya yaslanmış dedemin çenesi hâlâ bastonuna dayalı. Böyleyken bile anlıyorlar birbirinin dediğini, aynı Abraham'la ikimizin Lucrecia'yı görmeye gittiğimizde anlaştığımız gibi.

Lucrecia'yı görmek için beş metre kadar ağaçlık ve çalılık geçmek gerekir. Kertenkelelerle yemyeşil olmuş, yanında kadın sesli bir cücenin hep şarkılar söylediği alçak duvarı aşarız. Abraham koşarak gider, keskin aydınlıkta madenî bir levha gibi parlayarak topukları köpeğin havlamasından hız almış. Sonra durur. O sırada pencereye gelmişizdir. "Lucrecia!" diye seslenirız, Lucrecia sanki uyuyormuş gibi sesimizi kısarak. Ama Lucrecia uyanıktır, ayakları çıplak, topuklarına dek inen beyaz kolalı, bol bir gecelik giymiş yatağın üstünde oturur.

Biz seslenince Lucrecia gözlerini kaldırır, odada dolaştırıp çulluk gözü gibi kocaman, toparlak, üstümüze diker. Sonra gülerek odanın ortasına doğru yürümeye başlar. Ağzı açıktır, küçük kırık dişleri görünür, yuvarlak bir başı vardır, saçları erkek gibi kesilmiştir. Odanın ortasına gelince gülmeyi keser, yere eğilir, ellerini ayak bileklerine uzatır, bir yandan da kapıyı gözler, çok hesaplı aynı zamanda meydan okur gibi ve zalimce bir yavaşlıkla ağır ağır geceliğini kaldırmaya başlar. Lucrecia geceliğini kaldırırken biz Abraham'la pencereden gözleriz; dudakları solumaktan ileri fırlamış, yüzü çatık, büyük, çulluk gözleri pırıltılar içinde bakar. Geceliğiyle yüzünü örtünce aşağılarda koyu maviye dönen beyaz göbeğini görürüz, o yatak odasının ortasında, topuklarından yükselen titrek bir güçle bacaklarını sımsıkı birbirine yapıştırmış gergin durur. Birdenbire yüzünü açar, işaretparmağını bize doğru uzatır, parlak gözleri bütün evde yankılar yapan korkunç çığlıklarla beraber fıldır fıldır döner. Sonra odanın kapısı açılır, bağırarak kadın girer içeri, "Niye gidip kendi ananızın başına dert olmazsınız?" der.

Günlerdir görmedik Lucrecia'yı. Fidanlıklara giden yoldan iniyoruz şimdi nehre. Buradan erken kurtulsak, Abraham beni bekleyecek. Ama dedemin kımıldadığı yok. Çenesi bastonuna dayalı Mamá'nın yanında oturu-

yor. Onu gözlüyorum, gözlüğünün gerisindeki gözlerine bakıyorum, o da kendisine baktığımı hissediyor, çünkü birden derin bir iç geçirip silkiniyor ve Mamá'ya hafif kederli bir sesle, "Pup ne yapar yapar getirirdi onları," diyor.

Sonra iskemlesinden kalkıp ölünün olduğu yere doğru yürüyor.

Bu odada ikinci kez bulunuyorum. İlki on yıl önceydi, her şey aynıydı. Sanki o zamandan beri hiçbir şey ellenmemiş ya da Meme'yle çok eskiden bir sabah gün doğarken buraya geldiğinden beri yaşamına boş vermiş. Masa, birkaç ucuz giyim eşyası, her şey bugünkü yerindeydi. Sanki dün gibi bu adamla görevlilerin arasını bulmaya gelmiştiler.

O sıralarda muz şirketi bizleri ezmeyi bırakıp Macondo'yu getirdiği pisliklerin içinde bırakıp gitmişti. Onlarla birlikte yaprak fırtınası, 1915'lerin zengin Macondosu'nun son kalıntıları da gitmişti. Dört yoksul karanlık dükkânı ile çökmüş bir köy vardı şimdi, zengin ve hareketsiz bir geçmişin, sıkıcı ve durgun olan şimdiki günün acısıyla işsiz, öfkeli insanlar yaşıyordu. O sıralarda karanlık ve güvenilmez bir seçimden başka bir şey yoktu görünürde.

Altı ay önce bir sabah bu evin kapısına çakılmış imzasız bir not bulundu. Kimse ilgilenmedi ve uzun süre, son yağan yağmurla karanlık yazıları silinene dek burada çakılı kaldı, sonra bu kâğıt parçası şubatın son rüzgârlarıyla savrulup kayboldu. Ama 1918'in sonlarına doğru hükümetin yaklaşan seçimler için seçmenlerin gerilimini uyanık tutmak, kızıştırmak çareleri aradığı sıra, biri yeni yöneticilere bu yalnız yaşayan Doktor'dan söz etti, bunca uzun zamandan sonra yaşayıp yaşamadığı kesin kanıtlar olmadan bilinemezdi.

Birlikte yaşadığı Yerli kadının ilk yıllarda, o günlerin Macondosu'nda en küçük bir işi bile karşılıksız bırakmayan bolluktan payını alan bir dükkân açtığı yöneticilere söylenmiş olmalıydı. Bir gün (kimse ne gününü hatta ne de yılını anımsıyor) dükkânın kapısı açılmadı. Meme ile Doktor'un hâlâ orada kapalı, bahçede kendi yetiştirdikleri sebzelerle beslenerek yaşadıkları düşünüldü. Ama kapıda asılı kâğıtta dendiğine göre doktor metresini öldürmüş, bahçeye gömmüştü; kasabanın kendini zehirlemek için kadını kullanmasından korkmuştu. İşin anlaşılmaz yanı, bunlar öyle bir zamanda ortaya atılmıştı ki Doktor'a ölümü hazırlamakla kimse bir şey elde edemezdi. Öyle sanıyorum ki hükümetin polisi ve yedek kuvvetleri kendi güvendiği adamlarla güçlendirdiği o yıla dek görevliler Doktor'un varlığını akıllarına getirmemişlerdi. Sonra kimin yazdığı belirsiz notun unutulmuş öyküsünü eşelediler, görevliler bu kapıları zorladılar, evi aradılar, bahçeyi kazdılar, helaya sondaj yaptılar, Meme'nin cesedini bulmak için uğraştılar ama en küçük bir iz bile bulamadılar.

Bunu fırsat bilip Doktor'u dışarı sürükleyecekler, dövecekler, alanın orta yerinde resmî emir adı altında hiç kuşkusuz bir kurban daha verilecekti. Ama Pup karıştı işe; benim eve geldi, beraber Doktor'a gitmemizi istedi, Doktor'un bana birtakım açıklamalarda bulunacağından kuşkusu yoktu.

Arka tarafa girince hamakta terk edilmiş yatan bir insan harabesi bulduk. Bu dünyada insan harabesinden daha korkunç bir şey yoktur. Bizi görünce hamakta doğrulup oturan bu vatansız adam ise hepsinden daha korkunçtu, odadaki şeyleri örten toz onu da kaplamış gibiydi. Başı çeliktendi sanki, katı sarı gözlerinde evimdeyken de gördüğüm dayanıklılığın gücü hâlâ kalmıştı. Tırnaklarımızla onu biraz kazırsak dağılıp insan tozu yığını ola-

cakmış gibi geldi bana. Bıyığını kesmiş ama tıraş olmamıştı. Sakalına makas kullandığı için çenesinde sert, canlı kıllar yerine yumuşak, beyaz tüyler vardı. Onu hamakta görünce: "İnsana benzer yanı kalmamış artık. Şimdi henüz gözleriyle yaşayan bir ceset," diye düşündüm.

Bizim evdeki o kısık, geviş getirir gibi sesiyle konuştu. "Söyleyecek bir şeyim yok," dedi. Sanki biz bilmiyormuşuz gibi polisin kendi rızasını almadan bahçeyi kazdığını, kapıyı zorladığını anlattı. Ama bunlar bir itiraz gibi değildi. Yalnızca bir yakınma, hüzünlü bir dertleşmeydi.

Meme için bize çocukça görünen ama ancak gerçeği anlatırken kullandığı bir dille açıklamada bulundu. Meme'nin gittiğini söyledi, hepsi buydu. Dükkânı kapatınca evde sıkılmaya başlamıştı. Kimseyle konuşmuyordu, dış dünyayla hiçbir alışverişi yoktu. Bir gün onu eşyalarını toplarken gördüğünü söyledi, hiçbir şey sormamıştı. Meme sokak giysileri içinde yüksek topuklarla, bavulu elinde, hiç konuşmadan, sanki ona gittiğini göstermek istermiş gibi kapıda durduğu zaman, yine bir şey sormadığını söyledi. "Sonra," dedi, "kalktım, çekmecede kalan paraları verdim ona."

"Saçımdan anlayabilirsiniz. O kesmişti," dedi.

Pup çok konuşmadı bu ziyaretimizde. Odaya daha ilk girdiği anda on beş yıldır Macondo'da görmediği bu tek adamın halinden etkilenmiş gibiydi. Bu kez (belki her zamankinden çok, çünkü Doktor bıyıklarını kesmişti) iki adam arasındaki akıl almaz benzerliği iyice gördüm. Tıpatıp benzemiyorlarsa da kardeş gibiydiler. Biri daha büyük, daha zayıf ve göçkündü. Hatlarında biri annesine öteki de babasına benzeyen iki kardeşte bulunan bir benzerlik vardı. Verandadaki son gece geldi aklıma.

"İşte Pup, bu Doktor. Bana kendisini ziyaret edeceğinize söz vermiştiniz," dedim.

Güldü, papaza bakıp, "Doğru, Albay. Bilmem neden

gitmedim," dedi ve ta ki Pup konuşuncaya dek ona baktı, inceledi.

"İyi bir adım atmak için hiçbir zaman geç kalınmaz," dedi Pup. "Dostunuz olmak isterdim."

Birden Pup'ın yabancıyı gördükten sonra gücünü yitirdiğini anladım. Çekinerek konuşuyordu, kilise kürsüsünde *Almanaque Bristol*'un hava yorumlarını okurken sesini ürkütücü ve üstün bir tonla gürleten sarsılmaz güveni gitmişti.

Bu birbirlerini ilk görüşleriydi. Ve son oldu. Doktorun bu sabaha dek yaşayabilmesi yine de Pup yüzündendi, yaralılara bakması için yalvardıkları gece ondan yana olup araya girmişti, Doktor kapıyı bile açmamıştı ve halk şimdi benim yerine gelmesin, diye çalıştığım o korkunç sözü söylemişti.

Evden çıkmaya hazırlanıyorduk, aklıma yıllardır sormak istediğim bir şey geldi. Pup'a, o görevlilerle konuşurken ben bir süre daha Doktor'la kalacağımı söyledim. Yalnız kalınca sordum ona:

"Bana bir şey söylemenizi istiyorum. O çocuk ne oldu?"

Doktorda bir değişme olmadı. "Ne çocuğu, Albay?" diye sordu. Ben, "Sizin çocuğunuz. Evimden gittiğinizde Meme gebeydi," dedim. O sakin, soğukkanlı, "Doğru, Albay. Bunu bile unutmuşum," dedi.

Babam susuyordu. Sonra, "Pup onları ne yapar yapar getirirdi," dedi. Babamın gözlerinde tutmaya çalıştığı bir sinirlilik okunuyordu. Bu bekleyiş sürüp giderken yarım saat geçmişti bile (saat şimdi üç civarında olmalıydı). Çocuğun şaşkın ve dalgın hali üzüyor beni, hiçbir şey öğrenmekle istemeyen, soyut ve soğuk kayıtsızlığı onu babasına benzetiyor. Oğlum bu çarşamba gününün kay-

nayan havasında, tıpkı dokuz yıl önce Martin'in tren penceresinden bize el sallayıp bir daha dönmemek üzere kaybolduğu gibi eriyip yitecek. Babasına benzemeyi sürdürürse bu çocuk için yaptığım bütün fedakârlıklar boşa gidecek. Tanrı'ya onu etten, kandan, öteki insanlar gibi ağırlığı, rengi, hacmi olan biri yapması için yalvarmam yararsız. Kanında babasının tohumları oldukça her şey boş.

Beş yıl önce çocuğun Martin'e benzer hiçbir yanı yoktu. Şimdi ise baştan ayağa dek benzemekte; Genoveva Garcia, dördü ikiz olan altı çocuğu ile Macondo'ya döndüğünden beri benziyor. Genoveva şişman ve yaşlıydı. Gözlerinin çevresinde beliren mavi damarcıklar eskiden temiz ve gergin olan yüzüne kirli bir hal veriyordu. Küçük beyaz ayakkabılı, organze farbalalı sürüsünün ortasında gürültülü ve düzensiz bir mutluluk gösterisindeydi. Genoveva'nın kukla kumpanyasının başkanı ile kaçtığını biliyordum. Hareketleri otomatik gibi olan çocuklarını görünce tiksinmeye benzer bir duyguya kapıldım; sanki tek bir mekanizma işletiyordu hepsini; şaşırtıcı biçimde birbirlerine benziyorlardı, küçüktüler, altısının da ayakkabıları ve giysilerindeki farbalalar aynı idi. Tozla kaplı harabe halindeki bir kasabada Genoveva'nın yersiz mutluluğu ve kentli süsleriyle bezenmiş kişiliği bana acı ve keder veriyordu. Tavırlarında, talihli görünmeye çalışmasında, bizlerin yaşayışından kukla kumpanyasındaki yaşamın çok başka olduğunu söylemesinde ve acımasında buruk bir şey, giderilmesi olanaksız tuhaf bir şey vardı.

Ona bakınca eski günleri anımsadım. "Çok şişmanlamışsın," dedim. O zaman hüzünlendi. "İnsanı şişmanlatan anılar olmalı," dedi. Ve durup çocuğa baktı uzun uzun. "O dört düğmeli büyücü ne oldu?" dedi. Ben doğrusunu söyledim çünkü zaten her şeyi bildiğinden emin-

dim. "Gitti," dedim. Genoveva. "Sana bundan başka bir şey bırakmadı mı?" dedi. Ben de bırakmadı dedim. Genoveva oynak ve bayağı bir kahkaha attı. "Beş yılda bir çocuk yapmış, desene beceriksizin biriymiş," dedi ve şaşkın sürüsünün ortasında dolanarak sözlerini sürdürdü. "Ben çıldırıyordum onun için. Yemin ederim ki alırdım elinden eğer o gece çocuğu beklerken karşımıza çıkmamış olsaydı. Ben o sıralarda böyle boş şeylere çok inanırdım."

Genoveva hoşça kal demeden önce durdu, çocuğa baktı ve, "Onun aynısı, tek eksiği dört düğmeli bir ceket," dedi. Ve o andan sonra çocuk bana tıpkı babası gibi görünmeye başladı, sanki bu lanetli benzerliği Genoveva getirmişti. Kimi kez onu dirsekleri masaya dayalı, başı sol omzuna eğik, sisli bakışları hedefsiz yakalardım. Çitin üstündeki karanfil saksılarına yaslanıp, "Sen olmasaydın da ben yine yaşamımın geri kalanını Macondo'da geçirmek isterdim," dediği sıradaki haline benzerdi Martin'in. Kimi zaman bu sözleri söyleyecek sanıyorum; şimdi yanımda suskun oturup sıcaktan tıkanmış burnunu ellerken nasıl söyleyebilir ki? "Acıyor mu?" diye sordum. Hayır diyor, gözlük takamayacağını düşünüyormuş. "Bunun için sıkılma," diyorum, boyunbağını çözüyorum. "Eve gidince yıkanırsın, dinlenirsin," diyorum. Sonra babamdan yana bakıyorum, "Cataure," diye en yaşlı Yerli'ye sesleniyor, tam o sırada adını duyunca başını kaldırıp küçük kederli gözleriyle babamın yüzünü arıyor. Babam yeniden konuşacağı sırada, arka taraftan yatak odasına giren belediye başkanının ayak sesleri işitiliyor.

XI

Bu öğlen cehenneme döndü evimiz. Uzun süredir beklediğim için Doktor'un ölüm haberi beni şaşırtmadıysa da, evimi böylesine allak bullak edeceğini düşün-

memiştim. Birinin benimle cenazeye gelmesi gerekiyordu, bunu karım yapar, diye düşünüyordum, özellikle üç yıl önceki hastalığımdan ve yazıhanemin çekmecelerini karıştırırken gümüş saplı baston ile dans eden bebeği bulduğu o günlerden beri böyle düşünüyordum. Galiba bebeği o güne dek unutmuştuk. O öğleden sonra kurup işlettik; balerin eskisi gibi dans etti, eskiden neşeli olan, sonra çekmecedeki uzun suskunlukla sönükleşen hüzünlü müzikle canlandı. Adelaida bebeğin dansını seyrederken anımsadı. Bana döndü, gözleri nemlenmişti üzüntüden.

"Bu sana kimi hatırlattı?" diye sordu.

Oyuncak, eskimiş küçük şarkısı ile odayı hüzne boğarken Adeliada'nın kimi düşündüğünü biliyordum.

"Kim bilir ne oldu ona, merak ediyorum?" diye karım sordu, belki de Doktor'un saat altıda oda kapısında göründüğü ve lambayı kapıya astığı o günlerin soluğu ile ürperiyordu.

"Köşede yaşıyor," dedim. "Bu günlerde ölür, bize de gömmek düşüyor."

Adelaida ses çıkarmadı, bebeğin dansına dalmıştı, ondaki özlemin bana da geçtiğini hissettim. "Hep bilmek istedim. Geldiği gün kim sanmıştın onu? Sana birini hatırlattığı için o sofrayı kurmuştun."

Adelaida soğuk bir gülümsemeyle:

"Elinde balerin ile şu köşede dururken bana kimi hatırlattığını sana söylesseydim gülerdin." Ve eli ile yirmi iki yıl önce onu uzun çizmeleri, asker üniformasına benzeyen giysileri içinde gördüğü o boş yeri işaret etti.

O gün onların anılarda barıştığını sanmıştım, onun için bugün karıma karalar giyip benimle gelmesini söyledim. Ama bebek çekmeceye konmuştu. Müzik etkisini yitirmişti. Adelaida şimdi kendini tüketiyor. Üzgün, perişan, odasında saatlerce dua ediyor. "Böyle bir gömmeyi

yalnız sen düşünebilirsin," dedi bana. "Başımıza gelen bütün felaketlerden sonra, bir de o uğursuz artık yıl. Ya sonraki seller." Bu işe şerefim üzerine söz verdim, diye kandırmaya çalıştım.

"Ona hayatımı borçluyum, inkâr edemeyiz," dedim.

"Borçlu olan o. Hayatını kurtardığı zaman sekiz yıllık yatak, yemek ve temiz giysilerinin borcunu ödemiş oldu."

Sonra çitin yanına bir iskemle getirdi. Gözleri keder ve boş inançlardan dumanlı, hâlâ orada oturuyor olmalı. Öyle kararlı bir tutumu vardı ki yatıştırmak istedim, "Peki. Ben de bu durumda Isabel'i alırım," dedim. Yanıt vermedi. Biz gidene dek orada oturdu, onu memnun edeceğimi düşünerek, "Biz dönünceye dek mihraba git, bizim için dua et," dedim. O zaman başını kapıdan yana çevirip: "Dua bile etmeyeceğim. Şu kadın her salı limon dalı istemeye geldikçe dualarım hiçbir işe yaramayacak." Sesinde karanlık ve bozuk bir karşı koyuş vardı:

"Kıyamet Günü'ne dek burada, kendimden geçmiş kalacağım. Kurtlar iskemleyi o zamana dek yemezlerse."

Babam duruyor, boynunu uzatıp arka odadan gelen bildik ayak seslerini dinliyor. Sonra Cataure'a söyleyeceğini unutup bastonuna yaslanarak bir dönüş yapmak istiyor ama tam dönerken tutmayan bacağı yanıltıyor onu ve yere düşecek gibi oluyor, tıpkı üç yıl önce limonata kâsesinin üstüne düştüğü gibi... nalınların, sallanan iskemlenin ve yerde yuvarlanan kâsenin gürültüsünü ve düştüğünü gören çocuğun, başka kimse yoktu yanında, bağırmasını anımsıyorum.

Ondan beri sakat kaldı, bir daha iyileşemez sandığımız bir haftalık şiddetli ıstıraplardan sonra sertleşen bacağını sürükler oldu. Şimdi belediye başkanının yardımı

ile dengesini sağladığını görerek, işe yaramayan bacağın kasabanın rızasına karşın gerçekleştireceği sözün sırrını sakladığını düşünüyorum.

Belki de minnettarlığı o zamandan başlıyor, verandada düştüğünden beri; bir kuleden itilmiş gibi düştüğünü söylüyordu. Macondo'da kalan son iki doktor ona kurtuluş olmadığını söylediler. Beşinci gün yataktaki halini düşünüyorum. Çarşafların arasında eriyip gitmiş gibiydi; kurumuş vücudunu anımsıyorum, bir yıl önce bütün Macondoluların katıldığı, kımıldayan, kalabalık bir çiçek alayı ortasında mezarlığa götürülen Pup'ın vücuduna benziyordu. Tabuttaki majestelerinin yüzünde, o hastalık günlerinde babamda da gördüğüm aynı çaresizlik ve dertli bir bırakılmışlığın derinliği vardı; babamın sesi yatak odasını dolduruyordu. 1895 savaşında bir gece Albay Aureliano Buendía'nın kampına gelen o garip askeri anlatırdı; çizmeleriyle şapkası kaplan pençesi, deri ve dişleri ile bezenmişti. "Sen kimsin?" diye sordular. Garip asker yanıt vermedi, yine sordular: "Nereden geliyorsun?" Yine yanıt yok; sordular: "Kimden yana savaşıyorsun?" Garip askerden buna da bir karşılık alamadılar, derken askerin biri bir meşale alıp adamın yüzüne yaklaştırdı, bir an iyice baktı ve hayretle bağırdı. "Tanrım, bu Marlborough Dükü!"

Şiddetli sinir nöbetleri sırasında doktorlar yıkanmasını salık verdiler. Bu da yapıldı. Ama ertesi gün midesinde hafif bir iyileşmeden başka bir şey görülmedi. Sonra doktorlar ona rahat bir ölüm hazırlamaktan başka bir şey salık veremeyeceklerini söyleyerek evden gittiler.

Yatak odası derin bir sessizliğe gömülmüştü, ölümün ağır ve ölçülü kanat çırpınışlarından başka bir şey duyulmuyordu; can çekişilen yatak odalarında insan kokusu taşıyan o gizemli kanat çırpmalarıydı. Peder Angel ayinin son kısmını da bitirdikten sonra daha saatlerce kimse

yerinden kalkmadı, ümitsiz adamın kemikli profiline dalarak oturdular. Sonra saat çaldı, üvey annem ona bir kaşık ilaç vermek için kalktı. İşte o zaman verandadan aralıklı adım sesleri geldi. Üvey annemin kaşığı tutan eli havada kaldı, mırıldandığı duasını kesti, kapıdan yana döndü, birden kıpkırmızı olmuş, tutulmuştu sanki, "Bu adımları cehennemde bile tanırım," diyebildi, tam bizim kapıya bakıp Doktor'u gördüğümüz anda Doktor eşikte durmuş bize bakıyordu.

Kızıma, "Pup onları biraz dürtükler getirirdi," diyor ve tabutun olduğu yere gidiyorum, düşünüyorum: "Doktor evimizden gittiğinden beri şuna inandım ki, biz her ne denli Adelaida'nın sert tutumunu, kendini ibadete vermesini bizim yüzümüzden bildikse de, davranışlarımızı, bütün gücümüzle çalışsak bile karşı koyamayacağımız yüksek bir güç yönetiyordu."

Yatağın üstünde kayıtsız oturan adamlarıma bakarken, tabutla aramdaki mesafeyi yürürken, ölü adamın üstünde kaynayan havayı soluyor, Macondo'yu yıkan yazgının acılığını ciğerlerime çektiğimi hissediyorum. Dışarıda, sokakta sıcaktan bitkin insanların beklediğini biliyorum. Pencerelerde seyre meraklı kadınlar olduğunu biliyorum; ocakta sütün kaynadığını, pilavın dibinin tuttuğunu unutup dışarıya bakarlar. Bu son karşı koyma gösterisinin bile bu ezilmiş, sindirilmiş adamların gücünün çok ötesinde olduğunu biliyorum. Pazar seçimlerinden sonra dövüşme yetenekleri kırıldı; planlarını hazırlamışlardı, harekete geçtiler ve yenildiler; oysa hâlâ kendi hareketlerine kendilerinin sözü geçtiğine inanıyorlar. Oysa bütün bunlar hazırlanmış, ayarlanmışa benziyordu, bizi adım adım bu lanetlenmiş çarşambaya götüren olaylar bir bir düşünülmüştü.

On yıl önce felaketler geldiğinde bir şeyler yapmak, bunu anlatmak isteyenlerin ortak gücü belki kurtulmaya yeterdi. Bütün gereken şey, muz şirketinin kendi haline bıraktığı tarlalara gidip yaban otlarını temizlemek, işe sıfırdan başlamaktı. Ama yaprak fırtınasına sabırsız olmayı, ne geleceğe ne de geçmişe inanmayı öğretmişlerdi. Yaprak fırtınasına o âna inanmayı ve onun içinde obur iştahını doyurmayı öğretmişlerdi. Yaprak fırtınasının geçtiğini ve onsuz hiçbir onarımın yapılamayacağını anlamamız çok sürmedi. Yaprak fırtınası her şeyi getirmiş, her şeyi de götürmüştü. Ardında kala kala yıkık bir kent ve pazar seçimleri kalmıştı; Macondo'nun son gecesinde o hep hazır seçmen avcısı, kasaba alanına polis ve yedek kuvvetlerin emrine dört damacana şarap koymuştu.

Pup onları o gece, şiddetle karşı koymalarına rağmen nasıl bastırabilmişse, bugün de bir köpek avcısı gibi silahlanıp ev ev dolaşır ve bu adamı gömmeye zorlardı. Pup onları sıkı bir düzene sokmuştu. Dört yıl önce papaz öldükten sonra (benim hastalığımdan bir yıl önce) bile bu düzen, hepsinin bahçelerindeki bütün çiçek ve yeşillikleri kesip Pup'a son borçlarını ödemek için mezarına götürmelerinden de belliydi.

Cenazeye bir bu adam gitmedi. Bir bu adam ki hayatını kasabanın papaza olan sarsılmaz itaatine borçluydu. Çünkü alana dört damacana şarap koydukları akşam, Macondo ölülerini tek bir çukura gömmüş, korku içinde silahlı zorbaların ele geçirdiği bir kasabaydı ve o akşam biri köşe başında bir doktorun yaşadığını anımsadı. Bunun üzerine sedyeleri kapının önüne bırakıp seslendiler ona (çünkü kapıyı açmamıştı, içeriden konuşuyordu); seslendiler: "Doktor şu yaralılara bir bakıver; başka doktor yok götürecek." Ve o yanıt verdi: "Başka yere götürün, benim bir şey anladığım yok." Onlar: "Senden başka doktor yok. Bir iyilik yapacaksın." Yanıt verdi (hâlâ aç-

mamıştı kapıyı), kalabalık onun odanın ortasında durduğunu yukarda asılı lambanın katı sarı gözlerini aydınlattığını düşünüyordu: "Bildiğim her şeyi unuttum. Başkasına götürün onları." Ve orada kaldı (kapı hiçbir zaman açılmadı), kapalı kapının ardında; kapının önünde ise Macondolu kadınlar ve erkekler can veriyordu. Kalabalık o gece her şeyi yapabilirdi. Evi ateşe verip içinde bir başına oturan adamı küle döndürmeye hazırlanıyorlardı. İşte o zaman Pup göründü. Dediklerine göre sanki görünmeden orada duruyor, evin ve adamın yok edilmesine karşı koymak için hazır bekliyordu. "Kimse dokunmayacak bu kapıya," dedi. Söylediklerine göre bütün dediği bu olmuş, sanki çarmıha gerilmiş gibi kollarını iki yana açmış, anlamsız, öküz kafasına benzer yüzü bir köylü öfkesi ile aydınlanıyormuş. Bunun üzerine gerginlik yatışmış, yön değiştirir gibi olmuş ama yine de onlara bu çarşambayı sağlayan sözü söyletebilmiş.

Adamlarıma kapıyı açmalarını söylemek için yatağa doğru yürürken düşünüyorum: "Şimdi neredeyse gelir. Beş dakikaya kadar gelmezse" izin falan beklemeden tabutu dışarı çıkartırım, kapının önüne gömmek zorunda kalsın bakalım. "Cataure, diyorum, adamlarımın en yaşlısını çağırıyorum, o başını kaldırırken bitişik odadan belediye başkanının ayak seslerini duyuyorum.

Bana doğru geldiğini biliyorum ve bastonuma yaslanıp topuklarımın üstünde dönmek istiyorum hızla ama hasta bacak uymuyor ve öne doğru gidiyorum, düşüp başımı tabuta çarpacağımdan eminim, rastlantıyla kolunu bulup sıkı sıkı kavradığımda o rahat bir aptallık içinde, "Merak etmeyin Albay, size söz veriyorum hiçbir şey olmayacak," diyor. Biliyorum bunu kendine cesaret vermek için söylüyor. "Bir şey olacağını sanmam," diyorum, tam tersini düşünerek ve o mezarlıktaki ağaçlar için bir şeyler söyleyerek bana gömme iznini uzatıyor. Okuma-

dan katlayıp yelek cebime koyuyorum, "Zaten olacak olan olur. Tıpkı takvimlerin önceden haber verdiği şeyler gibi," diyorum.

Belediye başkanı Yerlilere doğru yürüyor. Tabutu çivileyip kapıyı açmalarını söylüyor. Kımıldadıklarını, bu adamın görünümünü sonsuza dek kapatacak çekiç ve çiviyi aradıklarını görüyorum. Yeri yurdu olmayan, hiçbir yerden tanımadığım bu adamı, son kez iyileşme devremde, yatağının yanında, üç yıl önce görmüştüm; yüzü erken gelen bir yaşlılığın izleriyle doluydu. Beni ölümden yeni kurtarmıştı. Ona hastalığımı duyuran, yanıma getiren aynı güç yatağımın kenarında ona, "Bu bacağı biraz çalıştırmanız gerekiyor. Bundan sonra belki baston kullanırsınız," dedirtmişti.

İki gün sonra borcumun ne olduğunu sordum, "Bana hiçbir borcunuz yok, Albay. Ama eğer bir iyilik yapmak isterseniz, sabah beni kaskatı bulduğunuzda üstüme biraz toprak atın. Akbabalar yemesin, tek bunu isterim," demişti.

Benden bu sözü istemesinden, isteyiş biçiminden, odanın taşlarında duyulan adımlarının sesinden, bu adamın çok önceden ölmeye başladığı açıkça belli oluyordu; yine de bu gecikmiş ve yakışıksız ölümün tümden gerçekleşmesi için üç yıl geçecekti. İşte o gün, bu gündü. Kendini ipe çekmesine bile gerek yoktu sanırım. Katı sarı gözlerinde kalan son hayat ışığını söndürmeye hafif bir esinti bile yeterdi. Meme'yle buraya gelmezden önce onunla konuşmak için küçük odasına gittiğimden beri farkındaydım bunun. Şimdi yaptığım şu iş için benden söz istediğinde şaşırmadım. Yalnızca, "Gereksiz bir rica bu, Doktor. Beni tanırsınız, size hayatımı borçlu olmasam da yine sizi bütün başlar üzerinden aşırır gömerim, dedim.

O, gülümseyerek katı sarı gözleri ilk kez rahatlamış,

"Doğru, Albay. Ama unutmayın ki beni ölen biri gömemez," dedi.

Bu rezaleti kimse temizleyemeyecek. Belediye başkanı babama gömme iznini verdi, babam, "Zaten olacak olan olur. Tıpkı takvimlerin önceden haber verdiği şeyler gibi," dedi. Bunları, Macondo'nun yazgısına sırt çevirip ben doğmadan önce ölenlerin giysileri ile dolu sandıklara onu bağlayan aynı vurdumduymazlıkla söyledi. O zamandan beri her iş ters gitmişti. Üvey annemin sert, egemen kişiliği bile koyu bir kararsızlığa dönüştü. Gitgide daha sessizleşiyor, daha uzaklaşıyor, öyle bir hayal kırıklığı içinde ki bu sabah çitin yanına oturup, "Kıyamet Günü'ne dek burada dalgın oturacağım," dedi.

Babam bir daha dediğini yaptırtmaya kalkmadı. Yalnız bugün o utanç verici sözünü yerine getirmek için hazırlandı. Şimdi burada Goahiroların tabutu çivileyip kapıyı açmalarına bakıyor, her şeyin yolunda gideceğinden kuşkusu yok. Adamların yaklaştığını görüyorum, ayağa kalkıyorum, çocuğun elinden tutup kapı açılırken görünmemek için iskemleyi pencereye doğru çekiyorum.

Çocuk şaşkın bir halde. Ben kalkınca yüzüme anlatılmaz bir ifadeyle bakıyor, biraz sinirli gibi. Şimdi yanımda hayretle kapının sürgülerini açmak için uğraşmaktan terlemiş Yerlileri seyrediyor. Paslı demirin içe işleyen feryadıyla kapı ardına dek açılıyor, o zaman yeniden sokağı görüyorum, evleri örten beyaz toz parlıyor, yanıp tutuşuyor, bütün kasabaya eski bir eşyanın kederli görünümünü veriyor. Sanki Tanrı, Macondo'nun artık gereği kalmadığını açıklayıp onu canlılara faydalı olamayan kentlerin durduğu bir köşeye fırlatmış.

İlk anda, birden vuran ışıkla gözleri kamaşan çocuk (kapı açılınca eli elimin içinde titredi), aniden başını kaldırıp dikkat kesiliyor, "Duyuyor musun?" diye soruyor bana. Ancak o zaman komşu bahçelerde bir çulluğun saati

haber verdiğini duyuyorum. "Evet," diyorum. "Saat üç olmuş bile." Ve tam o anda çiviye ilk çekiç darbesi iniyor.

Tüylerimi ürperten iç parçalayıcı sesi duymamaya çalışıyorum, çocuk perişanlığımı görmesin, diye pencereden yana döndürüyorum yüzümü; hemen biraz ilerdeki tozlu badem ağaçlarını, arkalarındaki evimizi görüyorum. Felaketin görünmez soluğuyla sarsılmış, o da sessiz ve son bir çöküşün eşiğinde. Muz şirketi kanını emdiğinden beri bütün Macondo böyle. Evleri sarmaşıklar sarıyor, ara sokakları otlar bürüyor, duvarlar çöküyor, insan gün ortasında kertenkele buluyor odasında. Biberiye ve hintsümbülü yetiştirmeyi bıraktığımızdan beri, görünmez bir elin dolaptaki Noel tabaklarını kırdığından ve kimsenin giymediği giysilere beslensin, diye güveler bıraktığından beri, her şeyde göçmüş bir görünüm var. Bozulan kapıyı onaracak meraklı bir el yok. Babamın, onu ilelebet sakat bırakan hastalıktan sonra eskisi gibi koşturacak gücü kalmadı. Señora Rebeca, durmadan dönen vantilatörünün ardında katı ve sıkıntılı bir dulluğun içine koyduğu kötülük hevesini uyandıracak şeylere boş veriyor. Agueda sakat kaldı, her yanını dinsel bir hastalık sardı; Peder Angel'ın ise her öğle istirahatinde köftelerin verdiği o geçmez hazımsızlığın tadını çıkarmaktan başka bir keyfi kalmadı. Değişmeyen tek şey Saint Jerome ikizlerinin şarkısı ile yirmi yıldır yaşlanmayan gizemli dilenci kadın. Kimselerin binmediği, sarı tozlu trenin düdüğü bozuyor sessizliği, günde dört kez. Ve geceleri, muz şirketinin Macondo'dan giderken bıraktığı elektrik fabrikasının pata pata'ları duyuluyor yalnız.

Pencereden evi görüyorum, üvey annemin orada hiç kımıldamadan iskemlesinde oturduğunu biliyorum, belki de bu kasabayı yok edecek son fırtınanın biz dönmeden gelip geçeceğini düşünmektedir. O zaman bizden başka herkes gider çünkü biz bu topraklara, büyük dedelerimin

giysilerinin, ev eşyalarının ve savaştan kaçıp Macondo'ya gelirken babamın atlara örttüğü cibinliklerin konduğu bir oda dolusu sandıkla bağlıyız. Biz bu topraklara kemiklerini artık yedi kat yerin dibinde bulamayacağımız uzak ölülerin anılarıyla ekilmişiz. Savaşın son günlerinden beri sandıklar odada duruyor, yatak odaları kertenkele dolu, sessiz insanlarını anıların kemirdiği Macondo'yu silip süpürecek son fırtına geçip gitmemişse, cenazeden döndüğümüzde sandıkları yine yerinde buluruz.

Birden dedem ayağa kalkıyor, bastonuna yaslanıp gözlüğünün sanki yüzünün bir parçasıymış gibi yapıştığı kuş kafasını uzatıyor. Gözlük takmak benim için zor olur diyorum kendi kendime. En küçük bir hareketle kulaklarımdan kayar. Bunları düşünerek burnuma dokunuyorum. Mamâ bana bakıp soruyor: "Acıyor mu?" Acımadığını, gözlük takamayacağımı düşündüğümü söylüyorum. Gülümsüyor, derin bir soluk alıp, "Su gibi terlemişsindir," diyor. Hakkı var: Giysilerim derimi yakıyor, kalın, yeşil kadife boğazıma dek kapalı, terli bedenime yapışmış, kaşıntı veriyor bana. "Evet," diyorum. Annem üstüme eğilip boyunbağımı çözüyor, gömleğimin yakasını sallayıp bana biraz hava veriyor, "Eve gidince yıkanır, dinlenirsin, diyor. "Cataure," dendiğini duyuyorum.

Tam o anda, arka kapıdan tabancalı adam giriyor yine içeri. Kapıdan geçtikten sonra şapkasını çıkarıyor ve sanki cesedi uyandırmaktan korkarmışçasına dikkatle yürüyor. Dedem sendeliyor, öne doğru düşerken adamın koluna yapışıyor. Ötekiler sigara içmeyi bıraktılar, hâlâ yatağın üstünde testere tezgâhına sıralanan kargalar gibi oturuyorlar. Tabancalı adam girince kargalar eğilip gizlice bir şey konuşuyorlar, biri kalkıp masaya gidiyor, çivi kutusuyla çekici alıyor.

Dedem tabutun yanında adamla konuşuyor. Adam, "Merak etmeyin, Albay. Size söz veriyorum hiçbir şey olmayacak," diyor. Dedem, "Bir şey olacağını sanmıyorum," diyor. Adam: "Dışarı gömsünler, en uzun ağaçların dikili olduğu, mezarlığın sol duvarının karşısına." Sonra dedeme bir kâğıt uzatıyor, "Göreceksiniz, hiçbir güçlük çıkmayacak," diyor. Dedem bir eli ile bastonuna dayanıp öteki eli ile kâğıdı dört köşe küçük altın zincirli saatini sakladığı yelek cebine koyuyor. Sonra, "Zaten, olacak olan olur. Tıpkı takvimlerin önceden haber verdiği şeyler gibi," diyor.

Adam, "Pencerelerde birileri var ama meraktandır. Kadınlar her zaman böyle gözlerler," diyor. Dedemin onu duyduğunu sanmıyorum çünkü pencereden sokağa bakıyor. Adam yatağa doğru gidiyor, şapkası ile yelpazelenerek adamlara, "Şimdi çivileyebilirsiniz. Bu arada kapıyı da açın biraz hava alalım," diyor.

Adamlar kalkıyorlar. Biri çekiç ve çivilerle tabutun üstüne eğiliyor, ötekiler kapıya doğru gidiyorlar. Annem de ayağa kalkıyor. Terli ve solgun. İskemlesini çekip elimden tutuyor ve adamlar kapıyı açmak için geçsinler, diye beni kenara sürüklüyor. Önce paslı dişlerle kaynaşmış görünen sürgüyü açmaya uğraşıyorlar ama olmuyor. Sanki birisi sokak tarafından bütün gücü ile itiyor. Adamlardan biri kapıya yaslanıp zorlayınca odayı tahtanın, paslı menteşelerin, işlemez olmuş kilitlerin sesi dolduruyor ve kapı açılıyor; öyle geniş ki neredeyse bir başkasının omuzlarına binmiş bir adam bile geçer; uyanan tahtanın ve demirin gıcırtısı uzun süre sürüyor. Biz daha ne olduğunu anlayamadan ışık doluyor odaya; görkemli, eksiksiz, iki yüz yıl içeri girmesini önleyen şey iki yüz öküz gücü ile yerinden kaldırılınca odanın ortasına sırtüstü düşüyor, gürültülü düşmesiyle eşyaların gölgelerini de getiriyor odaya. Adamlar iyice seçilir oldu, sendeleye-

rek yürüyorlar; sanki ışık onları devirmesin, diye zorlanır gibi bir halleri var.

Kapı açılınca kasabanın bir köşesinde bir çulluk ötmeye başladı. Şimdi sokağı görüyorum. Parlak ve yakıcı tozu görüyorum. Karşı kaldırımda birçok adamın kollarını kavuşturmuş, odaya bakıp oturduklarını görüyorum. Çulluğun sesini yeniden duyuyorum ve Mamá'ya, "Duydun mu?" diye soruyorum. O da, "Evet, saat üç olmalı," diyor. Ama Ada bana çullukların ölü kokusu alınca öttüklerini söylemişti. Tam bunu anneme söyleyecekken ilk çivinin üstüne inen çekicin keskin sesini duyuyorum. Çekiç vurdukça vuruyor. Her şeyi kaplıyor; bir saniye durup yeniden başlıyor, tahtada art arda altı yara açıp uyuyan kerestenin uzun, kederli sesini uyandırıyor, o sırada annem yüzünü öte yana çevirip pencereden sokağa bakıyor.

Çivileme işi bitince çullukların öttüğü duyulacak. Dedem adamlarına işaret ediyor, köşede duran şapkalı adam dedeme, "Merak etmeyin, Albay," diyor. Sonra dedem o köşeye doğru dönüyor, sıkıntılı, boynu dövüşen bir horozunki gibi mor ve şişmiş. Ama hiçbir şey demiyor. Köşedeki adam konuşuyor, "Kasabada bunu anımsayan bile kalmamıştır," diyor.

O an midemde bir sıkıntı hissediyorum. "Dışarı çıkmak istiyorum," diye düşünüyorum, ama görüyorum ki artık çok geç. Adamlar son bir çaba ile doğruluyorlar, topukları eyere gömülüyor, tabut ışıkta dalgalanıyor, sanki gömülmeye giden ölü bir gemi gibi.

Düşünüyorum: "Şimdi kokuyu alacaklar. Şimdi bütün çulluklar ötmeye başlayacak."

BÜYÜK KANATLI ÇOK YAŞLI BİR ADAM

Çocuklar için masal

Yağmurun üçüncü günü evin içinde öyle çok yengeç öldürdüler ki Pelayo vıcık vıcık avludan geçip yengeçleri denize atmak zorunda kaldı, çünkü yeni doğan bebeğin bütün gece düşmeyen ateşini bu pis kokudan bilmişlerdi. Salıdan beri dünyanın kederi üstündeydi. Deniz ve gök birleşip kül rengi bir bütün olmuştu. Mart gecelerinde tozdan bir ışık gibi parlayan plajın kumları, çamur ve deniz hayvanlarının yaptığı bir bulamaca dönmüştü. Öğleyin ışık çok azdı, yengeçleri atıp eve dönen Pelayo, avlunun arka tarafında kımıldayan, inleyen şeyin ne olduğunu pek seçemedi. Bunun, yüzükoyun yerde yatan, bütün çabalarına ka rşın büyük kanatları yüzünden kalkamayan, çok yaşlı bir adam olduğunu ancak iyice yaklaşınca gördü.

Bu karabasandan korkan Pelayo çocuğun bedenine ıslak bezler koyan karısı Elisande'ye koştu, onu avlunun arka tarafına götürdü. İkisi de yerde yatan adama dilsiz aptallar gibi bakakaldılar. Adam dilenci gibi giyinmişti. Dişleri dökülmüş, dazlak başında sadece birkaç beyaz tel kalmıştı, bu sırılsıklam ıslanmış zavallı büyük dedede kendisine uygun düşen o görkemli görünüşten eser kalmamıştı. Yarısı yolunmuş, kirli büyük kanatları çamura bulanmıştı. Pelayo ve Elisande adama öyle inceden ince-

ye, öyle uzun uzun baktılar ki çok geçmeden şaşkınlıktan kurtulup onu bildik biri gibi görmeye başladılar. Sonra konuşmaya kalktılar onunla, güçlü bir gemici sesiyle bilinmedik bir dilde karşılık verdi. İşte onlar da bu nedenle kanatlı olmasını görmemezliğe gelerek pek akıllıca bir şey düşünüverdiler, yaşlı adam fırtınada batan yabancı bir gemiden kurtulan bir kazazedeydi. Yine de ölüm ve yaşam üstünde çok şey bilen bir komşu kadını adama bakması için çağırdılar; kadın adama bakar bakmaz onlara yanıldıklarını söyledi.

"Melek bu, melek," dedi. "Çocuk için geldi herhalde ama zavallıcık öyle yaşlı ki yağmur mahvetmiş onu."

Ertesi gün etten ve kemikten bir meleğin, Pelayo'nun evinde saklandığını bilmeyen kalmamıştı. Bilgiç komşu kadının o sıralarda meleklerin göksel bir kötülüğü kaçak olarak sürdürdüklerini söylemesine karşın adamcağızı döve döve öldürmeye yürekleri elvermedi. Pelayo bütün gün öğleden sonra elinde sopayla mutfaktan gözledi onu, yatmadan önce çamurdan sürükleyip çıkardı, tavuklarla beraber tel kümese kapattı. Gece yağmur dindiğinde Pelayo ile Elisande hâlâ yengeç öldürüyorlardı. Az sonra çocuk uyandı, ateşi düşmüştü, yemek istiyordu. O zaman bir gönlü yücelik geldi onlara, meleği üç günlük yiyecek ve iyi suyla bir sala koyup açık denizlere, kaderine bırakmayı düşündüler. Ama günün ilk ışıklarıyla avluya indiklerinde, bütün köyü tavuk kümesinin başında melekle eğlenir buldular, sanki olağanüstü bir yaratık değil de bir sirk hayvanıymış gibi en küçük bir saygı göstermeden telin arasından yiyecekler atıyorlardı ona.

Garip haberlerle telaşa kapılan Gonzaga Baba saat yediden önce geldi. Bu arada öncekilerden daha ciddice olan yeni seyirciler de gelmişti ve tutuklunun geleceği ile ilgili görüşlerini söylüyorlardı. İçlerinde en safı, meleğe dünya belediye başkanı denilsin istiyordu. Daha kes-

kin kafalılar bütün savaşları kazanması için beş yıldızlı generalliğe yükseltilmesini düşünüyorlardı. Kimi düş meraklıları ise bütün evrene söz geçirecek, kanatlı ve akıllı bir insan türünü dünyada geliştirmek için damızlığa konmasını savunuyorlardı. Gonzaga Baba papaz olmadan önce güçlü kuvvetli bir oduncuydu. Kafesin yanında dururken bir an din üzerine olan bilgilerini yokladı ve şaşkın piliçlerin arasında büyük ve geçkin bir tavuğu andıran zavallı adama yakından bakmak için kapıyı açmalarını söyledi. Sabah erken gelenlerin attığı meyve kabukları ve kahvaltı artıkları arasında bir köşeye uzanmış, açık kanatlarını güneşte kurutuyordu. Dünya edepsizliklerinin yabancısıydı, Gonzaga Baba kümesten içeri girip ona Latince günaydın dediğinde eskimiş gözlerini kaldırıp kendi dilinde bir şeyler mırıldandı sadece. Köy papazı adamın Tanrı dilinden anlamadığını ve bir din adamının selamlamasını bile bilmediğini görüp kuşkulanmaya başladı. Üstelik yakından bakınca insandan kalır yanı olmadığını gördü. Kokusu dayanılır gibi değildi, kanatlarının arkası böcek doluydu, uzun büyük tüylerini bu dünyanın rüzgârları altüst etmişti, meleklerin gururlu ağırbaşlılığından hiçbir şey kalmamıştı onda. Gonzaga Baba kümesten çıktı ve kısa bir konuşma yaparak bu meraklı insanlara açık yürekli ve saf olmanın tehlikelerini anlattı. Onlara şeytanın gafilleri şaşırtmak için karnaval kılıklarına bürünmek gibi kötü huyları olduğunu hatırlattı. Kartalla uçak arasındaki ayrımın sadece kanatlarda olmadığı gibi kanatların melekleri tanımakta da pek yardımcı olamayacaklarını söyledi. Bütün bunlara karşın piskoposa mektup yazacağına söz verdi, piskopos da başpiskoposa, o da en büyük piskoposa yazar, böylece karar en büyük makamdan alınırdı. Papazın uyanıklığı katı yüreklere su serpti. Tutuklu meleğin haberi öyle çabuk duyulmuştu ki birkaç saat sonra avlu çarşı yerine döndü, neredeyse

evi yıkacak olan bu kalabalığı dağıtmak için süngü takmış asker çağırmak gerekti. Bu pazaryerinin çöplerini durmadan süpüren Elisande'nin beli tutuldu, derken avluya bir tel çekip meleği görmek için beş sent giriş parası almayı akıl ediverdi.

Meraklılar çok uzaklardan geliyordu. Bu arada gezici bir karnaval alayı da geldi, uçan akrobatlar kalabalığın üstünde birçok kez dolandı durdu ama ilgilenen olmadı, çünkü kanatları bir melek kanadından çok başka gezegenlerden gelmiş bir yarasanın kanadını andırıyordu. Dünyanın en talihsiz hastaları iyileşmek umuduyla geliyordu: çocukluğundan beri kalp atışlarını sayan ve artık sayıları tüketen zavallı bir kadın, yıldızların gürültüsünden rahatsız olup uyuyamayan Portekizli bir adam, gündüz yaptığı işleri gece kalkıp bozan bir uyurgezer ve daha hafif rahatsızlıkları olan başkaları... Dünyayı titreten bu batan gemi kargaşalığı ortasında Pelayo ile Elisande yorgun düşmekten mutluydular, çünkü daha bir hafta olmadan odalarını tıkabasa parayla doldurmuşlardı ve girmek için sıra bekleyen hacıların kuyruğu ufkun ötelerine dek uzanıyordu.

Melek, kendi oyununda rol almayan tek kişiydi. Eğreti yuvasında rahat etmek için uğraşıp duruyordu, tel boyunca sıralanan yağ kandillerinin, kutsal mumların sıcağından bitkin bir haldeydi. Önceleri naftalin topakları yedirmeye kalktılar ona, bilgiç komşu kadının aklına göre naftalin meleklerin yemeğiydi. Ama yemedi, tıpkı tövbe etmişlerin getirdiği kilise yemeklerini yemediği gibi ve sonunda patlıcan ezmesinden başka bir şey yememesinin nedenini yaşlı biri oluşuna mı yoksa melek oluşuna mı bağlasınlar bilemediler. Tek şaşırtıcı yanı sabrıydı. Özellikle ilk günlerde kanatları arasında süratle çoğalan başka yıldızların böceklerini arayan tavuklar onu gagalayıp durdular, sakatlar hasta uzuvlarına sürmek için

tüylerini koparttılar, en iyileri bile onu ayakta görebilmek için kalksın, diye taşa tuttular. Ancak boğaları dağladıkları demirle yakınca ayağa kaldırabildiler, uzun saatler hiç kımıldamadığı için öldüğünü sanmışlardı. İrkilerek uyandı, yaşlı gözlerle büyülü, bilinmez diliyle söylendi, kanatlarını çırptı, havaya yıldız tozu, tavuk gübresi savurdu, bu dünyadakine hiç benzemeyen bir korku fırtınası kopardı. Birçokları bu tepkinin öfkeden olmayıp can acısından olduğunu söyledi; yine de bu olaydan sonra onu kızdırmamaya dikkat ettiler; pek çoğu ondaki durgunluğun her şeye boş veren bir kahraman pozu olmadığını, dinmiş bir fırtına olduğunu anlamıştı.

Gonzaga Baba tutuklunun ne olabileceği hakkında son sözü söyleyecek mektup gelene dek halkın saçmalıklarını bir hizmetçi kadın kurnazlığıyla önledi. Ama Roma'dan gelen mektupta önemli bir şey yoktu. Tutuklunun göbeği var mı yok mu, dilinin Aramcayla bir ilişkisi var mı, kaç kez topluiğne başına sığabilir, yoksa yalnızca kanatlı bir Norveçli mi, diye düşünüp duruyorlardı. Tanrısal bir olay papazın sıkıntılarına son verdi, yoksa bu saçma mektuplar durmadan gelip gidecekti.

O günlerde başka karnaval gösterilerinin yanı sıra kasabaya anne ve babasına saygı göstermediği için örümcek olan bir kadının gezici topluluğu geldi. Onun giriş parası meleğin giriş parasından az olduğu gibi, herkes kadını bu akıl almaz durumu tepeden tırnağa yoklayıp felaketi üzerine bütün kuşkularını silmekte serbestti. Üzgün bir genç kız başlı, koç büyüklüğünde korkunç bir tarantulaydı. Ama işin en yürek parçalayıcı yanı bu biçimsiz örümcek görünüşü değil, bahtsızlığını bütün ayrıntıları ile gerçekten üzülerek anlatmasıydı. Henüz daha çocuk sayılacak yaşta iken evinden kaçıp dansa gitmişti, izinsiz bütün gece dans ettikten sonra evine dönerken ormandan geçtiği sırada, korkunç bir gök gürül-

tüsüyle gökyüzü ikiye ayrılmış ve o yarıktan kükürt saçan bir yıldırım düşüp kızı örümcek yapmıştı. Tek gıdası iyiliksever kişilerin ağzına attıkları köftelerdi. Böylesine insani gerçeklerle dolu ve böylesine korkunç bir ders veren gösterinin, çevresindeki ölümlülere ancak arada sırada bakmak lütfunda bulunan kendini beğenmiş meleği hiç çaba harcamadan yenmesi normaldi. Üstelik meleğe yordukları birtakım mucizeler de deli bir kafanın işleri gibi görünüyordu, örneğin kör bir adamın gözleri açılacağı yerde ağzında üç yeni diş çıkmıştı, sonra felçli bir adam iyileşip yürüyememişti ama hemen hemen en büyük ikramiyeyi kazanmıştı, bir cüzamlının yaralarında ayçiçekleri açmıştı. Daha çok alayı andıran bu teselli edici mucizelerle zaten meleğin ünü sarsılmıştı; örümcek kadın sonunda yıktı geçti onu. İşte böylece Gonzaga Baba'nın uykusuz geceleri kesinlikle sona erdi ve Pelayo' nun avlusu yine yağmurun üç gün yağdığı ve yengeçlerin yatak odalarına dolduğu günlerdeki gibi ıssız oldu.

Ev sahiplerinin kederlenecek bir durumları yoktu. Biriktirdikleri para ile balkonlu bahçeli iki katlı bir ev yaptırmışlardı, kışın yengeçler girmesin, diye de pencerelerine demir parmaklıklar koymuşlardı. Pelayo, kasabaya yakın bir tavşan çiftliği kurmuş, kâhyalık işini bütün bütün bırakmıştı, Elisande ise yüksek topuklu saten ayakkabılar, gökkuşağı renkli ipek elbiseler almıştı, pazar günleri en gözde kadınların giydiği cinsten. Değişmeyen tek şey tavuk kümesiydi. Kümesi yıkasalar, içinde güzel kokular yaksalar bu meleğe iyilikten çok evin içinde bir hayalet gibi hâlâ dolanıp duran pis tavuk gübresi kokusunu uzaklaştırmaya yarardı; bu koku yeni evi eskiye döndürüyordu. Çocuk yürümeye başlayınca önceleri tavuk kümesine yaklaşmamasına dikkat ettiler. Ama sonra korkuları geçti, kokuya alıştılar ve ikinci dişini bile daha çıkarmayan çocuk telleri kopuk kümese girip oynuyor-

du. Melek, çocuğa diğer ölümlülere davrandığından daha yakın davranmadı ama en kötü hareketlere bile saf bir köpek sabrıyla katlandı. İkisi birden suçiçeği oldular. Çocuğa bakan doktor meleğin kalbini dinlemekten kendini alamadı, kalbinden öyle ıslık sesleri, böbreklerinden öyle gürültüler geliyordu ki bu halle yaşaması imkânsızdı. Yine de doktoru en çok kanatlar şaşırttı. Bu eksiksiz insan bedeninde öyle tabii duruyorlardı ki öteki insanlarda niye olmadığına şaştı.

Çocuk okula başladığı zaman bir süreden beri tavuk kümesi yağmurların ve güneşin etkisiyle çökmüş durumdaydı. Melek can çekişen bir kaçak gibi kendini oradan oraya sürüklüyordu. Süpürgeyle yatak odasından kovuyorlar, derken mutfakta buluyorlardı. Sanki aynı anda birçok yerde birden bulunuyordu, kendini yenilediğini, çoğalıp bütün eve yayıldığını düşünmeye başladılar, öfkeden çılgına dönen Elisande meleklerle dolu bu cehennemde yaşanılmaz, diye bağırıyordu. Çok ender olarak yemek yiyordu, yaşlı gözleri artık iyice bulanmıştı, dolaşırken direklere çarpıyordu. Son tüylerinden kala kala boş tüy kanalları kalmıştı. Pelayo, meleğin üstüne bir battaniye attı ve sundurmada uyumasına müsaade edecek denli şefkat gösterdi. Ancak o gece ateşi olduğunu anlayabildiler, yaşlı bir Norveçli gibi bağırıp çağırarak sayıkladı. Telaşa düştükleri ender zamanlardan biriydi, ölüyor sandılar. Bilgiç komşu kadın bile ölü meleğe ne yapılır bilmiyordu.

Bu en kötü kışını yine de atlattı, hatta ilk güneşli günlerde biraz toparlanmış gibiydi. Onu kimselerin göremeyeceği avlunun uzak bir köşesinde hiç kıpırdamadan günlerce yattı ve aralık ayının başlarında kanatlarında sert büyük tüyler belirmeye başladı, bu uyduruk tüyler yaşlı, sarsak meleğin bir başka bahtsızlığıydı sanki. Ama o, bu değişikliklerin nedenini biliyordu çünkü kim-

seler tüyleri görmesin, kimi kez yıldızların altında söylediği deniz türkülerini duymasın, diye çok dikkat ediyordu. Bir sabah Elisande öğle yemeği için soğan ayıklarken açık denizlerden geldiği belli bir rüzgâr mutfağa doldu. Elisande pencereye koştu ve meleği uçmaya hazırlanır gördü. Hareketleri öyle beceriksizceydi ki tırnakları ile sebzelerin arasında yol yol izler bırakmıştı, şaşkın kanat çırpmalarıyla tam sundurmayı yıkmak üzereyken hafifçe havalandı ama havada tutunamadı, yine de yükselebildi. Elisande onun yaşlı bir akbabanın ürkek kanat çırpınışlarıyla havada tutunmaya çalışarak en son evlerin üstünden uçtuğunu görünce, hem kendisi için hem de onun için derin bir oh çekti. Soğan doğramayı bitirdiği halde hâlâ gözlüyordu onu, gözden yitirdikten sonra da gözlemesini sürdürdü, çünkü o artık Elisande'nin yaşamında bir dert değil, deniz ufkunun üstünde düşsel bir lekeydi.

DENİZDE BOĞULMUŞ ERKEKLERİN DÜNYADA EN YAKIŞIKLISI

Çocuklar için masal

Batıp çıkarak denizden yaklaşan kara, şişkin şeyi ilk gören çocuklar düşman gemisi, diye düşünüverdiler. Derken bayrakları ve direkleri olmadığını görüp balina dediler. Kıyıya vurunca, üstündeki yosun parçalarını, meduz saçaklarını, balık ve batan gemilerden saçılan şeylerin artıklarını temizledikten sonra bunun boğulmuş bir adam olduğunu gördüler.

Birinin her nasılsa çocukları görüp köyü ayaklandırmasına dek, bütün bir öğleden sonra çocuklar onunla oynadılar, kuma gömüp çıkardılar. Onu en yakın eve taşıyan adamlar gördükleri bütün ölülerden daha ağır olduğuna dikkat ettiler, hemen hemen bir at gibi ağırdı; birbirlerine denizde çok uzun süre kalmış olabileceğini ve herhalde suyun kemiklerine dek işlediğini söylediler. Yere yatırınca bütün erkeklerden uzun olduğunu gördüler, çünkü evdeki odalara zorlukla sığıyordu, kimi boğulmuş adamların öldükten sonra da uzamalarının yapılarının bir yeteneği olduğunu söylediler. Üstünde deniz kokusu vardı, sadece şekli onun bir insan cesedi olduğu kanısını uyandırıyordu, çünkü derisi çamur ve kabuklarla örtülüydü.

Ölünün yabancı biri olduğunu daha yüzünü temizleyip görmeden biliyorlardı. Çöl gibi bir burnun en ucu-

na serpiştirilmiş, taş avluları çiçeksiz, yirmi evlik tahta bir köydü. Öyle az bir toprak parçası kalıyordu ki anneler her zaman rüzgâr çocuklarımızı sürükleyip uçuracak korkusuyla dolaşırdı, birkaç çocuk geçen yıllarda yarlardan aşağıya uçup ölmüştü. Ama deniz durgun ve cömertti o gün, erkeklerin hepsi yedi sandala sığmıştı. Onun için ölüyü bulduklarında herkesin tamam olup olmadığını anlamak için birbirlerinin yüzüne şöyle bir bakmaları yetti.

O gece denize çıkmadılar. Erkekler kaybolan var mı yok mu, diye sormak için komşu köylere gittiler, kadınlar gitmeyip ölüyle ilgilendiler. Saçlarının arasına takılan deniz dibi taşlarını ayıkladılar, bezlerle silip çamuru temizlediler, balık pullarını kazımak için kullandıkları araçlarla kabukları kazıdılar. Bunları yaparken üstüne takılan bitkilerin uzak okyanuslardan ve derin sulardan geldiğini gördüler; giysileri sanki mercan labirentlerinde dolaşmış gibi parça parçaydı. Ölüme gururla katlandığını da gördüler; çünkü denizden çıkan öteki boğulan adamlar gibi ne yalnız bir görünüşü ne de nehirlerde boğulanların bitkin, zavallı hali vardı onda. Ama ancak temizleme işi bitince nasıl bir adam olduğunu fark ettiler ve solukları kesildi; şimdiye dek gördükleri en uzun, en güçlü, en gerçek ve en yakışıklı erkek olduğunu gözleriyle görüyorlardı, yine de onun imgelemlerinde yeri yoktu.

Onun sığacağı büyüklükte bir yatak bulamadılar köyde, ölüyü bekleyecekleri gece üstüne yatırmak için onu taşıyacak sağlamlıkta bir masa da yoktu. Ne en uzun boyluların bayramlık pantolonları, ne en şişmanların pazarlık gömlekleri, ne de en koca ayaklıların ayakkabıları uyuyordu ona. Büyüklüğüyle, güzelliğiyle büyülenen kadınlar sonunda ona büyük bir yelken bezinden pantolon ve damatlık iyi cins ketenden gömlek yapmaya karar verdiler, böylece ölümünü vakarla sürdürebilecekti; hal-

ka olmuş oturup dikerlerken dikiş aralarında ölüye bakıyorlardı ve sanki deniz onlara hiç bu gecekî gibi hırçın, rüzgâr bu geceki gibi sürekli olmamış gibi geliyordu ve bu başkalığı ölüye bağlıyorlardı. Eğer bu müthiş adam köyümüzde yaşasaydı onun evi, kapıları en geniş, tavanları en yüksek, döşemeleri en sağlam ev olurdu, bir geminin kalın demir çengellerle tutturulan orta kısmı ona yatak olurdu, karısı da en mutlu kadın olurdu, diye düşündüler. Onda öyle bir otorite olurdu ki, balıkları adıyla çağırması yeterdi denizden toplamak için, toprağını öyle bir işlerdi ki kayaların arasından kaynaklar fışkırır, o da yarlara çiçekler ekerdi, diye düşündüler. Gizliden gizliye onu kendi erkekleriyle kıyasladılar, onun bir gecede yapabileceği şeyleri kendi erkeklerinin bütün yaşamlarında yapamadıklarını düşündüler ve onları yeryüzündeki en zayıf, en işe yaramaz, en aşağılık yaratıkları olarak yüreklerinin derinliklerine defnettiler. Kadınlar karışık düşler içinde bocalarken içlerinden en yaşlısı, ki o en yaşlıları olduğu için ölüye tutkudan çok şefkatle bakmıştı, içini çekip, "Bu yüzde Esteban adı var," dedi.

Doğruydu. Bundan başka bir adı olamayacağını anlamaları için çoğunun ona bir bakması yetti. İçlerinde en inatçılar, en genç olanlardı. Ölüye giysilerini giydirip parlak deri ayakkabılarıyla çiçeklerin arasına yatırınca birkaç saat adının Lautaro olduğunu düşlediler. Ama zayıf bir düştü bu. Bez yetmemişti, kötü biçilmiş, dikilmiş pantolonu dar geliyordu, kalbinin gizli gücü gömleğinin düğmelerini koparmıştı. Gece yarısından sonra rüzgârın sesi dindi, deniz çarşambanın uyuşukluğuna bıraktı kendini. Sessizlik son kuşkuları da dağıttı; Esteban'dı o. Onu giydiren, saçını tarayan, tırnaklarını kesen, tıraş eden kadınlar yerde sürüklenerek götürülmesi karşısında ellerinden bir şey gelmediği için acıyla sarsıldılar. İşte o zaman ölümünden sonra bile ona dert olan bu koca bedenle ne

denli mutsuz olduğunu anladılar. Yaşarken düşündüler onu, kapılardan eğilerek geçmek zorunluğundaydı, başını kirişlere çarpar, gittiği evlerde ayakta kalırdı; ev sahibi bayan en sağlam iskemleyi bulmaya çalışırken, o yumuşak, pembe, denizaslanı ellerini nereye koyacağını bilemez, kadın, yüreği güm güm atarak buraya otur Esteban, lütfen, diye rica ederdi; o ise duvara yaslanmış gülümseyerek üzülmeyiniz, ben burada rahatım der, her gittiği evde birçok kez aynı şeyi yapmaktan topukları sızlar, sırtı pişerdi. İskemleyi kırarım korkusuyla üzülmeyiniz, ben burada rahatım der, belki de ona gitme Esteban, hiç olmazsa kahve pişene dek kal diyenlerin, koca salak gidince aman ne iyi oldu da yakışıklı aptal gitti dediklerini hiç bilmezdi. Gün doğmazdan az önce ölünün yanındaki kadınlar böyle düşünüyordu. Daha sonra ışıktan rahatsız olmasın, diye yüzünü örttüklerinde öyle tümden ölü, öyle savunmasız, öyle kendi erkekleri gibiydi ki, ilk kez kalpleri sızladı. Ağlamaya başlayanlar gençlerdi. Ötekiler de onları izleyerek iç çekmelerden feryatlara geçtiler, hıçkırdıkça daha çok ağlamak istiyorlardı, çünkü gitgide bu boğulmuş adam onların Esteban'ı oluyordu; çok, pek çok ağladılar, zavallı Esteban dünyanın en iyi, en nazik, en yoksul adamıydı. İşte bu yüzden erkekler dönüp de adamın komşu köylerden de olmadığını söyleyince gözyaşlarına ara verip sevinç çığlıkları atabildiler.

"Tanrı'ya şükürler olsun," diyerek iç çektiler, "o bizim oldu."

Adamlar bu yaygaraya kadın saçmalığı deyip geçtiler. Gece vakti yaptıkları zor araştırmalarla yorgun düşmüşlerdi. Tek istedikleri bu kuru ve rüzgârsız günde güneş daha çok yakıcı olmadan yeni gelenden kesinlikle kurtulmaktı. Seren ve pruva direklerinin kalan parçalarından bir sedye uyduruverdiler, ağır bedeni burnun ucuna dek taşıyabilmesi için çok kalın iplerle bağladılar. Balıkların

kör dolaştığı, dalgıçların sıla hasretiyle can verdiği en derin sulara kolayca gömülüvermesi için bir gemi demirini de cesede bağlamayı düşündüler, başka cesetlerin başına geldiği gibi kötü akıntılarla kıyıya vuramazdı. Ama erkekler acele ettikçe kadınlar türlü nedenlerle işi uzatıyorlardı. Korkak tavuklar gibi yürüyorlar, göğüslerindeki deniz tılsımlarını elliyorlardı, kimileri ölünün bir yanında toplanmış sert rüzgârlara karşı ona kolsuz keşiş gömleği giydirmeye çalışıyor, kimileriyse öteki yanında koluna bilek pusulası takıyorlardı, "erkekler birçok kez git buradan be kadın, çekil yolun üstünden, bak az kalsın beni ölünün üstüne düşürüyordun," gibi sözlerden sonra kuşkulanmaya başladılar, bir yabancıya neden bunca kutsal sunak süsleri, diye homurdanıyorlardı; çünkü üstündeki bütün çivilere ve kutsal suyla dolu kavanozlara karşın köpekbalıkları nasılsa yutacaktı onu; ama kadınlar durmadan birtakım ufak tefek şeylerini ölünün üstüne yığıyorlardı; sendeleyerek, ileri geri dolaşıyor, ağlayarak boşalamadıkları için içlerini çekmekle yetiniyorlardı; sonunda erkekler patlayıverdiler, "ne zamandan beri böyle yaygaralar koparılıyor bulunmuş cesetler için, boğulmuş önemsiz bir adamın teki, bir dilim soğuk çarşamba eti." Bu denli boş verişe bozulan kadınlardan biri, ölünün yüzündeki mendili kaldırdı ve erkeklerin de soluğu kesildi.

Esteban'dı o. Durmadan bunu tekrarlamaları gerekli değildi onu tanımaları için. Eğer onlara Sir Walter Raleigh anlatılmış olsaydı, belki biraz konuşmasıyla, omzundaki papağanıyla, yamyamları öldürdüğü tüfeğiyle onları şaşırtırdı, ama yeryüzünde yalnız bir Esteban vardı, o da buradaydı; çıplak ayakları, bıçakla kesilmiş taş gibi tırnaklarıyla bedenine küçük gelen pantolonu içinde bir balina gibi uzanmış yatıyordu. Yüzünden mendili kaldırmaları, utandığını görmelerine yetti, böyle büyük, böyle ağır ya da böyle yakışıklı olmak onun suçu değildi,

bunların olacağını bilseydi boğulacak daha uygun bir yer ararda; gerçekten de boynuma bir kalyon demiri asar, sürüklenerek bir yardan aşağıya atardım kendimi, şimdi herkesi bu çarşamba ölüsü bedenle rahatsız etmemek için, sizin de söylediğiniz gibi benimle artık hiçbir ilişkisi kalmayan bu iğrenç soğuk et parçasıyla kimseyi uğraştırmamak için böyle yapardım, yaşamdan bıkanlar gibi. Tavrında öyle bir doğruluk vardı ki sonsuz deniz gecelerinin acısını bilenler, kanlarının kendilerini düşünmekten bıkıp boğulmuş erkekleri düşünmeye başlayacaklarından korkan en kuşkuluları, hatta daha sertleri bile Esteban'ın içtenliği karşısında iliklerine dek titrediler.

İşte, düşünebildikleri en güzel gömme törenini böylece bu kimsesiz, boğulmuş adama yaptılar. Kimi kadınlar çiçek almak için komşu köylere gitmişti, duyduklarına inanamayan başka kadınlarla birlikte döndüler ve bu kadınlar ölüyü görünce daha da çiçek getirmek için geri döndüler, getirdikçe getirdiler, öyle kalabalık oldu, öyle çok çiçek vardı ki zorlukla yürünüyordu. En son anda yetim gibi sulara atmaya kıyamadılar ve en iyi kişiler arasından bir ana baba, teyzeler, amcalar, yeğenler seçtiler ona; böylece bütün köy halkı onun yoluyla akraba oldu. Ağlamaları duyan gemiciler sirenleri, eski masalları, kendini ana direğe bağlatan adamı hatırlayıp yollarını değiştirdiler. Kaygan, dik kayalar arasındaki yollarda onu omuzlarında taşıyabilmek için birbirleriyle itişirken, kadınlar ve erkekler ilk kez sokaklarının ıssızlığını, avlularının çıplaklığını, düşlerinin darlığını, boğulmuş adamın görkemliliği ve güzelliği önünde fark ettiler. Eğer isterse ama ne zaman isterse dönüp gelebilsin, diye demir bağlamadan koyverdiler onu, denizlerin dibine yüzyılların parçalarını da sürükleyerek düşmesi soluklarını kesti. Tamam olmadıklarını anlamak için birbirlerine bakmalarına gerek yoktu, artık hiçbir zaman tamam olmayacaklardı. Ama bun-

dan böyle her şeyin başka olacağını da biliyorlardı, evlerinin kapıları daha geniş, tavanları daha yüksek, döşemeleri daha sağlam; böylece Esteban'ın anısı her yere kirişlere çarpmadan rahatça girip çıkabilecekti ve gelecekte kimse şu koca aptal da öldü sonunda, yazık, yakışıklı budala ölmüş, diye fısıldaşmaya cesaret edemeyecekti; çünkü Esteban'ın anısını ölümsüzleştirmek için evlerinin önünün neşeli renklere boyayacaklar, belleri tutuluncaya dek taşlar arasında kaynaklar arayacaklar, yarlara çiçekler ekeceklerdi, öyle ki gelecek yıllarda büyük transatlantiklerde yolcular gün doğarken açık denizlerin kıyısındaki bahçelerin kokusuyla tıkanarak uyanacaklar ve kaptan kolalı üniformasıyla, usturlabıyla, sıra sıra savaş madalyalarıyla köprüden inip ufukta güllerle örtülü burnu gösterip on dört dilde, şu karşısı, şimdi uysal rüzgârların uyumak için yatak altlarına çekildiği, güneşin parlaklığından ayçiçeklerinin nereye döneceklerini şaşırdıkları yer, evet orası Esteban'ın köyüdür, diyecekti.

MUCİZELER SATICISI İYİ BLACAMAN

İlk gördüğüm o pazar günü bana pantolonunun sırma iplikle işli askılarıyla, her bir parmağındaki renk renk taşlı yüzükleriyle, şıngırtılı çıngıraklarıyla, süslenmiş bir katırı anımsattı; Santa Mariya del Darien Limanı'nda kendi yaptığı ve Antil kıyılarındaki kasabalarda bozuk sesiyle bağırarak sattığı ilaçların ve her derde deva otların şişecikleriyle dolu bir masanın üstünde ayakta duruyordu, ancak o sırada yerlilerin o pis karışık şeylerini satmıyordu, yeni bir ağukıran yapmıştı: "Bayanlar baylar, yılan, çiyan, akrep, örümcek ve bütün ağulu memelilerin ısırmasına karşı en etkilisi." Kendi üstünde göstermek için gerçek bir yılan bulup getirmelerini istiyordu. Anlaşılan onun bu kararından etkilenen birisi bir yerlerden, en kötüsünden (soluğu ağulayarak öldüren) bir yılan buldu ve bir şişeye koyup ona verdi; şişenin kapağını öyle bir coşkuyla açtı ki hepimiz yılanı yiyeceğini sandık, ama kurtulduğunu anlayan hayvan şişeden sıçrayıp onu boynundan soktu, ağukıranı almak için zor vakit bulabildi, orada konuşmasını sürdüremeden kalakaldı ve bu uyduruk eczacı kalabalığın üstüne yıkıldı, yerde yuvarlanmaya başladı, koca bedeni sanki içinde bir şey yokmuş gibi boşaldıkça boşaldı; bu arada bütün altın dişleriyle gülüyordu. Kopan gürültü öyle büyüktü ki limanda yir-

mi yıldan beri demirli duran, kuzeyden gelmiş iyi niyet ziyaretçisi bir kruvazörde yılan ağusu gemiye sıçramasın, diye karantina yapıldı. Hurma Pazarı törenine katılanlar ellerinde kutsanmış hurma dallarıyla kiliseden dışarı fırladılar, kimse ağulanmış adamın gösterisini kaçırmak istemiyordu, o ölüm havasıyla şişmeye başlamıştı bile, eskisinin iki katı şişman olmuştu, ağzından safra köpükleri geliyordu, gözeneklerinden soluyordu ama yine de öyle büyük bir canlılıkla gülüyordu ki üstündeki çıngıraklar şıngır şıngır ötüyordu. Şişmekten ayakkabı bağları koptu, giysilerinin dikişleri patladı, yüzüklerin zorlamasından parmakları mosmor kesildi, rengi salamurada donmuş geyik etine döndü, arka tarafından ölümün son anlarındaki belirti geldi, yılan sokanları görmüş olanlar daha ölmeden önce çürümeye başladığını biliyorlardı, öyle bir un ufak olacaktı ki onu kürekle toplayıp torbaya koyacaklardı, bu rende tozu durumunda bile güleceğini düşündüler. Öyle inanılmaz bir gösteriydi ki gemiciler güverteye çıktılar, uzağa ayarlanmış makineleriyle renkli resmini çekmek istediler, kiliseden çıkan kadınlar can çekişen adamın üstüne bir battaniye atıp hurma dallarını koydular, gemicilerin isteğine engel oldular, kadınlardan kimi askerlerin bu bedeni makineleriyle kirletmesini istememiş, kimi kahkahalar içinde ölmekte olan bu putperestten korkmuş, bakamamış, kimi de belki böylece ruhu ağulanmaz demişti. Herkes ona öldü derken bir eliyle hurma dallarını itti, hâlâ sersem gibiydi, geçirdiği o kötülüğü tam atlatamamıştı ama masayı kimsenin yardımı olmadan düzeltti ve bir yengeç gibi bir kez daha tırmandı, işte yine oradaydı, bağırıyor, şişedeki ağukıranının Tanrı'nın eli olduğunu söylüyordu, hepimiz gözlerimizle görmüştük bunu, üstelik sadece iki kuartillo idi, çünkü o bunu satmak için değil bütün insanlığın iyiliği için yapmıştı, daha bunları der demez, "Bayanlar, baylar,

çok rica ederim kalabalık etmeyin, hepinize yetecek kadar var," diye ekledi.

Kalabalık etmez olurlar mı, ettiler, iyi de yaptılar çünkü sonunda herkese yetmedi. Kruvazörün amirali bile bir şişe aldı, anarşistlerin ağulu kurşunlarına bile iyi geldiğine inandırmıştı amirali; gemiciler ölürken resmini çekemediklerinden masanın üstündeyken çektikleri renkli resimlerle yetinmediler, adamın sonunda kollarına kramp girip kasılıncaya dek imzasını aldılar. Akşam oluyordu, limanda en şaşkın birkaç kişi kalmıştık, şişeleri toplamak için kendisine yardım edecek aptal görünüşlü birini araştırdı gözleriyle ve beni seçti elbette. Kaderi seçmekti bu, hem onun hem benim kaderimi; üstünden yüz yıldan fazla geçtiği halde ikimiz de sanki geçen pazarmış gibi anımsıyoruz bunu. Şöyle olmuştu, bir öğrenci tabutunu andıran mor kayışlı sandığa bu sirk eczanesini yerleştirirken, bende daha önceden fark etmediği bir ışık görmüş olmalıydı ki sert sert kim olduğumu sordu, ben de yetim olduğumu, babamın hayatta olduğunu söyledim, ağulandığı zamankinden daha şiddetle gülmeye başladı, sonra ne yaptığımı, nasıl yaşadığımı sordu, ben de hiçbir şey yapmadığımı, her şeyin boş olduğunu, sadece yaşadığımı söyledim, o hâlâ gözlerinden yaşlar akarak gülerekten dünyada en çok hangi bilimi öğrenmek istediğimi sordu; ilk kez bu sefer alaysız, doğrusunu söyledim, falcı olmak istiyordum, gülmedi bu kez, sanki yüksek sesle düşünür gibi bana bu iş için pek fazla bir şey gerekmediğini çünkü öğrenmesi en zor şeyin, aptal görünümünün zaten bende olduğunu söyledi. Hemen o gece babamla konuşup bir real, iki kuartilloya ve zina gösteren birtakım iskambil kâğıdına beni temelli satın aldı.

İşte Blacaman, Kötü Blacaman böyleydi; bense İyi Blacaman'ım. Bir astronomu bile şubat ayının görünmeyen bir fil sürüsünden başka bir şey olmadığına inandı-

racak yetenekteydi, ama talih ondan yana sırt çevirince hayvanın, zalimin biri oldu. Parlak günlerinde genel valileri mumyalardı, söylenenlere göre onlara öyle bir otoriter yüz yaparmış ki daha uzun yıllar gerçek yaşamlarındakinden daha iyi yönetmeye devam ederlermiş ve ölü adam görünümlerini geri verene dek kimse onları gömmek yürekliliğini gösteremezmiş, bir papazı çıldırtan, şanlı şatafatlı iki intihara yol açan sonu gelmez bir satranç oyununun icat edilmesiyle gözden düşmüş, rüya açıklayıcısı iken doğum günü hokkabazı, azı dişlerini telkin yoluyla çıkartırken ayaküstü çarşı pazar dolaşıp tedavi eden biri olmuş; bu yüzden biz karşılaştığımız sıralarda, herkes, hasta serseri takımı bile ona yan bakıyordu. Hünerlerimizi gösterdiğimiz sehpamızı sırtlayıp oradan oraya dolaşıyorduk; yaşam sonsuz değişen, bilinmeyen bir şeydi, satmak için uğraşıp duruyorduk: Gümrük kaçakçılarını saydam yapan fitiller, dindar kadınların sert kocalarının içine Tanrı korkusu salmak için çorbaya damlattıkları gizli damlalar, daha almak istediğiniz her şey bayanlar baylar, bu bir zorlama değil, bizden size sahk vermesi, zaten mutluluk da bir zorunluluk değildir. Yaptığı esprilerle gülmekten ölüyorduk ama işin gerçek yanı karnımızı doyurmamız çok zor oluyordu, son umudu benim falcılığımdaydı. Geleceği görmem için beni gömüte benzer sandığa kapattı, Japon kılığına sokup gemi zinciriyle bağladı, kendi de dünyayı benim yeni ilmime inandırabilmek için çırpınıyor, dökmedik dil bırakmıyordu; işte burada, bayanlar baylar, Ezekiyel'in ateş böceklerinin işkence ettiği çocuk karşınızda, orada durmuş kuşkulu yüzlerle bakanlar, haydi, cesaretiniz varsa sorun bakalım ne gün öleceğinizi, ama ben bir türlü gününü bile söyleyemiyordum, böylece benim falcılığımdan umut kesti, sindirimin verdiği uyuşukluk geleceği bilme bezini bozuyordu, talihi açılsın, diye başını yumrukla-

dıktan sonra beni babama götürüp parasını geri almaya karar verdi. Ama tam o sırada elektrikle tedavide kolay bir yol buldu ve bedenin ağrılı yerlerine hacamat şişeleri diken bir dikiş makinesi yapmaya koyuldu. Bütün geceyi kötü talihi kovmak için attığı yumruklardan inleyerek geçirmiştim, beni geri götürmeyip buluşunu üstümde denemek istedi, dönüşümüz ertelendi böylece, neşesi yerine gelir gibiydi ve sonunda makine öyle iyi işledi ki bir rahibe adayından daha iyi dikmekle yetinmeyip sancının biçim ve şiddetine göre kuşlar ve çiçekler işliyordu. Biz bu durumdayken, kötü talihimizi yendiğimize inandığımız sırada, kruvazörün kumandanının Philadelphia'da ağukıranı denemeye kalktığı ve adamlarının önünde tostoparlak bir amiral peltesine dönüştüğü haberleri geldi.

Yine uzun bir süre gülmedi. Yerlilerin dar boğazlarından geçtik; biz uzaklaşıp gittikçe haberler de o denli kolay ulaşıyordu, denizciler sarıhummayı kontrol altına alma bahanesiyle bütün ülkeyi ele geçirmişlerdi; yollarına çıkan herkesin kafasını uçurarak ilerliyorlardı, yerlilerden başka dalgınlıkla Çinlileri, alışkanlıkla Zencileri, yılan büyücüleri oldukları için Hinduları da öldürüyorlardı, sonra bütün çiçekleri, hayvanları ve ellerinden geldiğince bütün maden zenginliklerini silip süpürdüler çünkü ülkemizle ilgili uzmanları Antil kıyılarındaki insanların serserileri şaşırtmak için her çeşit biçime girebildiklerini onlara öğretmişti. Bütün bu öfkenin nereden geldiğini, bizim neden bu denli korktuğumuzu La Guajiro'nın ölümsüz rüzgârlarına sığınıp kendimizi güven içinde hissedene dek anlayamamıştım; ancak o zaman, yaptığı ağukıranın ravent ile neftyağı karışımından başka bir şey olmadığını cesaret edip söyledi, birine iki kuartillo verip bütün ağusu alınmış o yılanı getirtmişti. Müstemleke misyonerlerinden kalan kalıntılara yerleştik, gümrük kaçakçıları geçer, diye umuyorduk, güvenilir

adamlardı ve onlardan başka kimse bu cıva gibi güneşin altında, bu tuz düzlüklerinde dolaşmaya cesaret edemezlerdi. Önceleri kalıntıların arasında bulduğumuz yanık kertenkeleleri ve çiçekleri yedik, kaynamış tozluklarını yemeye uğraşırken hâlâ gülecek neşemiz vardı ama sonradan sarnıçların içindeki su örümceklerinin ağlarını bile yedik ve ancak o zaman dünyayı ne denli özlediğimizi anladık. O sıralarda ölüme karşı ne yapılır bilmediğimden, canımı çok yakmasın, diye yere uzanıp beklemeye başladım ölümü; o ise çok duygulu ve ince olduğundan bir iç geçirmesiyle duvarları aşan bir kadını anımsayıp çılgına dönmüştü, oysa bu zorlanarak bulunmuş anı, ölümü aşkla yanıltmak için dehasının uydurduğu oyunlardan biriydi. Artık ölmemiz gereken o anlarda bile bana her zamankinden daha canlı görünüyordu, bütün geceyi benim acılarımı seyrederek, düşünerek geçirdi, öyle büyük bir güçle düşünüyordu ki kalıntıların arasında esenin rüzgâr mı, yoksa onun düşünceleri mi olduğunu hâlâ anlayamadım; gün doğmadan önce bana o eski günlerdeki sesi ve kararlılığıyla şimdi gerçeği gördüğünü söyledi, talihini yeniden düğümleyen bendim, hazırlan bakalım, onu düğümlediğin gibi açacaksın dedi.

Ona olan bir parçacık sevgimi de o an yitirdim. Üstümdeki paçavraları çıkardı, dikenli telle sardı, yaralarıma tuz bastırdı, kendi sularımla oluşan salamuraya koydu, yanıp kavrulmam için topuklarımdan güneşe astı ve bu işkencelerin kendi sıkıntılarını dindiremeyeceğini bağıraraktan söylüyordu. Sonunda bu perişanlık içinde çürüyüp gitmem için beni misyonerlerin dinlerine karşı çıkanları yola gelsinler, diye kapattıkları günah ödeme zindanına koydu. Hâlâ tükenmemiş o vantrilok zalimliğiyle yenilebilen hayvanların, olgun şekerpancarlarının ve taze kaymakların sesini taklit ediyor, bir cennetin ortasında yokluk içinde kıvranarak ölüyorum düşünü yara-

tarak bana işkence ediyordu. Kaçakçılar yardımına yetişince zindana geldi, ölmeyeyim, diye yemem için bana da bir şeyler getirdi, ama bu iyiliğini kerpetenle tırnaklarımı sökerek, dişlerimi biley taşıyla törpüleyerek ödetti; tek avuntum, en kötü ölüm eziyetlerinden bile beter olan bu işkencelerden kurtulmam için yaşamın bana zaman ve şans vermesini dilemekti. Kendi kokuma nasıl dayandığıma kendim şaşıyordum, yemeğinden artanları bana atıyor, zindanın köşe bucağına kertenkele ve kuş leşleri koyuyordu, zindan havasının beni zehirlemesini bekliyordu. Ne kadar zaman geçmişti bilmiyorum, elinde ölü bir tavşanla çıkageldi, göstermek istediği, hayvanı bana vermektense çürümesini yeğ tuttuğuydu, sabrım iyice taşmış, içimde kinden başka bir şey kalmamıştı, tavşanı kulaklarından yakalayıp duvara çarptım, hayvanın yerine onun patlayacağını kuruyordum ve tıpkı bir düşteymiş gibi oldu bu. Tavşan bir korku çığlığı koparıp canlanması bir yana, havada sıçrayarak ellerime geldi.

İşte benim büyük yaşamım böyle başladı. O zamandan beri bütün dünyayı dolaşıyorum, sıtmalı hastaların iki pesoya ateşlerini düşürüyorum, kırk dört pesoya körlerin gözünü açıyorum, on sekiz pesoya bedeninde su birikenlerin suyunu alıyorum, doğuştan olma sakatlıkları yirmi pesoya, kazada ya da dövüşte olanları yirmi ikiye; savaşta, depremde, asker çıkarmalarında ve bütün öteki toplum felaketlerinde olanları ise yirmi beşe düzeltiyorum, alışılmış hastalıklara özel bir düzenle, toptan bakıyorum; delilerden konularına göre, çocuklardan yarım, aptallardansa hiç para almıyorum, benim insansever olmadığımı kim söyleyebilir, bayanlar baylar ve siz şimdi, evet siz, yirminci filo kumandanı askerlerinize barikatları kaldırmalarını söyleyin, bırakın bütün insanlık geçsin, cüzamlılar sola, saralılar sağa, sakatlar ayak altından çekilsin, en geride acelesi olmayanlar dursun, lütfen hepi-

niz birden başıma toplanmayın, hastalıklar karışır, başka başka hastalıklardan tedavi edilirseniz sorumlusu ben olmam, müzik durmasın, pirinç kızıp kaynayıncaya dek çalsın, melekler yanıncaya dek fişekler ateşlensin, fikirler ölene dek içkiler su gibi aksın, orospular, akrobatlar, fotoğrafçılar gelsin, hepsi benden, bayanlar baylar, artık burada Blacaman'ların kötü ünleri bitiyor ve evrensel kargaşa başlıyor. Kararlarımda yanıldığım, kimi zaman eskisinden de kötüledikleri durumlarda onları işte böyle, bir temsilciler kurulu üyesinin tekniğiyle uyutarak paçamı kurtarıyordum. Tek yapmadığım şey ölüleri diriltmek, çünkü gözlerini açar açmaz kendilerini rahatsız edenin üstüne öfkeyle, öldürmek istercesine atılıyorlar, her şey olup bittikten sonra, intihar edemeyenler, bu kez hayal kırıklığından ölüyorlar. Başlangıçta işimin yasalara uygunluğunu araştıran birtakım bilgiç adamlar peşime düştü, inandıktan sonra beni Simon Magus'un cehennemiyle korkuttular ve ermiş olabilmem için dünya nimetlerinden uzak bir yaşam sürmemi salık verdiler, onlara, bilgilerine saygısızlık göstermeden bu yoldan ayrılmayacağımı söyledim. Gerçek bu ki öldükten sonra ermiş olmanın bana bir yararı olmazdı, ben sanatçıyım, tek istediğim yaşamak, deniz ataşesinden satın aldığım altı silindirli uzun yol arabam ve New Trinidatlı şoförümle, gerçek ipek gömleklerimle, yassı hasır şapkamla, Oriyental kokularımla, topaz dişlerimle, iki renkli düğmelerimle, çalar saate bağlı olmadan uyuyarak, güzellik kraliçeleriyle dans edip onları güzel konuşmamla hülyalar içinde bırakarak yaşayıp gitmek istiyorum, bir Perhiz Çarşambası'nda da yeteneklerim yiter giderse içim pırpır etmez çünkü bu bakan yaşamını sürdürmem için aptal suratımdan başka bir şey gereksediğim yok, buradan güneşin battığı yerin ötelerine dek uzanan dükkânlarım bana yeter de artar bile, bir zamanlar amiral aracılığıyla bizler-

den bir şeyler toplayan turistler, şimdi buralarda imzalı resimlerimin, aşk şiirlerimin yazılı olduğu yıllıkların, giysilerimin parçalarının, üstünde resmim olan madalyaların ardında sürünüp duruyorlar; bütün bunlar için ülkemizin büyükleri gibi günlerini ve gecelerini mermerden oyulmuş bir atlı olarak geçirmenin görkemli felaketine de düşmedim.

Kötü Blacaman'ın bu öyküyü tekrarlayamaması yazık, oysa herkes bunda keşfedilmiş bir şey olmadığını görecek. Bu dünyada onu son kez gördüklerinde eski debdebesinin kırıntıları bile kalmamıştı, ruhu bir mezbahaya dönmüş, çölün katılığından kemikleri birbirine girmişti, ama yine de pazar günü Santa Mariya del Darien Limanı'nda o ölümsüz, gömüte benzer sandığıyla yeniden görünecek denli şıngırtılı çıngırakları vardı, yalnız bu kez ağukıran satmıyor, yürek parçalayan bir sesle, gemicilere herkesin gözü önünde kendisini vurmalarını rica ediyordu, bu doğaüstü yaratığın can veren özelliğini kendi üstünde göstermekti niyeti, bayanlar baylar, benim sahtekârlığımdan, kalpazanlığımdan, kötü oyunlarımdan öyle çektiniz ki bana ne denli inanmazsanız haklısınız, ama bu deneyin öteki dünyayla bir ilgisi yok, annemin kemikleri üstüne yemin ederim, bu sadece küçük bir doğru, eğer bir kuşku kalmışsa içinizde dikkat edin eskisi gibi gülmüyorum, ağlamamak için tutuyorum kendimi. Herhalde çok inandırıcı oluyordu, gömleğinin düğmelerini çözmüş, gözleri yaşla dolu dolu, en can alıcı noktayı göstermek için kalbinin üstüne şiddetli yumruklar indiriyordu, ama gemiciler bu pazar kalabalığının eski ünlerini yitirdiklerini anlayacağına boş vererek vurmadılar. Geçmiş günlerin Blacaman'larını unutmayan biri, Antil Denizi'nin bütün korvinalarını suyun üstüne serecek denli barbasko kökü bulup (kimse bunu nasıl başardığını anlayamadı), bir tas içinde ona getirdi ve o büyük

bir istekle, sanki gerçekten yemek istiyormuş gibi açtı ve gerçekten yedi onları, bayanlar baylar, lütfen telaşlanmayın, ruhumun huzuru için dua da etmeyin, çünkü ölüm sadece bir ziyarettir. Bu kez öyle doğrucuydu ki tiyatro oynar gibi ölüm yaygaraları koparmadı, bir yengeç gibi masadan inip bir süre kararsız kaldıktan sonra uzanmak için uygun bir yer arandı toprakta, oradan bana anasına bakarmışçasına baktı ve son soluğunu kendi kolları arasında tüketti; sonsuz bir kasılmayla burkulan mert gözyaşlarını hâlâ tutuyordu. İlmim beni hiç kuşkusuz, bir tek burada yanıltmıştı. İçine uzatarak yatırabildiğim o koca sandığa koydum onu. Görevliler altın giysiler kuşandı ve üç de piskopos katıldığı için bana elli dört peso dublona çıkan bir anma töreni yaptım. En güzel deniz havası alan bir tepede imparatorlara yaraşır bir mozoleum yaptırdım ona, yine onun adına küçük bir kilisecik yapıldı yanında ve bir demir plakada Gotik harfleriyle şunlar yazılıydı:

ÖLÜ BLACAMAN BURADA YATIYOR, KÖTÜCE KÖTÜ DEDİLER ONA, DENİZCİLERİN DOLANDIRICISI VE BİLGİ KURBANIYDI.

İyi yanlarının hakkını yememek için yaptığım bu saygı gösterimle yetindikten sonra alçaklıklarının intikamını almak istedim, onu zırhlı gömütünün içinde dirilttim ve dehşet içinde debelenir bırakıp gittim. Ateş karıncalarının Santa Mariya del Darien'i yiyip bitirmelerinden çok önceydi bunlar, ama mozoleum hâlâ Atlantik rüzgârlarında uyumak için oraya çıkan canavarların gölgesinde olduğu gibi duruyor ve oradan her geçişimde ona bir otomobil dolusu gül götürürüm, iyi yanlarını anımsar dertlenirim, sonra parça parça dökülen sandığın kalıntıları arasında ağlayışını duymak için kulağını de-

mir plakaya yapıştırırım, eğer bir yolunu bulup yeniden ölmüşse, onu bir kez daha diriltirim çünkü bu cezanın güzelliği, ben yaşadığım sürece, yani sonsuza değin onun da gömütünde yaşamasındadır.

HAYALET GEMİNİN SON GEZİSİ

Onlar şimdi benim kim olduğumu görürler dedi kendi kendine, yeni erkekleşmiş gür sesiyle, büyük gemiyi ilk gördükten uzun yıllar sonra; bir gece kimselerin oturmadığı kocaman bir saray gibi köyün önünden geçmişti; kapkaranlıktı, hiçbir ses gelmiyordu; bütün köyden daha uzun, kilise kulesinden daha yüksekti ve körfezin öte yanındaki korsanlara karşı tahkim edilmiş, eski bir köle limanı olan, her on beş saniyede bir kederli ışığının köyü parlak evlerle gümüşten bir karargâha ve volkanik çöl sokaklarına döndürdüğü döner fenerli sömürge kentine doğru yol alıyordu; o sıralarda sesi henüz tam bir erkek sesi olmamıştı ama annesinin izniyle kumsalda geç saatlere dek rüzgârın ezgilerini dinlerdi, hâlâ anımsıyordu, sanki görür gibiydi, fenerin ışığı üstüne vurunca gemi kayboluyor, ışık geçince yeniden görünüyordu, bir görünüp bir kaybolarak yol alan bir gemiydi, körfezin ağzına doğru limanı belirleyen şamandıraları bir uyurgezer gibi kolluyordu, derken pusulada bir bozukluk oldu ki burnu sığlığa doğru döndü, karaya oturdu, sarsıldı ve sessizce battı, kayalıklardaki böyle bir çarpışmadan, köyün son sokaklarıyla başlayıp dünyanın öteki ucunda uyuyan canavarları bile korkudan donduracak bir sesin, kırılan demir, patlayan makine seslerinin yükselmesi ge-

rekirdi, onun için kendi de bunun bir düş olduğuna karar verdi; hele ertesi gün pırıl pırıl balık kavanozu gibi körfezi, limanın yukarısındaki tepelerde alaca renkli zenci evlerini, Guianas'tan gelen kaçakçı teknelerinin yüklerini, karınları elmas dolu masum papağanları indirdiklerini görünce yıldızları sayarken uyuyakaldım herhalde, o koca gemiyi düşümde gördüm, diye düşündü, böyle olduğuna inandığı için kimseye bir şey söylemedi ve gemiyi de bir daha anımsamadı, ta ertesi marta aynı geceye dek; yunusların denizden çıkmasını beklerken o hayal gemiyi gördü, kasvetli, bir görünüp bir kaybolan, tıpkı geçen yılki gibi yolunu şaşırmış, yalnız bu kez düş olmadığından öyle emindi ki koştu annesine anlattı, annesi de, her işin ters olduğu için beynin bozuldu, gündüzleri uyuyor, suçlu gibi geceleri geziyorsun, diye söylenip umutsuzca üç hafta ağladı, kente inmesi gerekiyordu, oturup ölen kocasını düşüneceği rahat bir şey almalıydı çünkü sallanan iskemlesinin alt tahtalarını on bir yıllık dulluk eskitmişti; bu fırsattan yararlanarak sandalcıya sığlığa doğru çekmesini söyledi, böylece oğlu suyun dibinde deniz yıldızlarından, denizin içindeki tatlı su kaynaklarına dalan pembe-mavi balıklardan, hatta batan bir sömürge gemisinde boğulanların saçlarından başka bir şey olmadığını görecekti, ne batık bir gemiden ne de ona benzer başka bir şeyden eser yoktu ama oğlu öyle inatçıydı ki anne gelecek martta büyük gemiyi birlikte gözleyeceklerine kesinlikle söz verdi, oysa artık geleceğindeki tek kesin şeyin, bir Türk'ün dükkânındaki açık artırmadan aldığı Sir Francis Drake'in zamanından kalma rahat bir iskemle olduğundan haberi yoktu, hemen o gece dinlenmek için oturdu, içini çekip, "Ah, benim zavallı Olofernos'çuğum, bir bilsen bu kraliçe tabutundan alınan sırmaların, kadife kaplamanın üstünde oturmak, seni düşünmek ne güzel," dedi ama ölen kocasının anıla-

rını deştikçe kalbindeki kan kaynayıp çikolataya döndü, sanki oturmuyor, koşuyordu, sıtma tutmuş gibiydi, ter içinde kalmıştı, soluğu toprak kokuyordu; eve gün doğarken geldi, annesini o rahat iskemlesinde ölü buldu, henüz soğumamıştı ama yılan sokmasında olduğu gibi yarı çürümüştü, sonradan aynı şey dört kadının daha başına gelince, katil iskemle denize, kimseye kötülük getiremeyeceği kadar uzaklara atıldı; yüzyıllar boyunca kullanıla kullanıla rahat ettirme yeteneğini yitirmişti, herkesin uğursuz tahtı köye getiren dulun oğlu, diye gösterdikleri bir yetim olarak sıkıntılı bir yaşama alışması gerekiyordu; köy halkının yardımından çok, sandallardan çaldığı balıklarla geçiniyordu, sesi gürleştikçe gürleşiyor, geçmiş görüntüleri hiç anımsamıyordu, ta ki bir başka mart gecesine dek: Denize bakıyordu ve birdenbire, Tanrım, işte orada dev bir balina gibi, behemot gibi, gelin görün, diye deli gibi bağırmaya başladı, gelin görün, köpek havlamalarıyla, kadınların bağrışmalarıyla öyle bir şamata koptu ki en yaşlı adamlar bile William Dampier geldi sandılar, büyük dedelerinin çektiği korkuları anımsayıp yatakların altına saklandılar, sokağa çıkanlar ise tam o sırada doğuda yeniden yitip yıllık felaketine doğru giden gerçekdışı makineye bakmak zahmetinde bulunmadılar; çocuğu yumruklamaya başladılar, iki büklüm ettiler onu, işte o zaman öfkeden tükürükleri akarak kendi kendine, görürler benim kim olduğumu dedi ama fikrini kimseye açmadı, bütün yıl hep aynı şeyi düşündü, görürler benim kim olduğumu diyordu, aklına koyduğunu yapmak için, ki yaptı bunu, bir kez daha hayalet geminin geçeceği geceyi bekliyordu, bir sandal çalıp körfezi geçecek, geceyi büyük anı bekleyerek köle limanının içerlerinde, Antiller'in bu gözyaşı limanında geçirecekti, bu serüvene öyle kaptırmıştı ki kendini her zaman yaptığı gibi ne Hindu dükkânlarının önünde durup tek par-

ça fildişinden oyulmuş mandarinlere baktı, ne tekerlekli iskemlelerdeki Hollandalı zencilerle alay etti, ne de Brezilyalı kadınların etinin pişirilip satıldığı gizli bir meyhanede bir canavarın büyülemesiyle bütün dünyayı dolaşan, bakır tenli Malayalılardan korktu; çünkü gece gelene dek kendinde değildi, gece bütün yıldızların ağırlığıyla çöktü üstüne, ormandan çürümüş salamanderlerin ve gardenyaların güzel kokusu yayılıyordu ve işte o çalınmış bir sandalın içinde körfezin ağzına doğru kürek çekiyordu, gümrük polisinin dikkatini çekmemek için fener yakmamıştı, her on beş saniyede bir fenerin uzun yeşil ışığı onu gerçeküstü yapıyor, sonra yeniden gelen karanlıkla insan oluyordu, limanı belirleyen şamandıralara yaklaştığını, fenerin gittikçe keskinleşen sıkıcı ışığından başka denizin soluğunun da gitgide kederli gelmesinden anlıyordu, öyle dalgın kürek çekiyordu ki birdenbire yanında bitiveren korkunç köpekbalığı soluğunun nereden geldiğini ve sanki bütün yıldızlar sönmüşçesine gecenin neden kapkara kesiliverdiğini anlayamadı; gemi oradaydı oysa, bütün o akıl almaz büyüklüğüyle, aman Tanrım, dünyadaki en büyük şeylerden daha büyük, denizlerdeki ve karalardaki karanlık her şeyden daha kara, üç yüz bin tonluk köpekbalığının kokusu sandalın o denli yakınından geçiyordu ki, bu çelik dağının ek yerlerini görebiliyordu, sonsuz lombozlarında tek bir ışık yoktu, makinelerinden tek bir hırıltı gelmiyordu, tek bir can yoktu, kendi sessiz evrenini, kendi ölü havasını, kendi ilerlemeyen zamanını, içinde bütün boğulmuş hayvanların yüzdüğü kendi sapık denizini de birlikte taşıyordu ve fenerin çakmasıyla birden yitiverdi, yeniden bir anda o saydam Antil oldu; mart gecesi, pelikanların her günkü havası ve şamandıraların arasında böylece yalnız kaldı; ne yapacağını bilemeden, şaşkın, kendi kendine sorarken esrarlı bir soluk bütün şamandıraları, birinciden sonun-

cuya dek üfleyip yok etti, böylece fenerin ışığı geçince gemi yeniden göründü, şimdi artık pusulaları şaşırmıştı, kimbilir belki de hangi okyanusun neresinde olduğunu bile bilmiyordu, görünmeyen kanalı bulmak istiyor ama sığlığa doğru gidiyordu gerçekte, bütün büyünün limanın ağzındaki kanalı belirleyen uğursuz şamandıralarda olduğunu birden kesinlikle anlayıverdi, sandaldaki feneri yaktı, küçük kırmızı ışık gözleme kulesindekileri kuşkulandırmazdı ama kaptana yol gösteren bir güneş olacaktı ve gemi rotasını düzeltti, ışığın yardımıyla kanalın ana girişinden uğurlu bir dirilişle bir manevra yapıp geçti, derken aynı anda bütün ışıklar yandı, kazanlar solumaya başladı, yıldızlar yerlerine çakıldılar, hayvan ölüleri dibe gitti, tabak sesleri, mutfaklardan defneli salçaların güzel kokusu geldi, salonların kuytu köşelerinde açık deniz âşıklarının yürek atışı, ay ışığı vurmuş güvertelerde orkestranın nabzı hissedilmeye başlandı, ama delikanlının hâlâ öfkesi geçmemişti, ne coşkuyla şaşkına dönmüş ne de bu mucizeden korkmuştu, şimdi her zamankinden daha kararlı olarak kendi kendine, şimdi görecekler benim kim olduğumu onlar, korkaklar, şimdi görecekler dev makine çarpmasın, diye yana çekileceği yerde, tam önünde kürek çekmeye başladı, şimdi gerçekten görecekler benim kim olduğumu ve fenerle gemiye yol göstermeye devam etti, geminin kendisine uyduğuna iyice kanaat getirince, bir kez daha rotasını değiştirdi, burnunu doklardan döndürdü, gemiyi görünmeyen kanaldan çıkardı ve sanki bir deniz kuzusuymuş gibi ipinden tutup çekerek uyuyan köyün ışıklarına doğru götürdü, canlı gemiyi fenerin ışığı bozamıyordu, onu her on beş dakikada görünmez yapacağı yerde alüminyuma dönüştürüyordu, belli belirsiz seçilen şeyler iyice görünmeye başlamıştı; kilisenin haçı, evlerin yoksulluğu, gemi arkasından geliyordu hâlâ, içinin isteğine uymuş izliyordu, kalbinin

üstüne yatmış uyuyan kaptanıyla, ambarda dövüşen boğalarıyla, revirdeki yalnız hastasıyla, sarnıçlardaki öksüz sularıyla izliyordu, gafil dümenci kayalıkları rıhtımla karıştırmış olmalıydı çünkü tam o anda büyük bir gürültü koptu ve delikanlı başından aşağı dökülen buhar sağanağıyla sırılsıklam oldu, yeni bir gümbürtü, el malı sandal nerdeyse batmak üzereydi, bir gümbürtü daha, artık iş işten geçmişti, kıyıdaki deniz kabukları, sokak taşları, ona inanmayanların kapıları artık önlerindeydi, bütün köy bu dehşet verici geminin ışıklarıyla aydınlanmıştı, zar zor bir yana çekilip kopan faciaya yer bıraktı, bu kargaşalığın içinde bağırıyordu, işte gelin, görün, korkaklar, koca çelik yığınının karaya vurup toprağı parça parça etmesinden bir saniye önce, dokuz bin beş yüz şampanya kadehinin o tertemiz yok oluşu, birbiri ardına tuzla buz oluşu duyuldu, sonra ortalık aydınlandı, artık bir mart ayında bir şafak vakti değil, pırıl pırıl bir çarşamba günüydü ve o, kendisine inanmayanların ağızları bir karış açık, dünyanın bu en büyük gemisini seyrettiklerini gördü, mutlu oldu, gemi ise kilisenin önünde karaya oturmuştu; bütün beyazlardan daha beyaz, çan kulesinden yirmi kez daha yüksek, köyden doksan yedi kez daha uzundu, üstünde demir harflerle adı yazılıydı, "Halâlcsillag" ve her yanından ölüm denizlerinin baygın, eski çağlardan kalma suları sızıyordu.

ISABEL'İN MACONDO'DA YAĞMURU SEYREDERKEN KENDİ KENDİNE KONUŞMASI

Kış, bir pazar günü insanlar kiliseden çıkarken bastırdı. Cumartesi gecesi hava çok sıkıntılıydı. Hatta pazar sabahı bile kimse yağmur yağacağını düşünmemişti. Ayinden sonra biz kadınlar daha şemsiyelerimizi açamadan sert, kara bir rüzgâr esti; geniş yuvarlak bir çember içinde döne döne mayısın tozunu, kuru döküntülerini, süpürdü götürdü. Yanımda duran biri, "Yağmur rüzgârı bu," dedi bana. Ben bunu daha önceden anlamıştım. Daha kilise merdivenlerine adımımı attığım an içimde, midemde çamurumsu bir şey hissetmiş, fena olmuştum. Erkekler bir elleri şapkalarında, bir ellerinde mendil, rüzgâr ve tozdan korunarak en yakın evlere koşmuşlardı. Sonra yağmur başladı. Gök, başımızın hemen bir karış üstünde kanat çırpan kül rengi bir pelte kesildi.

Sabahın geri kalan bölümünde üvey annemle parmaklığın kenarında oturduk, yedi aylık şiddetli bir yazdan ve o yakıcı tozdan sonra saksılarda susuzluktan kavrulmuş biberiye ve hintsümbüllerini yağmur canlandıracağı için seviniyorduk. Öğleyin topraktan yükselen ısı kesildi; altüst olan toprağın, uyanan ve canlanan bitkilerin kokusu biberiyenin kokusuyla serin ve can verici yağmur kokusunda birleşti. Babam öğle yemeğinde, "Mayıs yağmurları güzel günlere işarettir," dedi. Yeni mevsim

için söylenen bu parlak söz üzerine üvey annem gülümseyerek haç çıkartıp bana, "Vaazda da böyle söylediler," dedi. Babam güldü. Yemeğini iştahla yedi, hatta parmaklığın yanında oturup yemeğini rahatça sindirdi; sessiz, gözleri kapalıydı ama uyumuyordu, sanki uyanıkken düş görür gibiydi.

Bütün öğleden sonra tekdüze yağdı. Hiç değişmeyen, rahatlatıcı bir şiddetle suyun aktığı duyuluyordu, tıpkı bütün bir öğle sonrası süren tren yolculuklarında olduğu gibi. Ama biz fark etmeden yağmur duyularımıza iyice işlemekteydi. Pazartesi sabahı erkenden avludan gelen buz gibi dondurucu soğuğu kesmek için avlunun kapısını kapatırken bütün duyularımız yağmurla dolmuştu. Ve pazartesi sabahı sonraki saatlerde yağmur duyularımızdan aşıp taşıyordu. Üvey annemle bahçeye bakmaya gittik. Katı, kül rengi mayıs toprağı bir gece içinde ucuz sabunlar gibi kara, yapışkan bir madde olmuştu. Saksılardan sular sızmaya başladı, "Gece çok fazla yağmur yemişler," dedi üvey annem. Ve onun gülümsemediğine, bir gün önceki neşesinin geceleyin belirsiz, bıkkın bir ciddiyete dönüştüğüne dikkat ettim. "Doğru," dedim. "Yerliler saksıları yağmur dininceye dek verandaya alsalar daha iyi olur," diye sürdürdüm. Yağmur öteki ağaçların üstünde kocaman bir ağaç gibi büyürken saksıları verandaya aldılar. Babam pazar günü oturduğu aynı yerdeydi ama yağmurdan söz etmedi. "Dün gece iyi uyumadım galiba çünkü sırtım tutulmuş olarak uyandım," dedi. Ve orada, parmaklığın yanında ayakları bir iskemleyle dayalı, başı bomboş bahçeden yana dönük oturup kaldı. Sadece yemeği geri çevirdiği sırada alacakaranlıkta yağmurdan söz etti, "Sanki hava hiç açmayacakmış gibi," dedi. Sıcak ayları anımsadım. Ağustosu anımsadım; zamanın ağırlığı altında ölmek için kendimizi koyverdiğimiz, giysilerimizin bedenlerimize yapıştığı, geçmek bilmeyen saatin dı-

şardan gelen ısrarlı ve tatsız vızıltısını dinlediğimiz o uzun, korkunç öğle uykusu saatlerini. Islak duvarlara baktım, kirişlerin birleştiği yerler sudan kabarmıştı. Küçük bahçeye baktım, ilk kez bomboştu, duvarın dibindeki yaseminler, annemin anısına sadık duruyordu. Babamı gördüm, sallanan iskemleye oturmuş, ağrıyan sırtını bir yastığa dayamış, kederli gözleri yağmur labirentinde yitip gitmişti. Ağustos gecelerini anımsadım; o güzelim sessizliğin içinde yalnızca, yağlanmamış paslı ekseni çevresinde dönen dünyanın çıkardığı bin yıllık ses duyulurdu. Birden karşı durulmaz bir keder sardı her yanımı.

Tıpkı pazar günü gibi bütün pazartesi de yağmur yağdı. Ama şimdi başka türlü yağar gibiydi; çünkü kalbimde değişik, acı bir şeyler olduğunu hissettim. Akşam saatlerinde bir ses iskemlemin yanı başında, "Yağmur da sıktı artık," dedi. Başımı çevirmeden Martin olduğunu sesinden tanımıştım. Kocam olduğu hüzünlü aralık sabahından sonra bile, değişmeyen aynı soğuk ve ürkütücü haliyle yanımdaki iskemlede konuştuğunu biliyordum. Beş ay geçmişti o zamandan beri. Şimdi gebeydim. Ve Martin burada, yanı başımda, yağmurun onu sıktığını söylüyordu. "Sıkmıyor," dedim. "Bu bomboş bahçeyle avludan kalkıp içeri giremeyen zavallı ağaçlarla bana çok hüzünlü geliyor." Sonra ona bakmak için döndüm, Martin gitmişti. Bana, "Sanki hava bir daha hiç açmayacakmış gibi görünüyor," diyen yalnızca bir sesti, bu sese dönüp baktığımda yalnız boş bir iskemle gördüm.

Salı sabahı bahçede bir inek bulduk. Kafa tutan, sert hareketsizliği içinde yüksek kayalık bir burun gibiydi; başı öne eğilmiş, ayakları çamura gömülmüştü. Bütün sabah yerliler sopalarla, taşlarla onu bahçeden çıkartmak için uğraştılar. Ama inek yağmurun eğdiği koca kafası, çamura gömülmüş ayaklarıyla orada, bahçede vakur, sert ve soğukkanlı duruyordu. Babamın hoşgörüsü ve sabrı

tükeninceye dek hayvanı durmadan rahatsız ettiler. "Bırakın onu," dedi. "Geldiği gibi gider."

Salı sabahı su, tıpkı kalbin üstündeki kefen gibi sıkıp acıtmaya başladı. İlk sabah serinliği sıcak, yapışkan bir neme dönüşüyordu. Hava ne çok sıcak ne de çok soğuktu, bir sıtma nöbetinin ürperticiliğindeydi. Ayaklar ayakkabıların içinde terliyordu. Giysilerin tene değmesi mi, yoksa düpedüz çıplak ten mi sıkıntı veriyor belli değildi. Verandada oturduk ama ilk gün yaptığımız gibi yağmuru gözlemedik. Artık yağdığını bile hissetmiyorduk. Sisin içinde yalnız ağaçların dış çizgilerini görebiliyorduk; düşünde bir yabancıyı gördükten sonra uyanıp dudaklarında bulduğu o tadı anımsatan hüzünlü, ıssız gün batışları oluyordu. Günlerden salı olduğunu biliyordum, Saint Jerome ikizlerini, bize her hafta seslerinin korunmamış güzelliğiyle kederli ve buruk görünen basit türküler söylemeye gelen o kör kızları anımsadım. Yağmurun ötelerinde kör ikizlerin küçük türkülerini duyar gibi oldum; onların evde olduğunu, dışarı çıkıp türkü söylemek için itişerek yağmurun dinmesini beklediklerini düşündüm. Sonra bugün Saint Jerome ikizlerinin gelmeyeceklerini düşündüm, her salı öğle uykusundan sonra o sonu gelmez limon dalını almak için verandaya gelen dilenci kadın da gelmeyecekti.

O gün yemek saatlerini şaşırdık. Öğle uykusu saatinde üvey annem yavan bir çorbayla bayat ekmek verdi. Gerçekte pazartesi güneş battığından beri yemek yememiştik ve sanırsam o zamandan beri de düşünmez olmuştuk. Uyuşmuştuk, yağmur bizi kendimizden geçirmişti, doğanın çöküntüsüne sessiz ve direnmeksizin katılmıştık. Öğleden sonra tek kımıldamayan inekti. Birden boğuk bir sesle içi sarsıldı ve ayakları daha büyük bir kuvvetle çamura battı. Sonra yarım saat kadar kıpırdamadan durdu, sanki şimdiden ölmüş gibiydi de yaşama

alışkanlığı yüzünden devrilemiyordu; bu alışkanlık, bedeninden daha güçsüz düşene dek durdu. Sonra ön ayaklarını büktü, kara ve parlak butları hâlâ son bir acılı direnişle havadaydı, ıslak burnu çamura gömüldü, sonunda sessiz, yavaş ve vakur bir törenle tümden yıkılıp kendi yapısının ağırlığına teslim oldu. "Bu kadar dayanabildi," diye bir ses duydum yanı başımda. Dönüp baktım, eşikte salı günlerinin dilenci kadını duruyordu, bir dal limon istemek için fırtınadan çıkıp gelmişti.

Eğer oturma odasına gidip de masayı duvara dayatılmış, eşyaları üstüne yığılmış ve karşıda da bütün gece hazırlanan sandık ve kapkacak kutularını görmeseydim, belki çarşamba günü bu çaresiz havaya alışırdım. Bu görünüm içimde korkunç bir boşluk açtı. Gecceleyin bir şeyler olmuştu. Ev karmakarışıktı; çıplak ayaklı, gömleksiz, pantolonlarını dizlerine dek sıvamış Guajiro yerlileri eşyaları yemek odasına taşıyorlardı. Adamların yüzlerinden ve işi büyük bir önemsemeyle görmelerinden boşa çıkmış bir karşı koyuşun, yağmurda gereksenen ve horlanmış zavallı kişiliklerinin öfkesi taşıyordu. Yönsüz ve amaçsız dolaşıyordum. Kendimi deniz yosunlarının, likenlerin, yumuşak ve yapışkan zehirli mantarların ekildiği gölgelik ve nemli yerlerde oluşan iğrenç bitkilerle gübrelenen bir çayırlığa dönmüş hissediyordum. Oturma odasında yığılan eşyaların boş görünümüne bakarken üvey annemin kendi odasından beni zatürree olacaksın, diye uyardığını duydum. Ancak o zaman suyun bileklerime dek geldiğini fark ettim. Evi su basmıştı; yerler kalın, tutkal gibi yapışkan ölü bir su tabakasıyla örtülüydü.

Çarşamba günü öğlene dek sürdü gün doğuşu. Ve öğleden sonra daha saat üç olmadan, erken erken gece bastırdı iyice; avluda aynı ağır, tekdüze, acımasız bir uyumla yağmur sürüp gidiyordu. Zamansız bastıran, yumuşak, kasvetli bir alacakaranlıktı; doğanın verdiği sıkın-

tı karşısında yenik ve çaresiz, duvara dayalı iskemleler üstünde tünemiş Guajiroların sessizliği içinde gelişiyordu. İşte bu sıralarda dışardan haberler gelmeye başladı. Kimsenin bir haber getirdiği yoktu. Yalnızca kendi kendine geliyordu, hiç eksiksiz ulaşıyordu; ev eşyalarının ufak tefek döküntülerini, bazı şeyleri, daha birçok şeyleri, geçmiş bir felaketin artıklarını, hayvan kalıntı ve ölülerini sürükleyerek sokaklarda akan sıvı çamur taşıyordu. Pazar günü olan olaylar, ki o güne dek yağmur hâlâ bereketli bir mevsimin habercisi sayılıyordu, bizim evimizde iki gün sonra duyuldu. Ve çarşamba günü haberler sanki fırtınanın iç gücüyle itilircesine geldi. Kilisenin sularla dolduğu ve yıkılması beklendiği öğrenilmişti. O gece nasıl öğrendiği şaşılacak biri de, "Tren pazartesiden beri köprüden geçemiyormuş, kabaran sular rayları sürüklemiş galiba," dedi. Ve hasta bir kadının yatağından kaybolduğu ve öğleden sonra avluda suların içinde sürüklenirken bulunduğu duyuldu.

Dehşet içinde korkuya ve sele kendimi bırakmış, bir sallanan iskemleye oturdum; ayaklarımı altıma alıp gözlerimi bulanık bir önseziyle dolu nemli karanlığa diktim. Üvey annem kapıda göründü; başı dimdik, elinde yüksekte tuttuğu bir lamba vardı. Aileden ölen birinin hayaleti gibiydi, ben kendim de bu hayaletin doğaüstü durumunu paylaştığım için ondan korkmuyordum. Yanıma geldi. Başı hâlâ dik, lamba havada, suları sıçratarak verandaya çıktı. "Dua edelim şimdi," dedi. Elinde tespihi karşımda durmuş, "Dua edelim şimdi. Gömütler sudan açılmış, zavallı ölüler gömütlükte yüzüyormuş," diyordu.

O gece çok az uyumuş olmalıydım, irkilerek uyandım; çürüyen bedenlerden gelen kokular gibi ekşi ve keskin bir koku vardı. Yanımda horlayarak uyuyan Martin'i kuvvetle sarstım. "Duymuyor musun?" diye sordum. O, "Ne?" dedi. "Koku. Yollarda yüzen cesetlerden

geliyor herhalde," dedim. Bu düşünce beni dehşet içinde bırakmıştı ama Martin duvardan yana dönüp boğuk ve uykulu bir sesle, "Bunlar senin uydurmaların. Gebe kadınlar hep bir şeyler uydururlar," dedi.

Perşembe gün ağarırken koku kesildi, uzaklık hissi yitmişti. Zaman fikri bir gün öncesinden beri bozulmuş, tümden yok olmuştu. Böylece perşembe olmadı. Perşembe diyebileceğimiz şey, cumayı incelemek için iki elimizle araladığımız peltemsi, maddesel bir şeydi. Orada kadınlar ve erkekler yoktu. Babam, üvey annem, yerliler kış bataklığında kımıldayan yağlı, gerçekten uzak bedenlerdi. Babam bana, "Sana ne yapacağın söylenene dek buradan ayrılma," dedi. Sesi uzaktan, dolaylı geliyordu ve sanki kulakla değil de, tek uyanık kalan dokunma duyusuyla seziliyordu.

Ama babam geri dönmedi, bu havanın içinde yitti. Bunun için ben de gece olunca beni yatak odama götürmesi için üvey anneme seslendim. Bütün gece süren rahat ve sakin bir uyku uyudum. Ertesi gün hava aynıydı; renksiz, kokusuz ve ıssız. Uyanır uyanmaz bir iskemlenin üstüne çıktım ve hiç kımıldamadan orada kaldım, çünkü bir şey bilincimin bir parçasının tümden uyanmadığını söylemişti bana. Sonra trenin düdüğünü duydum. Fırtınadan kaçan trenin uzun ve kederli düdüğü. "Bir yerlerde hava açmış olmalı," diye düşündüm. Ve arkamda bir ses bu düşünmeme karşılık verir gibi, "Nerede?" dedi. "Kim var orada?" diye araştırarak sordum. Uzun, ince kollarıyla duvar tarafında üvey annemi gördüm. "Benim, dedi. "Duyuyor musun?" diye sordum. Ve o, belki kasabanın dış eteklerinde havanın açtığını ve demiryolunu onardıklarını söyledi. Sonra bana dumanı tüten bir tepsi kahvaltı uzattı. Kaynamış tereyağı ve sarmısak salçası kokuyordu. Bir tabak çorbaydı. Çok şaşırıp saati sordum. Ve o donuk, güçsüz bir tevekkül havası taşıyan sesiyle, "İki buçuk fa-

lan olmalı. Tren bunca şeyden sonra gecikmedi," dedi. Ben, "İki buçuk! Nasıl bu denli uyuyabildim!" dedim. Üvey annem, "Çok uyumadın. Saat üçten fazla yoktur," dedi. Ve ben titreyerek, tabağın parmaklarımın arasından düşeceğini hissederek, "Cuma, saat iki buçuk," dedim. Ve o canavarca sakin, "Perşembe iki buçuk, yavrucuğum. Hâlâ perşembe iki buçuk," dedi.

Duyuların değerlerini yitirdiği bu uyur uyanık durumda ne kadar kaldığımı bilmiyorum. Sadece sayısız uzun saatlerden sonra bitişik odadan bir ses duyduğumu biliyorum. O ses, "Şimdi yatağı bu yana toplayabilirsin," dedi. Yorgun bir sesti bu ama bir hastadan çok, iyileşme devresinde olan birinin sesiydi. Sonra suyun içindeki tuğla seslerini duydum. Taş gibiydim, yatay durumda olduğumu fark ettim. Sonra büyük bir boşluk hissettim. Ve birden kalbimin donmuş bir taşa dönüştüğünü hissettim. "Öldüm," diye düşündüm. "Tanrım, öldüm ben." Yatakta sıçradım. Bağırdım. "Ada! Ada!" Öte yandan Martin'in tatsız sesi karşılık verdi bana: "Seni duyamazlar, onlar şimdiden dışarı çıktılar bile." Ancak o zaman havanın düzeldiğini ve her yanımızı bir sessizliğin, bir sakinliğin, bir gizli ve derin mutluluğun, ölüme çok benzemesi gereken kusursuz bir durumun sardığını anladım. Sonra verandada ayak sesleri duyulmaya başladı. Açık, tümden canlı bir ses işitildi. Sonra serin bir rüzgâr kapıyı sarstı, kapı tokmağı gıcırdadı ve katı, anıtımsı bir beden, olgun bir meyve gibi avludaki sarnıcın derinliklerine düştü. Havadaki bir şey, görünmeyen birinin karanlığın içinde gülümsediğini hissettiriyordu. "Güzel Tanrım," diye düşündüm, zamanın iç içe geçmesinden şaşkına dönmüştüm. "Eğer şimdi beni geçen pazar ayinine çağırmaya gelirlerse hiç şaşmam."

MELEKLERİ BEKLETEN KARA ADAM

Nabo, samanların üstünde yüzükoyun yatıyordu. Ahırın sidik kokusunun bedeninde dolandığını hissediyor; parlak, kara derisinde son atların sıcak, canlı anısını duyuyor; derisini hissedemiyordu. Nabo hiçbir şey hissetmiyordu. Gözlerini açtı. Yeniden kapattı. Sonra öğleden beri olduğu gibi sessiz, taş gibi uzanmış kaldı; zamanın dışında geliştiğini duyuyordu, bu birinin arkasından, "Nabo, hadi gel. Yetti bu uyku artık," demesine değin sürdü. Öte yana döndü, atları göremedi. Kapı kapalıydı. Atların ayaklarını sabırsızca yere vurmalarından çıkan sesi duymamasına karşın, Nabo yine de onların karanlıkta bir yerde olduklarını düşündü. Kendisiyle konuşan adamın ahırın dışından seslendiğini düşündü çünkü kapı içerden kapanmış, kol demiri vurulmuştu. Bir kez daha arkasındaki ses ona, "Oldu işte, Nabo yetti bu uyku artık. Neredeyse üç gündür uyuyorsun," dedi. Ancak o zaman Nabo gözlerini iyice açıp anımsadı: "At teptiği için buradayım."

Saatleri bilmiyordu. Günler geride kalmıştı. Sanki birisi, hep kasaba meydanına gittiği o uzak cumartesi gecelerinin üstünden ıslak sünger geçmişti. Beyaz gömleği unuttu. Yeşil sazlardan örülmüş yeşil bir şapkası, kara bir pantolonu olduğunu unuttu. Ayakkabıları olmadığını unuttu. Nabo cumartesi akşamları müzik dinlemek için

değil; kara adamı seyretmek için alana gider, bir köşede sessizce otururdu. Her cumartesi görürdü, onu. Zencinin kulağına bağladığı boynuz çerçeveli gözlüğü vardı, en arka sıralardan birinde saksofon çalardı. Nabo kara adamı görürdü ama kara adam onu görmezdi. Eğer Nabo'nun cumartesi akşamları Zenci'yi görmeye gittiğini bilen biri olsaydı ve ona kara adamın kendisini hiç görüp görmediğini sorsaydı (bu şimdi olamaz, artık anımsamıyor), Nabo, hayır, derdi. Atları tımar ettikten sonra yaptığı tek şey kara adamı seyretmekti.

Bir cumartesi akşamı Zenci bandodaki yerinde yoktu. Nota sehpasının orada olmasına karşın Nabo önce adamın bir daha halk konserlerinde çalmayacağını sandı. Sonradan nota sehpasının orada olduğunu düşünerek Zenci'nin bir dahaki cumartesiye döneceğini düşündü. Ama öteki cumartesi Zenci dönmedi, nota sehpası da kalkmıştı.

Nabo öteki yana döndü ve kendisiyle konuşan adamı gördü. Başlangıçta tanıyamadı onu, ahırın karanlığında silikti. Bir kalasın üstüne oturmuş konuşuyor, elleriyle dizlerine vuruyordu. "At tekmeledi beni," dedi Nabo yeniden, adamı çıkarmaya çalışıyordu. "Biliyorum," dedi adam. "Atlar yok şimdi burada, biz seni koroda bekliyoruz." Nabo başını salladı. Hâlâ düşünmeye başlamamıştı, derken adamı bir yerde gördüğünü düşünüverdi. Nabo bir şey anlamadı ama birinin ona bunu söylemesini de garipsemedi, çünkü her gün atları tımar ederken oyalamak için şarkılar uydururdu. Sonra atlara söylediği aynı şarkıları oturma odasında dilsiz kızı oyalamak için söylerdi. Eğer şarkı söylerken biri ona seni koroya alacağım deseydi şaşırmayacaktı. Şimdi ise bir şey anlayamadığı için hiç şaşırmadı. Yorgundu; sersemlemiş, aptala dönmüştü. "Atlar nerede bilmek istiyorum," dedi. Ve adam, "Sana söyledim ya, atlar burada yok. Bizim bütün istediğimiz seninki gibi bir ses," dedi. Yüzükoyun samanların

üstünde yatan Nabo bunu duydu belki de ama atnalının alnında bıraktığı acıyla iç içe geçmiş öteki duygularını ayırt edemiyordu. Samanların üstünde başını döndürdü ve uyuyakaldı.

Zenci'nin bandoda olmamasına karşın Nabo yine de iki-üç hafta kadar alana gitti. Nabo birine sorsa belki kara adama ne olduğunu öğrenirdi. Ama sormadı ve ta ki bir başka adamın bir başka saksofonla gelip Zenci'nin yerini almasına dek hep gitti. O zaman Nabo Zenci'nin dönmeyeceğine inandı ve alana gitmemeye karar verdi. Uyanınca çok az uyudum, diye düşündü. Islak saman kokusu genzini yakıyordu. Gözlerinin önünde hâlâ karanlık uzayıp gidiyor, her yanını çeviriyordu. Ve adam hâlâ köşesindeydi. Dizlerine vurup duran adamın sakin, belirsiz sesi, "Seni bekliyoruz Nabo. Uyuyalı neredeyse iki yıl olacak, kalkmak istemiyorsun," dedi. Bunun üzerine Nabo yeniden gözlerini kapattı. Sonra yeniden açtı, köşeye bakmaya koyuldu ve adamı bir kez daha gördü; şaşırdı, hayretler içinde kaldı. Ancak o zaman adamı tanıdı.

Eğer evdekiler Nabo'nun cumartesi akşamları alanda ne yaptığını bilselerdi, artık gitmemeye başladıktan sonra herhalde evde müzik olduğu için gitmediğini sanırlardı. O sıralarda kız eğlensin, diye eve gramofon getirmiştik. Bütün gün onu kurmak için biri gerekiyordu, bu işe en uygun Nabo'dan başkası olamazdı. Atlara bakmadığı zaman yapacaktı. Kız oturduğu yerden plakları dinlerdi. Kimi kez müzik çalarken kız iskemlesinden kalkar, yine duvara baka baka, tükürükleri akaraktan, kendini sürükleyerek verandaya çıkardı. Nabo iğneyi kaldırır, şarkı söylemeye başlardı. Başlangıçta eve yeni geldiğinde elinden ne iş geldiğini sormuştuk, Nabo şarkı söylerim demişti. Ama kimse üstünde durmadı bunun. Biz atları tımar edecek bir çocuk arıyorduk. Nabo kaldı. Fakat sanki biz onu şarkı söylemesi için tutmuşuz, atları

tımar etmekse sadece işini kolaylaştıran bir oyalanmaymış gibi hep şarkı söylüyordu. Bu, bir yıldan fazla, biz evdekilerin, kızın bir daha hiç yürüyemeyeceği, kimseleri tanıyamayacağı, biz onu iskemlesinden alıp odasına götürene dek donuk gözlerle duvara bakıp gramofonu dinleyen ölü, küçük bir kız olarak kalacağı fikrine alışmamıza dek sürdü. Bunun üzerine kız bize artık üzüntü vermez oldu ama Nabo hâlâ gramofonu hiç şaşmadan kuruyordu. Bunlar Nabo'nun cumartesi akşamları alana gittiği sıralardaydı. Bir gün çocuk ahırdayken gramofonun yanında bir ses, "Nabo!" dedi. Söyleyecek kimse olmadığı için üstünde durmadık. Ama ikinci kez, "Nabo!" diye işitince başımızı kaldırıp sorduk: "Kim var kızın yanında?" Ve birisi, "Kimsenin girdiğini görmedim," dedi. Bir başkası, "Birinin Nabo, diye seslendiğinden eminim," dedi. Gidip baktığımızda kızı bulduk yalnızca, sırtı duvara dayalı yerdeydi.

Nabo erken döndü ve hemen yattı. Ertesi cumartesi Zenci görünmediği için alana gitmedi. Ve üç hafta sonra, bir pazartesi günü, Nabo ahırdayken gramofon kendi kendine çalmaya başladı. Kara çocuğun şarkı söyleyerek atların suyuyla sırılsıklam geldiğini görünce, "Nasıl çıktı dışarı?" diye sorduk. O, "Kapıdan çıktım, öğlenden beri ahırdayım," dedi. "Gramofon çalıyor, duymuyor musun?" diye sorduk ona. Nabo, duyuyorum dedi. Biz, "Kim kurdu?" diye sorduk. O, omuzlarını silkip, "Kız. Çoktan beri kuruyor," dedi.

İşte, biz onu ahırda kilitli, alnında kurumuş atnalı izi, samanların üstünde yatar buluncaya dek, işler bu yoldaydı. Omuzlarından tutup kaldırdığımız zaman Nabo, "Beni at tekmelediği için buradayım," dedi. Söylediklerine aldıran yoktu. Bizim ilgimizi çeken donuk ölü gözleri, yeşil köpük dolu ağzıydı. Bütün gece ağladı, ateşler içinde yandı, sayıkladı, ahırın samanlarında kay-

bettiği tarağını anlattı. İlk gün böyleydi. Ertesi günü gözlerini açınca, "Susadım," dedi, su getirdik, bir dikişte içti, bir parça daha istedi ikinci kez. Nasılsın, diye sorduk. "Sanki beni bir at tepmiş gibi," dedi. Ve bütün gün, bütün gece durmadan konuştu. Sonunda yatağın içinde oturup işaretparmağıyla göstererek, dörtnala giden atların bütün gece kendisini uyutmadığını söyledi. Ama bir gece öncesinden beri ateşi yükselmemişti. Sayıklamamıştı. Ama öyle çok konuşuyordu ki sonunda ağzına mendil bağladılar. Bunun üzerine Nabo ağzı mendilli olarak şarkı söylemeye başladı, kapalı kapının üstünde su aranan kör atların soluklarını kulağının yanı başında duyduğunu anlatıyordu. Yemek yemesi için mendili çözünce Nabo duvardan yana döndü, biz de uyudu, diye düşündük. Uyandığı zaman artık yatakta değildi. Elleri ve ayakları odadaki iki kalasa bağlanmıştı. Nabo bu bağlanmış durumda şarkı söylemeye koyuldu.

Nabo adamı tanıyınca ona, "Ben seni daha önceden görmüştüm," dedi. Adam da, "Her cumartesi beni seyretmeye alana gelirdin," dedi. Nabo, "Doğru ama ben seni görürdüm de, sen beni görmezsin sanırdım," dedi. Ve adam, "Ben seni hiç görmedim ama sonra gelmemeye başlayınca, sanki biri beni cumartesileri artık seyretmiyormuş gibi bir duyguya kapıldım," dedi. Nabo da, "Bir daha dönmedin ama ben üç-dört hafta daha gittim," dedi. Adam hâlâ kıpırdamadan ve dizlerine vurarak, "Hepsinden iyisi olduğu halde alana dönemezdim," dedi. Nabo oturmaya çalıştı, başını salladı samanların içinde; hâlâ o soğuk, inatçı sesi duyuyordu, derken nasıl olduğunu anlayamadan yeniden uykuya daldı. At teptiğinden beri hep böyle oluyordu. Ve hep o sesi duyuyordu: "Seni bekliyoruz, Nabo. Uyuyalı ne kadar oldu artık bilemiyoruz."

Nabo atlardan birinin kuyruğunu tarıyordu, Zenci bandoya gelmeyeli dört hafta olmuştu. Daha önce hiç

atların kuyruğunu taramamıştı. Sadece tımar eder ve bu arada şarkı söylerdi. Ama çarşamba günü çarşıya gittiğinde bir tarak görmüştü ve kendi kendine. "Bu tarak atların kuyruğunu taramak için," demişti. On-on beş yıl önce bir at Nabo'yu işte bu yüzden tepip yaşamının geri kalan süresinde aptal bırakmıştı. Evdekilerden biri, "Böyle olacağına, yaşamını durmadan saçma sapan konuşarak geçireceğine, o gün ölseydi daha iyi olurdu," demişti. Sadece orada, odada kilitli olduğunu biliyorduk ve kız da bir daha gramofona dokunmamıştı. Ama bizim evdekilerin bunları bildiği, aldırdığı yoktu. Sanki bir atmış gibi, sanki yediği tekme onu tembelleştirmiş, alnına atların budalalığını oturtmuş gibi onu kilitlemiştik. Ve dört duvar arasına koymuştuk, sanki başka bir biçimde öldürmek için yeterince soğukkanlı olmadığımızdan, onu kapatarak öldürmeye karar vermiştik. Çocuklardan biri büyüyüp Nabo'nun yüzünü çok görmek istediğini söyleyene dek böylece on dört yıl geçti. Ve kapıyı açtı.

Nabo yeniden gördü adamı. "At tekmeledi beni," dedi. Adam: "Yüz yıldır bunu söylüyorsun ve bu arada biz de seni koroya bekleyip duruyoruz." Nabo yeniden başını salladı, bir kez daha başını samanların içine gömdü ve her şeyin nasıl olduğunu birden anımsadığını sandı. "İlk kez bir atın kuyruğunu tarıyordum," dedi. Adam, "Biz istedik bunu, gelip koroda şarkı söyleyebilmen için," dedi. Nabo, "Tarağı almamalıydım," dedi. Adam, "Nasıl olsa gelecekti başına. Tarağı bulmana, atların kuyruklarını taramana biz karar verdik," dedi. Nabo, "Daha önceden hiç atların arkasında durmamıştım," dedi. Ve adam hâlâ sakin, hâlâ sabırlı, "Ama durdun işte, at da seni tekmeledi, koroya gelmen için bundan başka yol yoktu," dedi. Ve bu konuşma her gün bir sonuca varmadan, ta ki evden birinin, "Kapı açılmayalı neredeyse on beş yıl oluyor," diyene dek sürdü. Kız (büyümemişti, otuzunu

geçmiş, gözkapakları koyu bir renk almaya başlamıştı), kapıyı açtıklarında duvardan yana bakarak oturuyordu. Havayı koklayarak başını çevirdi. Kapıyı kapatınca, "Nabo sakin. Bu günlerde ölür, içeride hiçbir hareket yok, ancak kokudan anlayacağız öldüğünü," dediler. Birisi, "Yemekten anlarız. Yemeğini hep yer. Keyfi yerinde böyle kapalı, kimsenin rahatsız ettiği yok. Arkadan iyi ışık alıyor," dedi. Ve yine her şey böyle kaldı; yalnız, kız kapıdan yana bakıp çatlaklardan sızan ılık tütsü dumanlarını kokluyordu. Bir sabah erken saatlerde madeni bir ses duymamıza dek hep böyle kaldı. Bu sesin on beş yıl önce Nabo gramofonu kurarken işittiğimiz aynı ses olduğunu anımsadık. Kalktık, ışığı yaktık ve unutulmuş bir şarkının ilk ezgilerini işittik; yıllarca plaklarda gömülü kalan o hüzünlü şarkıydı. Ses kesilmedi, gitgide bozuldu, oturma odasına vardığımızda kuru bir sesti, plağın hâlâ döndüğünü işitiyorduk, köşede gramofonun yanında kızı gördük, duvara bakıyordu, gramofonun kolu elinde, havadaydı. Hiçbir şey söylemedik ama odalarımıza giderken birinin bize kızın gramofonu kurduğunu bir zamanlar söylediğini anımsadık. Bunu düşünüp uyuyamadık, boşalan zembereğin tükenen gücüyle hâlâ dönüp duran plaktan gelen eskimiş, küçük ezgiyi dinledik.

Bir gün öncesi, kapıyı açtıklarında ölü bir bedenin bozuk kokusu geldi içeriden. Kapıyı açan bağırdı: "Nabo, Nabo." Karşılık veren olmadı. Deliğin yanında boş tabak duruyordu. Günde üç kez tabak kapının altına konur ve yine günde üç kez tabak boş olarak oraya bırakılırdı. Nabo'nun yaşadığını böylece anlıyorduk. Tek yol buydu. Artık bir hareket, bir şarkı duyulmuyordu. Ve herhalde onlar kapıyı kapattıktan sonra Nabo adama, "Koroya gidemem," dedi. Adam, "Neden?" diye sordu. Nabo, "Ayakkabım yok," dedi. Adam ayağını kaldırıp, "Zararı yok. Burada kimse ayakkabı giymez," dedi. Ve Nabo adamın

kaldırdığı çıplak ayağının katı, sarı topuğunu gördü. "Seni burada uzun zamandan beri bekliyorum," dedi adam. "Şimdi yüzüme biraz su serpip atları dolaştırmaya çıkaracağım." Adam, "Atların sana ihtiyacı yok artık. Atlar yok artık. Sen bizimle gelmelisin," dedi. Nabo, "Atlar burada olmalı," dedi. Biraz doğruldu, başını samanların içine gömdü. Adam, "On beş yıldan beri onlara bakan biri olmadı," dedi o arada. Nabo samanların altındaki toprağı eşelerken, "Tarak hâlâ buralardadır," dedi. Ve adam, "Ahırı on beş yıl önce kapattılar. Çöp dolu orası şimdi," dedi. Nabo, "Yarım günde çöp dolmaz. Tarağı buluncaya dek buradan bir yere ayrılmam," dedi.

Ertesi gün, kapıyı yeniden kapattıktan sonra içeriden bir kez daha ağır hareketlerin sesini duydular. Sonra hareket eden olmadı. İlk çatırtılar işitildiğinde ve kapı görülmedik bir itmeyle zorlanırken kimse bir şey söylemedi. İçeriden sanki kıstırılmış bir hayvanın soluğuna benzer bir ses geliyordu. Sonunda kırılan paslı menteşelerin iniltisi işitildi ve Nabo, "Tarağı buluncaya dek koroya gitmem," dedi başını sallayarak, "Buralarda bir yerde olmalı." Ve samanlara dalıp açmaya, toprağı eşelemeye başladı. Sonunda adam, "Peki, Nabo. Eğer koroya gelmen tek tarağı bulmana kaldıysa, git ara," dedi. Öne doğru yaslandı, yüzü sabırlı hoşgörüden kararmıştı. Ellerini yolu kapayan engelin üstünde koydu ve "Haydi, Nabo. Ben bakarım, sana kimse engel olmaz," dedi.

Bunun üzerine kapı açıldı ve alnında o korkunç yara iziyle (ki aradan on beş yıl geçmişti), iriyarı Zenci hayvan gibi dışarı çıktı, eşyaların üstüne düşer gibi, sıkılı yumrukları havada, tehdit edercesine, on beş yıl önce bağladıkları iple (atlara bakan, küçük kara bir çocuktu o zamanlar) yürüyordu. Ve (avluya varmadan önce) kızın yanından geçti, o bir gece önceden beri hâlâ gramofonun kolu elinde oturuyordu (zincirlerinden boşanmış kara

gücü görünce bir şeyi, bir zamanların bir sözcüğünü anımsadı) ve Nabo avluya vardı (ahırı bulmadan önce), oturma odasındaki aynayı omuzlayıp kırmış, kızı görmemişti (ne gramofonun yanında ne de aynada), yüzünü güneşe çevirip gözlerini yumdu, kör gibi (içeride hâlâ kırılan aynanın gürültüsü sürüp gidiyordu), düşünmeden koştu, gözleri bağlı bir at gibi, on beş yıllık tutsaklığın anılarından silip içgüdüsünden silemediği ahır kapısını içgüdüsüyle bulmaya çalıştı, tıpkı lamba dolu bir odaya dalmış boğa gibi ardında bir perişanlık, bir felaket, bir kaos bırakmıştı, arka bahçeye çıktı (hâlâ ahırı bulamamıştı) ve aynayı kırdığı o aynı korkunç öfke ile toprağı kazmaya başladı, belki toprağı kazarak kısrakların sidik kokusunu uyandıracağını düşünüyordu, sonunda ahırın kapılarını buldu, hemen itip içeri girdi ve yüzükoyun yere, belki de can çekişmek üzere yıkıldı, ama hâlâ yarım saniye önce kızı duymasına engel olan o yırtıcı hayvanlık içinde bocalıyordu; kız onun geçtiğini duyunca gramofonun kolunu havaya kaldırmış ve anımsamıştı salyaları akarak, iskemlesinden kalkmadan, dudaklarını kıpırdatmadan, gramofonun kolunu havada döndürerek, bütün yaşamında öğrendiği tek kelimeyi anımsamıştı ve oturma odasından "Nabo! Nabo!" diye bağırmıştı.

Büyülü gerçekçilik akımının en önemli yazarı Gabriel García Márquez, 1982 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer görülmüştür.

1955 yılında yayımlanan *Yaprak Fırtınası*, Latin Amerika edebiyatında "büyülü gerçekçilik" diye anılan akımın ustası Gabriel García Márquez'in ilk önemli yapıtı. Bu uzun öykünün vurgulanması gereken bir özelliği de, Márquez'in yalnızca *Yüzyıllık Yalnızlık* değil, daha sonraki yapıtlarının da arka planını oluşturan düşsel Kolombiya köyü Macondo'nun ilk kez bu kitapta ortaya çıkmış olması.

Yine de *Yaprak Fırtınası*'nın Macondosu, *Yüzyıllık Yalnızlık*'taki Macondo'dan farklı. Dev bir muz şirketinin sömürüsünden arta kalan çürümüşlük kokusunun kol gezdiği bir kasaba. Yalnızlığın bağrında yaşayan kapalı, sert insanlar. Böylesi bir ortamda, Faulkner tadında, üç değişik açıdan anlatılan masalsı bir öykü. *Yaprak Fırtınası*, olağanüstü bir düşgücünün ürünü; hem de mucizeler yaratabileceğini çok iyi bilen bir yazarın usta işi yalın anlatımıyla.

Kapak resmi: HENRI ROUSSEAU (GÜMRÜKÇÜ)

ISBN 978-975-510-164-4

15 TL
KDV DAHİL